

Els debats de la Fundació

núm. 2

**Les polítiques de suport
a les famílies: revisió i propostes**

FUNDACIÓ RAFAEL CAMPALANS

Els debats de la Fundació

Edita: Fundació Rafael Campalans
Via Laietana, 38
08003 Barcelona
Tel. 93 319 54 12
Fax 93 319 98 44
e-mail: fundacio@fundaciocampalans.com
www.fundaciocampalans.com

Impressió: Espai Gràfic Anagràfic, S.L. - Tel. 93 372 32 62

Dipòsit Legal: B-12116-03

ISSN: 1579-9581

Index

Pròleg:	
Les polítiques de suport a les famílies: revisió i propostes	5
Introducció	7
I. Què són les polítiques de suport a la família?	
Lluís Flaquer	13
II. Europa	19
II.1. El context europeu	19
II.2. Les estructures familiars a Europa	21
A. Canvis en les estructures familiars	21
B. Pobresa	24
C. Mercat laboral	26
II.3. Les polítiques de família a Europa	28
A. Prestacions econòmiques	29
B. Serveis dirigits a la família	32
II.4. Les mesures de conciliació entre la vida familiar i la laboral	37
A. Permís per maternitat	38
B. Permís per paternitat	40
C. Excedència parental	41
D. Flexibilització dels horaris laborals per mares i pares de família .	42
E. Horaris comercials i escolars	45
III. Espanya	49
III.1. El context espanyol	49
III.2. Les estructures familiars a Espanya	51
A. Canvis en les estructures familiars	51
B. Pobresa	53
C. Mercat laboral	54
D. Mercat de l'habitatge	58
III.3. Les polítiques de família a Espanya	60
A. Prestacions econòmiques	60
B. Serveis dirigits a la família	67
III.4. Les mesures de conciliació entre la vida familiar i la laboral	73
A. Permís per maternitat	74
B. Permís per paternitat	76
C. Excedència parental	76
D. Flexibilització dels horaris laborals per mares i pares de família .	77
E. Horaris comercials i escolars	77
F. Propostes	78

IV. Catalunya	81
IV.1. El context català	81
IV.2. Les estructures familiars a Catalunya	81
A. Canvis en les estructures familiars	81
B. Pobresa	84
C. Mercat laboral	85
D. Mercat de l'habitatge	86
IV.3. Les polítiques de família a Catalunya	90
A. Prestacions econòmiques	93
B. Serveis dirigits a la família	97
IV.4. Les mesures de conciliació entre la vida familiar i la laboral	105
A. Permisos i excedències	106
B. Flexibilització dels horaris laborals per mares i pares de família	107
C. Horaris comercials i escolars	108
V. Per què el PSC vol polítiques de suport a les famílies?	
Marina Geli i Fàbrega	111
VI. Conclusions	119
Bibliografia	121
Annex	129
Intervencions dels experts del Grup de Treball	131
Més suport a les famílies.	
Judith Astelarra	131
Reflexió de la situació de la dona a la família-treball-societat.	
Pia Bosch i Codolà	133
Justificant els beneficis socials per a les famílies.	
Gosta Esping-Andersen	138
Catalunya necessita polítiques de suport per a les famílies.	
Lluís Flaquer	141
La universalització dels serveis d'ajut a la família.	
Vicenç Navarro	143
Economia i família.	
Josep Oliver i Alonso	146
Quadres comparatius	150
Quadre 1. Comparació entre el " <i>Plan integral de apoyo a la familia</i> " i les " <i>Políticas socialistas para el bienestar de las familias</i> "	150
Quadre 2. Comparació de les Polítiques de Suport a les Famílies de CiU i les del PSC-CpC	156

Pròleg:

Les polítiques de suport a les famílies: revisió i propostes

Des de la Fundació Rafael Campalans es va decidir impulsar, l'any 2001, un *Grup de Treball sobre les polítiques de suport a la família a Catalunya*. Aquesta acció enllaça amb la particular dinàmica de treball de la Fundació atès que ja és habitual l'existència de diversos grups de debat i reflexió creats al voltant de temes clau en l'arena política. D'aquesta manera, la Fundació Rafael Campalans fa palès el seu esforç per a obrir espais de contacte entre el món polític, el món acadèmic, el món empresarial i la societat civil, fent possible la reflexió conjunta del màxim d'actors pertinents en l'elaboració de noves propostes, tant teòriques com pràctiques.

En aquest cas, el Grup de Treball tenia l'objectiu concret d'elaborar una proposta de política de suport a les famílies per al govern alternatiu de PSC-Ciutadans pel Canvi. Sota la direcció de Marina Geli i Antoni Castells, el grup va comptar amb la participació d'experts com Judith Astelarra, Pia Bosch, Gosta Esping Andersen, Lluís Flaquer, Vicenç Navarro, Josep Oliver; els diputats Martí Carnicer i Pilar Malla i el suport de Laura Brunet. Durant set mesos tots ells van debatre per acabar elaborant un conjunt de mesures que són les que constitueixen el gruix de la proposta del PSC-CpC sobre polítiques de suport a les famílies a Catalunya que es resumeix en el primer compromís de Pasqual Maragall per a governar Catalunya al costat de la gent 'Més suport a les famílies'. De fet, aquest primer compromís va ser presentat pel President del PSC el 22 de gener del 2002 junt amb les intervencions del conjunt d'experts, incloses en forma d'annex al llibre que avui presentem.

L'equip de recerca de la Fundació Rafael Campalans, que va donar suport al Grup de Treball, ha decidit publicar en aquest llibre la informació que va servir de base per al treball del grup, ja que es considera que és un bon recull de les mesures existents a Europa, Espanya i Catalunya, així com de les propostes que s'han fet des dels principals partits polítics en aquest àmbit.

Per últim, només dir que, en definitiva, volem expressar el nostre sincer desig que aquesta segona publicació de la col·lecció **Debats de la Fundació** contribueixi a donar més llum sobre una qüestió tan rellevant com és la qüestió de les polítiques actives de suport a la família.

I. INTRODUCCIÓ

La nostra societat està experimentant canvis importants: a nivell sociodemogràfic, a nivell econòmic –per fenòmens com la globalització– i a nivell cultural. No obstant, el nostre Estat del Benestar no està evolucionant en paral·lel de manera que pugui donar resposta a aquestes transformacions socials. Si es creu que l'Estat del Benestar constitueix un dels triomfs més importants del segle XX per a la consecució de valors com la igualtat, la cohesió i la justícia social, no podem, des de l'esquerra, deixar de donar resposta a aquests nous reptes plantejats per les societats d'aquest segle XXI que tot just comença.

La incorporació massiva de la dona al mercat de treball, l'envelliment progressiu de la població, la davallada de la natalitat, el canvi substancial en les relacions laborals, la millora de la igualtat entre gèneres o l'increment de la individualització dels drets són tots fenòmens que es troben a la base de les dinàmiques de canvi dels qui viuen en família. Per aquest motiu, és necessària una política dirigida a les famílies que faciliti al màxim la presa de decisions de les persones al llarg del seu cycle vital sense que cap decisió responsable impliqui una penalització excessiva.

A Catalunya existeix un dèficit greu de polítiques familiars i, com argumenta Vicenç Navarro¹, aquesta limitació té costos humans, socials i econòmics molt preocupants. Sobretot per a les dones, els infants, la gent gran dependent i les persones amb discapacitats. És per això que defensem la creació d'una política pública de suport a les famílies; defensem que l'administració pública assumeixi aquests costos excessius que impedeixen la plena integració dels col·lectius esmentats ja que, altrament, els assumiria el mercat amb conseqüències negatives per a la igualtat i l'exclusió. A més a més, i com indica Gosta Esping-Andersen², una filosofia de suport a les famílies progressista és aquella que es defineix com un reconeixement social a les famílies amb fills per la seva contribució al conjunt de la societat, és a dir, que comporta el reconeixement dels fills com a bé col·lectiu. En aquest sentit, la política de família que defensem és una política d'inversió més que de despesa. Una política que ens porta a un joc de suma positiva entre igualtat i eficiència.

Però, de què parlem quan ens referim a polítiques de suport a les famílies? Tota política social, com és obvi, incideix en els ciutadans i, per tant, en les famílies. No obstant, no tot allò que incideix en les famílies es pot considerar com

¹ Veure annex

² Veure annex

a política familiar en sentit estricte, que és tal i com la considerem en la present publicació. També és obvi que una política familiar *strictu sensu* mai assolirà els seus objectius –en definitiva, facilitar la gestió de les trajectòries vitals dels homes i les dones de la nostra societat– si no es complementa amb altres polítiques com ara les d'habitatge, ocupació o educació, ja que la seva absència pot suposar barreres insalvables per alguns individus i pot convertir la política familiar en inefectiva o, fins i tot, supèrflua.

Al llarg d'aquestes pàgines ens aturem, per exemple, a demostrar que l'habitatge suposa un dels problemes més importants per a l'emancipació dels joves, o fem consideracions respecte a la gent gran; però volem deixar clar, ja des del començament, que la millor manera de tractar el problema de l'habitatge és des d'una política específica d'habitatge, i que sense una política específica per a la gent gran no es tractaran tots els aspectes que s'han de considerar, des de la seva integració com a valor positiu i productiu a la societat fins a la seva atenció sanitària, i el mateix passa en altres àmbits com l'educació, l'ocupació o l'atenció a les persones amb discapacitats. Pasqual Maragall, en els 17 compromisos per governar Catalunya al costat de la gent, inclou un compromís diferent per a cadascuna de les polítiques esmentades. Altres opcions polítiques, en canvi, incorporen en la política familiar conceptes molt variats que van des de mesures clàssiques fins a la promoció de la cultura a les famílies. En aquest sentit, la conceptualització de les polítiques de suport a les famílies tal i com les defensem aquí és un posicionament ideològic a favor d'un compromís molt determinat per assolir uns objectius d'igualtat i llibertat dels ciutadans i ciutadanes de Catalunya de la manera més eficient possible.

Què s'entén, doncs, per política familiar? Tal i com es considera en el llibre –i reconeixent limitacions importants– una política de suport a les famílies inclou una sèrie d'instruments diferents. Per una banda, les prestacions econòmiques a les famílies, per l'altra els serveis dirigits a les famílies i, per últim, un conjunt de mesures destinades a millorar la conciliació entre la vida laboral i la familiar.

Quan parlem de prestacions econòmiques a les famílies estem parlant, bàsicament, de dos tipus de prestacions: els subsidis familiars o prestacions econòmiques directes i les desgravacions fiscals o prestacions econòmiques indirectes. Les primeres consisteixen en transferències monetàries fetes a les famílies amb l'objectiu d'augmentar la seva renda disponible. Poden ser de caire universal, és a dir, una transferència monetària que s'atorga a tot beneficiari independentment del seu nivell de renda o condicionades, quan la transferència tan sols s'atorga en funció del nivell de renda del beneficiari. Les prestacions econòmiques indirectes són aquelles que representen algun tipus de deducció

dels impostos que graven les rendes de les famílies amb l'objectiu d'augmentar la renda neta disponible. Per definició, les prestacions indirectes mai són de caràcter universalista ja que encara que suposin la mateixa rebaixa fiscal per a tots els nivells de renda, sempre en seran beneficiaris aquells ciutadans susceptibles de pagar impostos que –en els sistemes fiscals actuals– representa un conjunt menor que la ciutadania activa.

La prestació econòmica directa per excel·lència és la prestació per fill a càrrec i pràcticament la trobem en tots els països europeus, encara que de quanties i extensió molt diversa, tant per la definició subjacent de fill a càrrec com pel caràcter universalista o selectivista. Un altre factor que diferencia els programes de prestacions per fill a càrrec és si tenen o no caràcter natalista, incentivant la família nombrosa en lloc de compensar només el detriment financer (o pagar pel benefici social) que representa tenir fills. Segons diversos autors, històricament la majoria de programes perseguien aquesta doble finalitat, però actualment s'està abandonant la tendència natalista. Un altre punt important a considerar quan parlem de subsidis familiars directes és si aquests es consideren rendes exemptes o gravables, ja que pot fer variar l'efectivitat de la mesura. Aquestes prestacions estaven exemptes de tributació a la majoria de països encara que actualment s'està considerant la possibilitat d'incloure'ls com a renda imposable, almenys per a nivells alts de renda. Existeixen altres prestacions directes, com els subsidis per naixement d'un fill, els subsidis per fer front a la despesa escolar o a la prestació per matrimoni, però no són tan generalitzades arreu del territori europeu ni representen una part tan important dels pressupostos generals com les prestacions per fill a càrrec.

Les prestacions econòmiques indirectes més significatives són aquelles incloses a l'IRPF, que és a la vegada la figura tributària més important tant a nivell de recaptació com a nivell redistributiu. S'han dissenyat diversos sistemes de deduccions i desgravacions, així com de definició de la unitat de tributació per ajustar el gravament tributari a les circumstàncies familiars. No obstant, tots plantegen dificultats ja que o bé creen desincentius per a la participació de la dona al mercat laboral, o desincentius per al matrimoni, o violen l'equitat de l'impost. Dins de les desgravacions a l'IRPF per circumstàncies familiars ens centrem en les de per fill a càrrec que, si bé no són generalitzades arreu d'Europa, són les existents a l'Estat espanyol.

A banda de les prestacions econòmiques, que permeten a les famílies fer front a les despeses que comporta tenir fills, els altres instruments de política familiar que estem considerant en aquesta publicació estan destinats a permetre una millor conciliació entre la vida laboral i la familiar, o el que és el mateix,

establir el context que faciliti al màxim la tria entre la dedicació a la vida laboral o a la vida familiar sense experimentar penalitzacions excessives per la mateixa. Si bé l'existència de prestacions econòmiques com a ajut a les famílies està present a Europa des de la segona meitat del segle XX, la conceptualització d'aquestes diferents mesures que ens disposem a descriure com a política familiar s'ha anat desenvolupant al llarg dels anys 90.

Un conjunt d'aquestes mesures és el que anomenem serveis dirigits a les famílies i que consisteixen en la prestació de serveis amb recursos públics d'atenció a la infància, a la gent gran o a les persones discapacitades, de tal manera que permeti als beneficiaris disposar, per exemple, de més temps per dedicar a la seva vida professional. Aquests serveis els pot prestar directament l'Administració, gratuïtament o mitjançant un preu públic o bé el mercat, ja sigui a preus subvencionats o no. En el llibre, ens centrem en els serveis d'educació infantil de 0 a 3 anys i en l'atenció domiciliària per a la gent gran. També s'inclouen els serveis de mediació familiar, entesos com a serveis que tracten de pal·liar els conflictes entre persones que tenen una relació familiar, ja que si bé no afecten directament a la gestió del temps dels beneficiaris, sí suposen un suport a la gestió de conflictes que, altrament, poden repercutir fins i tot en la salut física de les persones implicades.

10

Quan ens referim pròpiament a mesures de conciliació entre vida laboral i familiar estem parlant d'un conjunt heterogeni de mesures amb el denominador comú que possibiliten als beneficiaris disposar de més temps per oferir ells mateixos les atencions a fills o persones dependents. Aquestes mesures inclouen des dels permisos per maternitat, les excedències laborals i les reduccions de jornada, a la regulació dels horaris comercials i escolars. Seguint Flaquer³, aquestes mesures tendeixen a ser universals i no condicionades, ja que el que es pretén és donar resposta als canvis demogràficofamiliars i laborals que s'estan donant en les nostres societats.

L'existència de serveis públics d'atenció a la infància i a la gent gran, així com de les diferents mesures de conciliació, varia molt arreu d'Europa, en funció del pes que es doni a la igualtat d'oportunitats entre home i dona, al rol de la dona en el mercat de treball i, fins i tot, a determinades tradicions culturals.

Seguint aquesta definició de les polítiques de suport a les famílies, el llibre s'estructura de la següent manera. En primer lloc, una explicació a càrrec del Professor Lluís Flaquer de la necessitat de crear una política de família que respongui als reptes i a les demandes socials que es plantegen avui en dia a la

³ Flaquer, Ll. (2000)

nostra societat. S'identifiquen tres reptes principals: el canvi sociodemogràfic, l'augment del risc de pobresa en determinats col·lectius, com els joves, i les conseqüències de la incorporació de la dona al mercat de treball. A partir d'aquí, els tres capítols següents dedicats a Europa, Espanya i Catalunya respectivament s'estructuren de la següent manera: Una primera part que consta d'una introducció, una descripció dels canvis sociodemogràfics, una descripció de la situació de la pobresa i una anàlisi de la situació en el mercat laboral. Una segona part on es parla de polítiques de família pròpiament dita i que descriu, en aquest ordre, les prestacions econòmiques directes, les indirectes, els serveis d'educació infantil, els serveis d'atenció a la gent gran, els serveis de mediació familiar i les diferents mesures de conciliació entre la vida laboral i la familiar. El quart capítol consta d'un text de Marina Geli que explica perquè el PSC-CpC vol implementar polítiques de suport a les famílies, quines són i de quina manera es duran a terme. També s'inclouen les diferents mesures concretes i la seva implementació per part d'un futur govern socialista de la Generalitat pels anys 2004-2008. La bateria de mesures que es descriuen constitueixen el primer compromís del govern alternatiu de Pasqual Maragall 'Més suport a les famílies' que va ser presentat ara tot just fa un any. Sembla com si la presentació d'aquest primer compromís hagués estat 'el tret de sortida', ja que des d'aleshores la qüestió de la política de família ha estat a l'agenda i la majoria de partits polítics han pres posicions al respecte. És per aquest motiu que té sentit presentar avui en dia el treball de base actualitzat que va servir per ajudar a configurar aquest primer compromís; el tema és de plena vigència i qualsevol informació addicional que ens ajudi a continuar el procés té un valor afegit gens menyspreable.

I. ¿QUÈ SÓN LES POLITIQUES DE SUPORT A LA FAMÍLIA?

Lluís Flaquer

Les polítiques familiars són mesures públiques de suport i atenció a les famílies amb fills menors d'edat al seu càrrec. Dins d'aquest context, entenem les famílies com a unitats reproductives, o sigui, com a grups destinats a la procreació, criança i socialització dels fills. És obvi que, a més d'aquesta funció primordial, en la majoria de les societats humanes la família té moltes altres responsabilitats, però no són rellevants en aquest context. De fet, gran part de les polítiques socials es dirigeixen a persones que viuen en família, però només les polítiques familiars tracten les famílies com a grups reproductius.

Amb risc de simplificar, podem dir que existeixen dos tipus de polítiques familiars: les que intenten apuntalar les estructures familiars tradicionals que han entrat en crisi i les que brinden un suport a l'autonomia dels individus de manera que puguin escollir les seves opcions vitals preferides sense patir per això discriminacions de cap tipus. Dit d'una altra manera, es poden concebre les famílies com a grups de persones la convivència de les quals es basa en dependències mútues, no sempre assumides lliurement i a vegades forçades per l'absència d'alternatives, o bé en el projecte compartit de portar una vida en comú, cimentat en el consens i en el respecte de la igualtat i la diferència dels seus membres. Em sembla molt evident que, des d'una òptica progressista, s'ha d'apostar rotundament a favor de la segona opció i això té una sèrie de conseqüències pel que fa al disseny i elaboració de les polítiques familiars.

Com passa en l'àmbit de totes les polítiques públiques, és important que els seus objectius estiguin molt clars, ja que d'altra manera resulta impossible portar a terme una avaluació sobre la seva eficàcia o compliment. Així com totes les polítiques socials haurien d'incorporar un apartat pressupostari amb expressió del seu cost, també és important que continguin indicacions sobre com avaluar els seus efectes, i això només és factible si prèviament s'han especificat amb precisió els seus objectius.

Segons la meva opinió, les polítiques familiars, definides en el sentit que s'ha perfilat anteriorment, haurien de proposar-se els tres objectius següents: (1) possibilitar que neixin tots els fills desitjats, amb la qual cosa es podria evitar un envelliment excessiu de la població; (2) eradicar la pobresa infantil i els riscos que comporta; (3) avançar fins a la igualtat d'oportunitats entre homes i dones.

El fet de no poder tenir tots els fills desitjats no només representa un impediment pel benestar i les legítimes aspiracions de molts ciutadans; constitueix també un problema col·lectiu que pot tenir efectes devastadors pel

conjunt de la societat. L'envelliment de la població obeeix no tant a l'augment de la longevitat humana dels països més avançats, sinó sobretot a la seva baixa fecunditat. A partir d'uns nivells concrets, l'envelliment pot convertir-se en una lacra, considerant l'esforç creixent que hauran de realitzar els actius per fer-se càrrec de la població anciana. Això podria posar clarament en perill els nostres sistemes de previsió social.

Espanya és un dels països que s'apropen més ràpidament cap aquest escull. Segons els estudis de la Divisió de la Població de les Nacions Unides, Japó és actualment la nació amb una població més envellida (amb una mitjana d'edat de 41 anys), seguida d'Itàlia, Suïssa, Alemanya i Suècia, amb mitjanes d'edat de 40 anys cada una. Però les projeccions indiquen que al 2050, Espanya serà el país amb la població més envellida del món (amb una mitjana d'edat de 55 anys). De fet, a Alemanya, Grècia, Itàlia i Japó ja hi ha almenys 1,5 persones de més de 60 anys per cada nen, i s'espera que cap el 2050 Espanya i Itàlia tinguin quatre adults per cada nen. Òbviament, com passa amb totes les projeccions, això només passarà si es mantenen les tendències actuals, que depenen en gran part del fet que Espanya és un dels països de l'OCDE que menys recursos destina a donar suport a les unitats familiars en forma de prestacions i serveis.

14

No obstant, és veritat que no podem esperar resultats espectaculars de les polítiques familiars pel que fa a la millora de la fecunditat. A Espanya el descens de la natalitat és sobretot conseqüència del caràcter familiarista del seu Estat del Benestar, o sigui, de les grans responsabilitats que s'adjudiquen a les famílies en matèria de protecció social, més enllà de les seves funcions estrictament reproductives. Mentre les polítiques d'habitatge i de treball segueixin discriminant els joves i els impedeixi una emancipació ràpida i àgil de les seves llars d'origen, les polítiques de família tindran una eficàcia molt limitada.

El segon objectiu de les polítiques familiars és la lluita contra la pobresa infantil. La seva eradicació constitueix un imperatiu ineludible d'una societat democràtica i progressista. Es tracta d'un fenomen que cap societat avançada pot tolerar, ja que comporta una greu manca d'oportunitats pels nens afectats i els constitueix un auguri d'exclusió social en el futur. La pobresa infantil no només suposa una carència del benestar de les poblacions involucrades, sinó que implica també una falta d'assignació correcta de tots els recursos disponibles d'una col·lectivitat determinada. En les societats basades en el coneixement, la pobresa dels nens suposa una malversació de recursos potencials i, com a tal, ha de ser considerada no només com una lacra social sinó també econòmica. Els resultats dels estudis sociològics indiquen que existeix una probabilitat molt gran

que les persones que van ser pobres en la seva infància ho siguin també a l'edat adulta. La manca d'estímul cognitiu en les etapes crítiques de la formació de la personalitat per desgràcia no pot ser compensada per l'educació formal posterior i pot tenir efectes deleteris irreversibles. Fenòmens com la desestructuració familiar, la reducció del rendiment escolar, les baixes qualificacions educatives i professionals, l'expulsió del mercat laboral o la delinqüència juvenil es troben sovint associats amb la depauperació familiar. Si reconeixem doncs, que la pobresa infantil genera una despesa permanent en polítiques de combat contra l'exclusió social, no seria més econòmic dedicar directament aquests recursos a mesures de suport a les famílies, que podrien evitar per endavant la generació i reproducció d'aquests mals?

Un dels factors associats a la proliferació de la pobresa infantil és el cost creixent dels fills. Les expectatives de despesa generades per un fill són cada cop més elevades. Per tant, aquelles famílies que tenen un nombre de fills superior a la mitjana poden trobar-se en una situació de risc d'indigència. Una segona causa de l'augment de la pobresa infantil és la disminució dels recursos destinats a les famílies amb fills a càrrec, davant de l'increment del dispendi social associat amb l'envelliment progressiu de la població. D'aquesta manera, ens trobem amb la paradoxa que, com un peix que es mossega la cua, aquesta resposta pot provocar encara un major envelliment a través de la reducció de la fecunditat, si no va acompanyada d'altres mesures de suport a les parelles joves. En tot cas, sí que poden causar un empobriment relatiu dels sectors més joves de la societat, en la mesura en què els recursos que es van destinar en els últims decennis a millorar la situació de la tercera edat, avui no tenen una contrapartida corresponent a favor de les famílies amb fills a càrrec, els nens i els joves.

L'últim factor que ocasiona la depauperació d'algunes unitats domèstiques és l'acceptació com a norma de la família amb dobles ingressos. Per molt que, en principi, aquesta evolució beneficia la majoria de les llars, en les quals marit i muller estan integrats en el mercat laboral, deixa en una situació de relativa precarietat aquelles llars que tenen un sol sustentador. Si sumem a aquesta tendència el creixement de les famílies monoparentals, sobretot a causa de l'increment de les ruptures matrimonials, però també de les mares solteres sense parella, el resultat és que proliferen les situacions de risc associades amb un baix nivell d'ingressos. Les coses encara es compliquen més si tenim en compte que una proporció molt elevada de les famílies monoparentals amb menors al seu càrrec estan encapçalades per dones, i que en tots els països de l'OCDE la diferència entre els sous masculins i femenins pot ser substancial en detriment dels segons. Cal afegir-hi l'impagament freqüent de les pensions d'aliments per

part dels progenitors no residents, homes en una aclaparadora majoria. Totes aquestes circumstàncies contribueixen a situar a les famílies monoparentals en les franges baixes d'ingressos o com a mínim a portar-les a situacions d'un relatiu desclassament. És evident. Per suposat, equiparar sense ambages la monoparentalitat amb la pobresa infantil seria exagerat, i més a Espanya, on el divorci és un fenomen selectiu la intensitat del qual afecta diferencialment sobretot a les classes mitges i altes. Però la veritat és que en alguns països com el Regne Unit el cens de les mares soles amb fills a càrrec es correspon bastant bé amb la radiografia de la pobresa femenina i infantil.

El 1996, el 17% dels ciutadans de la Unió Europea disposaven d'una renda equivalent per sota del 60% de la mitjana del seu país, o sigui, es trobaven en una situació de pobresa segons el criteri utilitzat per Eurostat. El percentatge de població pobra era bastant elevat en països com Portugal (22%) i Grècia (21%) i per sota en altres com Dinamarca (11%), Luxemburg (12%), Holanda (12%) i Àustria (13%). Espanya, amb un 18%, es situava un punt per sobre de la mitjana comunitària. No obstant, si considerem no tant la taxa de pobresa general, sinó la dels menors de 16 anys, la posició del nostre país canvia radicalment. Espanya és, amb Portugal, Irlanda i el Regne Unit, un dels països de la Unió Europea amb els percentatges més elevats de pobresa infantil i també un dels que presenten majors diferencials entre la taxa de pobresa de la població general i la infantil.

A Espanya, el 23% de la població menor de 16 anys es troba sota el llindar de la pobresa, amb la qual cosa quasi un de cada quatre nens s'enfronta amb una situació de precarietat econòmica. El més curiós és que aquest tema pràcticament no preocupa a Espanya ni és objecte de debat públic. Mentre que el govern laborista de Tony Blair el 1999 es va comprometre a eradicar la pobresa infantil en un termini de vint anys a la Gran Bretanya, on uns quatre milions de nens viuen sota del llindar de la pobresa, a Espanya aquesta qüestió no forma encara part de l'agenda política ni de les discussions o mobilitzacions ciutadanes.

El tercer objectiu de les polítiques familiars és el combat a favor d'un món en què homes i dones puguin ser ciutadans de ple dret, no només des d'un punt de vista formal sinó real i efectiu. Les polítiques d'igualtat d'oportunitats en termes de gènere, desplegades els últims anys en els àmbits de l'educació i del mercat laboral han donat bons resultats i han aconseguit èxits considerables en el camp de l'emancipació femenina. No obstant, aquest tipus de mesures estan trobant avui uns límits que frenen el seu avenç, a més a més de produir alguns efectes perversos. No resulta admissible que aquelles dones que volen ser competitives i desitgen forjar-se una carrera professional hagin de retardar sovint la seva maternitat o fins i tot renunciar-hi. Aquest és un dilema que no es planteja en el

cas dels homes. Per descomptat, aquesta situació és indesitjable des del punt de vista dels pares que aspiren a formar una família i tenir fills, però ho és també des d'una perspectiva col·lectiva perquè, tal com he mostrat més amunt, la reducció de la fecunditat produeix uns resultats que ens perjudiquen a tots.

És precís formular una nova estratègia que ens permeti fer la quadratura del cercle a base de comptabilitzar la feina remunerada de les dones amb el manteniment d'uns nivells de fecunditat acceptables. De fet, l'augment dels costos d'oportunitat de les dones en disposar d'una feina ben retribuïda exigeix d'alguna manera la socialització d'una part de les càrregues de la infància. Resulta cada vegada més quimèric pretendre aconseguir una igualtat real d'oportunitats entre homes i dones a base d'impulsar la integració femenina en el mercat laboral però deixant la resta tal com està. No només són precises reformes que facilitin un accés paritari d'homes i dones a l'esfera pública sinó que també és necessària una reestructuració de la vida privada que comporti un repartiment més equitatiu de les càrregues familiars i de les responsabilitats domèstiques.

El guany d'aquest objectiu és d'una envergadura tal que requereix la contribució d'una voluntat col·lectiva més que no pas individual. Les exhortacions als homes per a que participin més activament en les tasques de la llar poden resultar vanes si no van acompanyades d'una decidida determinació política que doni testimoni d'un compromís públic no només amb paraules sinó amb fets. Dit d'una altra manera, si volem fer compatibles unes elevades taxes de participació femenina en el mercat laboral amb uns nivells desitjables de fecunditat, serà necessari proposar unes intervencions més actives que les actuals.

Un dels factors que podria fer avançar les condicions d'igualtat entre els sexes és l'externalització al sector econòmic formal d'una part dels serveis domèstics i d'atenció a les persones dependents que abans eren prestats a la llar per part de les dones. Aquest procés ja està desenvolupant-se de manera espontània a través del transvasament al mercat de moltes activitats tradicionals de preparació dels aliments i d'atenció als nens o a les persones malaltes o dependents. Però aquesta evolució origina alhora problemes d'equitat, ja que només les famílies amb nivells de renda mitjans o alts es poden permetre contractar personal domèstic o l'ús dels serveis externs a preus de mercat. Si volem impulsar una elevada participació femenina al mercat laboral, és necessari preveure la provisió de places públiques de guarderia i la creació de serveis d'atenció a domicili amb un cost que no resulti dissuasiu per impedir treballar a les dones amb baixes qualificacions professionals. A més a més, l'establiment d'aquests serveis públics tindria l'efecte afegit de suposar el creixement de l'oferta de treball, que en gran part beneficiaria al col·lectiu femení.

II. EUROPA

II.1. Context Europeu

Des dels primers anys vuitanta, el Parlament Europeu ha intentat incloure les polítiques familiars a l'agenda política europea. Però, des de llavors, gairebé no s'ha progressat degut a l'absència de consens sobre la legitimitat de la intervenció estatal en els afers familiars. Els recents esforços per introduir en les directives comunitàries temes com els horaris laborals o les excedències parentals il·lustren les dificultats dels actors polítics europeus per arribar al consens, especialment durant el procés legislatiu.

De fet, a nivell europeu no existeix un cos legislatiu que tracti explícitament la política familiar. En el Tractat de Roma no es fa referència a les polítiques de família; en el de Maastricht només es menciona la família indirectament. Però durant el desenvolupament de la legislació comunitària, a partir dels anys 70, es van començar a fer algunes referències a la família, totes relacionades amb la igualtat entre homes i dones i l'harmonització de la vida laboral i familiar. Aquestes referències s'han anat configurant dins un conjunt de principis i disposicions que influeixen en les diferents polítiques de suport a la família dels països membres.

Pel que fa al dispendi social a la Unió Europea, el 1990 el 8% del total dels recursos europeus es destinaven a polítiques de família. El 1998, la despesa en polítiques familiars seguia essent només el 8% del total. Cal dir, però, que aquest total de recursos generals en despesa social havia passat del 25,4 a ser el 27,7 del PIB de la Unió Europea durant aquests anys⁴. Per tant, encara que el percentatge destinat a polítiques familiars no hagués augmentat, el total real de recursos era major que el 1990.

En els països de la Unió Europea hi ha una diversitat de polítiques dirigides a la família, que varien segons el model de benestar que existeixi a cada país. Gosta Esping-Andersen⁵ ja va formular tres tipus de models de benestar (socialdemòcrates, corporativistes i liberals), però si ens referim a les polítiques de suport a les famílies, ens basem en la proposta de A. H. Gauthier⁶ que distingeix cinc models diferenciats:

⁴ Eurostat (2001a).

⁵ Esping-Andersen, G. (1993).

⁶ Gauthier, A. H. (1996).

1. *El model familiarista/natalista:* Considera que la baixa fecunditat justifica una intervenció pública. Per tant, és responsabilitat del govern el suport a les famílies per fomentar la natalitat. Aquest model pretén estimular el naixement del tercer fill a través de les prestacions monetàries. França i Quebec són exemples clars d'aquest model.
2. *El model tradicionalista:* Té com a principal objectiu la preservació de la institució familiar a través de l'estímul del model familiar tradicional (la diferenciació dels rols de l'home i de la dona i en el paper del pare com a sustentador principal de la família). El Govern dóna un suport discret a les famílies; les mares treballadores reben prestacions i se'ls atorguen llargs permisos per maternitat. Això, unit al concepte tradicional de la família, fomenta el manteniment del rol reproductor de la dona. Les polítiques familiars d'Alemanya tendeixen a aquesta concepció.
3. *El model igualitari:* L'objectiu central d'aquest paradigma és la promoció de la igualtat entre homes i dones. El Govern assumeix la responsabilitat de crear les condicions i les oportunitats per a que es pugui compaginar la feina i la vida familiar. Aquest model contempla el permís per paternitat a més del de maternitat. Es complementa amb l'oferta de serveis dirigits a la família: places de guarderia i permisos per a la cura i atenció de fills malalts. Suècia i Dinamarca segueixen aquest model.
4. *El model familiarista no intervencionista:* El govern només dóna suport a les famílies amb situació de necessitat. No es dificulta la participació de les dones en el mercat de treball tot i que tampoc s'ofereixen massa prestacions.
5. *El model mixt:* Aquest es basa en una diversificació de les fonts de serveis a la família i en una col·laboració més forta entre els governs i els actors no governamentals, incloent-hi els empresaris.

Tots els Estats de Benestar europeus, i sobretot les polítiques familiars, independentment del model de benestar de cada país, s'enfronten al desafiament d'adaptar-se al nou context sociodemogràfic, fruit dels importants canvis que s'estan succeint en les societats avançades.

Entre els canvis més importants trobem: la disminució de l'índex de fecunditat; la incorporació de la dona al mercat laboral; l'extensió de les famílies monoparentals; l'aparició de noves formes de pobresa; i l'increment del cost per fill, que ha portat a l'aparició de noves desigualtats entre les famílies amb fills i les famílies sense fills.

II.2. Les estructures familiars a Europa

Als països de la Unió Europea, com a la resta del món occidental, les estructures familiars estan en evolució. Tot i que les realitats concretes de cada país no són idèntiques, la tendència dins del conjunt d'Europa és la convergència. Les diferències actuals es poden explicar perquè cada país es troba en un estadi concret d'aquesta evolució.

Davant d'aquesta evolució de les estructures familiars, és necessari analitzar tres qüestions claus: primer, els canvis en les estructures familiars; segon, l'augment de la pobresa de les llars; i tercer, la diferència entre homes i dones dins del mercat laboral.

A. Canvis en les estructures familiars⁷

En primer lloc, podem constatar que en l'àmbit de tota la Unió augmenta el nombre de nuclis familiars però es redueix el nombre de persones a cada llar. Al 1981 els nuclis familiars es componien de 2'8 persones mentre que el 1999 el nombre de persones per llar s'havia reduït a 2'4. Això és conseqüència bàsicament de tres factors: la flexibilització en la concepció de l'estabilitat conjugal, el descens generalitzat de la taxa de fecunditat i el procés d'envelliment de la població. A continuació, analitzarem l'evolució d'aquests tres factors.

Pel que fa referència als matrimonis, cada vegada són menys i es produeixen més tard. En tota la Unió Europea, el percentatge de nupcialitat ha baixat al 5.1 per 1000 de la població el 1999, comparat al 6'3 de 1980 i al 7'9 de 1960. Tot i que hagi disminuït la nupcialitat, ha augmentat la cohabitació de parelles. El 1996, el 8% de les parelles europees vivien en cohabitació i el percentatge ascendia al 39% dins del grup d'edat entre 16 i 29 anys. Als països nòrdics, la cohabitació de parelles afecta a una de cada quatre parelles i augmenta entre la població més jove per sobre del 60%. Aquesta tendència és creixent als països mediterranis, tot i que amb menys intensitat, ja que només el 15% del total de parelles viuen en cohabitació i la xifra es redueix al 10% en la població entre 16 i 29 anys.

Per altra banda, el divorci és cada vegada més freqüent i ha assolit nivells molt alts als Països Nòrdics i a la Gran Bretanya. A nivell de la UE, el 14% dels matrimonis celebrats el 1960 s'havia divorciat el 1980. I per la cohort de matrimonis de 1980, la xifra de divorcis ja era del 28% l'any 2000.

⁷ Eurostat (2001a).

Com a conseqüència de la pujada del nombre de divorcis i a la cohabitació, el nombre de naixements extramatrimonials ha crescut: un 27% dels naixements dins de la Unió Europea el 1999 es produeix fora del matrimoni. Tot i així, les famílies nuclears típiques segueixen prevalent –el 36% de les famílies europees estan compostes per la parella i fills. De tota manera, aquesta proporció va decreixent poc a poc i cada vegada són més les persones que viuen en parella sense fills (24% de les famílies l'any 1999).

Aquesta flexibilització de les estructures familiars també ha influït en la magnificació de la monoparentalitat. Des de 1983, ha incrementat en un 50% el nombre de fills dependents que viuen amb només un dels seus progenitors. En concret, al 1999 el 13% dels fills dependents vivien en famílies monoparentals (el 1983 eren només el 8%), xifra que oscil·la entre els països de la Unió, del 25% a la Gran Bretanya al 6% a Grècia i Espanya.

Una altra situació en alça és la de les llars amb un sol membre, en les que predominen les formades per la gent gran. El 1999, el 12% de la població vivia en aquest tipus d'estructura familiar a tota la Unió Europea. La proporció de gent que viu sola augmenta amb l'edat (és el 27% dins del grup d'edat entre 65-79 anys i el 45% dins del grup de més de 85 anys).

22

Aquestes transformacions han estat també resultat dels canvis a les piràmides de població dels països. El més important d'aquests canvis és l'envelliment de la població degut bàsicament a dues causes: el descens de la natalitat i l'augment de l'esperança de vida.

Pel que fa a la natalitat, el nombre de naixements a la UE va baixar el 1998 al voltant de 4 milions, així, el total de la fertilitat per a la UE va passar del 2,59 el 1960 a l'1,45 el 1999. La tendència a tota la Unió Europea és la d'anar a la baixa. Això es veu ben clar en els casos de Grècia, Espanya, Irlanda i Portugal, que a la dècada de 1980 tenien la taxa més alta de fertilitat de la Unió Europea. No obstant, des de llavors fins avui en dia, són els països en els quals la taxa de fertilitat ha tingut un major descens en comparació amb la resta de la Unió.

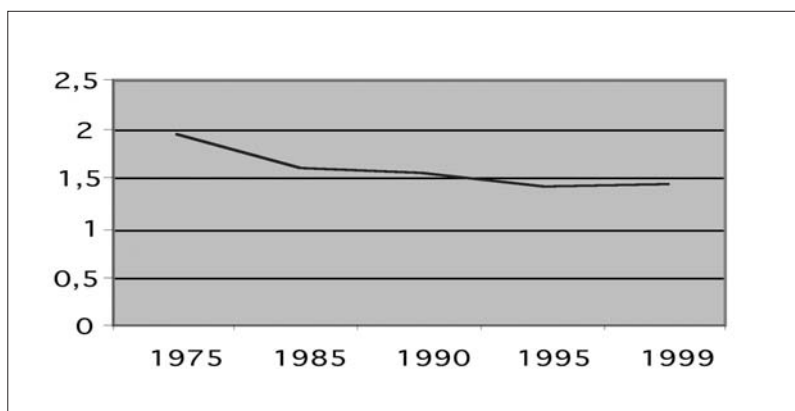
Tal com mostra la taula 1, el 1999 la taxa de fertilitat més baixa a nivell europeu és l'espanyola (1,19) i la italiana (1,21). En canvi, Irlanda segueix sent el país d'Europa amb major fertilitat (1,89), malgrat la seva tendència a la baixa. En la mateixa tendència, Suècia, que anteriorment havia tingut la menor taxa de fertilitat de tota la Unió, continua baixant, passant de 1,73 al 1995 a 1,52 al 1999. El gràfic 1 evidencia aquesta tendència general de tota la Unió de disminució de la taxa de fertilitat.

Taula 1: Taxa de fertilitat per països. Unió Europea, 1960-1999.

	1960	1980	1995	1999
Total UE-15	2.59	1.82	1.42	1.45
Bèlgica	2.56	1.68	1.55	1.54
Dinamarca	2.54	1.55	1.80	1.74
Alemanya	2.37	1.56	1.25	1.37
Grècia	2.28	2.21	1.32	1.30
Espanya	2.86	2.20	1.18	1.19
França	2.73	1.95	1.70	1.77
Irlanda	3.76	3.25	1.84	1.89
Itàlia	2.41	1.64	1.18	1.21
Luxemburg	2.28	1.49	1.69	1.73
Holanda	3.12	1.60	1.53	1.64
Àustria	2.69	1.62	1.40	1.30
Portugal	3.10	2.18	1.40	1.48
Finlàndia	2.72	1.63	1.81	1.74
Suècia	2.20	1.68	1.73	1.50
Regne Unit	2.72	1.90	1.71	1.70

Font: Elaboració pròpia a partir d'Eurostat: The Social Situation in the European Union 2001.
Luxemburg: Eurostat, 2001.

**Gràfic1: Percentatge total de fertilitat.
Mitjana EU-15, 1975-1999.**

Font: Elaboració pròpia a partir d'Eurostat: The Social Situation in the European Union 2001.
Luxemburg: Eurostat, 2001.

Més enllà de la disminució de la taxa de fertilitat, cal destacar una altra tendència a l'alça a tot Europa: l'augment de l'edat en què les dones tenen el primer fill. Com a resultat d'aquest retard en l'edat de maternitat, també els avis són més grans al moment del naixement del primer net. Les previsions indiquen que aquesta tendència va en augment en el futur.

Pel que fa a l'esperança de vida al moment de néixer a Europa, ha augmentat al voltant de 10 anys en els últims cinc decennis. Al 1999, es situava en 81 anys per a les dones i en 75 anys per als homes, raó per la qual trobàvem un grup més gran de dones a la població d'edat més avançada. Les dones grans són el grup d'edat que més ràpid ha augmentat: el 1999 ja eren el 16.1% de la població.

Entre el 1960 i avui, la proporció de gent d'edat avançada (majors de 64 anys) ha crescut d'un 11% a un 16%. Tot sembla indicar que aquest creixement continuarà durant els propers anys. Es preveu que al 2010 hi haurà el doble de gent gran (69 milions) que el 1960 (34 milions). Cap el 2015, la població de més de 65 anys haurà augmentat un 22% en relació a l'actual. Encara és més gran el creixement de la gent de més de 80 anys, grup d'edat la projecció de creixement del qual és d'un terç durant la propera dècada. Al 2015, el grup d'edat de més de 80 anys haurà augmentat en un 48%.

24

En canvi, la resta de grups d'edat per sota dels 55 anys tindran, el 2015, un percentatge inferior a l'actual. En concret es preveu que el percentatge de la població entre 0 i 14 anys serà un 8% menys que l'actual, un 7% menys per a la població d'entre 15 i 24 anys i un 3% menys per a la població d'entre 25 i 54.

Tal i com demostren aquestes dades, les estructures familiars a Europa estan en ple procés evolutiu, reduint la seva mida -en especial per la baixa fecunditat- i amb un procés paral·lel d'envelliment de la població. Espanya es troba també immersa en aquest procés de canvi de les estructures familiars tot i que els seus indicadors no són els més elevats d'Europa.

B. Pobresa⁸

Més enllà del que es considera estrictament pobresa s'ha de destacar que 47% de les famílies europees declaren que els costa arribar a final de mes. Si ens centrem en el concepte estricte de família pobra⁹, el nivell de pobresa depèn de les característiques concretes de la composició de cada família.

⁸ Eurostat (2001a).

⁹ Segons Eurostat, es consideren famílies pobres les que estan per sota del 60% de la mitjana europea d'ingressos equivalents.

Taula 2: Percentatge de famílies per sota del 60% de la mitjana d'ingressos equivalents, per tipus de família. UE-15, 1996.

	UE-15
1 adult sense fills dependents	23
... Homes	19
... Dones	26
2 adults sense fills dependents	13
... Ambdós menors de 65 anys	11
... Almenys 1 major de 65 anys	16
3 o més adults sense fills dependents	11
Famílies monoparentals amb fills dependents	36
2 adults amb fills dependents	15
... 1 fill	12
... 2 fills	14
... 3 o més fills	25
3 o més adults amb fills dependents	21

Font: Elaboració pròpia a partir d'Eurostat: The Social Situation in the European Union 2001.
Luxemburg: Eurostat, 2001.

25

Tal i com demostra la taula, les famílies monoparentals amb fills dependents són el tipus de llar amb un percentatge més alt de pobresa. Un 36% d'aquesta mena de famílies en tota la Unió Europea estan per sota del que es considera el llindar de la pobresa. Tot i que en el cas de les famílies monoparentals Eurostat no diferencia aquesta mena de famílies segons el gènere de la persona de referència, podem deduir que les famílies monoparentals femenines són més pobres. Això es deu a què, en el total de la Unió Europea, les dones cobren una mitjana d'un 77% del sou dels homes el 1998. De la mateixa manera, la taula també ens mostra que de les famílies formades per un sol membre són les dones les que pateixen més pobresa (26% davant del 19% dels homes).

Una altra mena de família on la pobresa és més freqüent és el cas de les famílies nombroses. Les famílies formades per dos adults i tres o més fills són pobres en un 25% dels casos. Les famílies amb fills i amb tres o més adults (és a dir, aquelles en les quals conviuen diverses generacions) tenen també un major percentatge de pobresa, així com aquelles formades per dos adults, amb almenys un d'ells amb més de 65 anys. A l'altre extrem, les famílies formades per més d'un adult sense fills o com a màxim amb dos fills, són les que pateixen menys pobresa en comparació amb la resta de tipologies familiars.

Per sectors de població, les dones i els nens són els que tenen més risc de viure en situacions de pobresa. Pel que fa a les dones europees, aquestes tenen un índex de pobresa major que els homes (18% i 16% respectivament) que s'accentua quan es tracta de dones d'edat avançada que viuen soles. En concret, el 20% de la població europea major de 65 anys es troba en situació de pobresa i la taxa augmenta fins el 30% en països com Grècia i Portugal.

El percentatge de pobresa més elevat d'entre tots els segments de la població és el dels nens, amb un 21%. Entre països, els nens d'Irlanda (28%) i els de la Gran Bretanya (28%) són els que presenten nivells més alts de pobresa en la Unió Europea. En canvi, la pobresa infantil és menor en països com Dinamarca (6%) o Grècia (16%).

Avui en dia, el percentatge de pobresa entre els nens que viuen amb famílies monoparentals s'eleva al 45%. Tenint en compte que 1 de cada 9 nens viu en famílies monoparentals, això significa que el 23% dels nens pobres són els que viuen amb només un dels seus progenitors.

Paral·lelament al canvi de les estructures familiars en els últims anys, hem vist com la pobresa ha estat una situació a l'alça. Davant d'això, les polítiques de suport a la família de diferents països europeus han començat a mostrar en els últims anys una major preocupació cap a aquestes qüestions.

26

C. Mercat laboral¹⁰

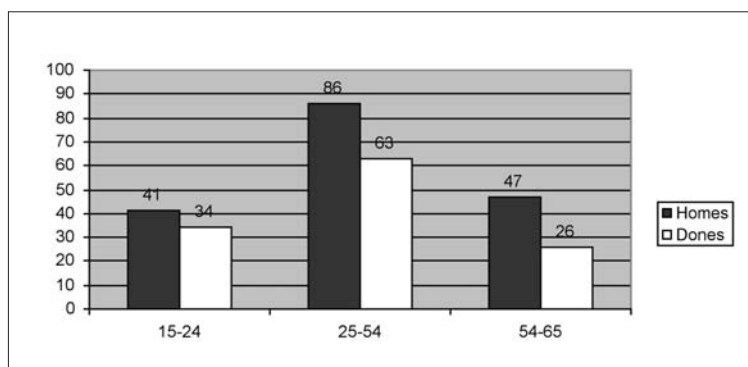
La presència de la dona no només en el mercat reproductiu sinó també en el productiu ha suposat en les últimes dècades l'aparició de noves realitats dins dels mercats laborals dels països europeus.

Al 1999, l'ocupació femenina a la Unió Europea era del 53% davant el 72% d'ocupació masculina. El mateix any, les taxes de desocupació eren superiors per a les dones que per als homes en quasi tots els països de la Unió (un 10.9% contra un 7.9% respectivament de mitjana). En els casos d'Espanya i Itàlia, el percentatge de desocupació femení és quasi el doble que el masculí; a Grècia l'atur femení supera el doble del masculí. En canvi, només a Irlanda i Suècia la diferència en l'atur entre gèneres és quasi inexistent.

Tot i que les diferències segons els països són notables, la tendència de l'ocupació femenina tendeix a créixer cap a la paritat amb la masculina. Entre 1988 i 1999, la participació de les dones a la vida laboral va créixer del 45% al 53%, mentre que la dels homes va baixar del 74% al 72%.

¹⁰ Eurostat (2001a).

**Gràfic 2: Percentatge d'ocupació per edat i sexe.
EU-15, 1998.**

Font: Eurostat: The Social Situation in the European Union 2001.
Luxemburg: Eurostat, 2001.

A més de les diferències d'ocupació entre gèneres, existeixen també desigualtats entre dones amb fills i dones sense fills. Les mares d'edats compreses entre els 25 i els 49 anys amb com a mínim un fill d'edat entre els 0-5 anys, tenen menys oportunitats de ser contractades (53%) que les dones de la mateixa edat sense fills (67%). La diferència entre aquests dos grups de dones és particularment alta a Alemanya i a la Gran Bretanya. En canvi, a Bèlgica i Portugal aquests dos percentatges són quasi idèntics.

27

Pel que fa a les retribucions salarials, a cap país de la Unió Europea el sou de les dones supera el dels homes. El 1998, la mitjana de sou mensual de les dones treballadores a temps complet era un 77% del dels homes. A Bèlgica, Dinamarca, Luxemburg i Suècia, la mitjana dels sous de les dones és equivalent al 84% del dels homes. A Irlanda i la Gran Bretanya només representa el 70% del dels homes. Aquestes diferències han de ser interpretades com el resultat de comparar mitjanes de poblacions de treballadors amb característiques molt diferents. Per exemple, dones i homes no tenen les mateixes feines i, per una altra banda, les dones treballadores tendeixen a ser més joves. Com a resultat, les dones tenen de mitjana menys antiguitat i menys oportunitats per assolir càrrecs de direcció. Això clarament té efectes sobre la mitjana dels salaris.

Tot i que la tendència general dels percentatges d'ocupació per sexes és convergent a nivell europeu, encara és necessari resoldre altres qüestions (la conciliació entre la vida laboral i familiar, la millora de la prestació de serveis a les famílies, etc) perquè la igualtat d'oportunitats i de condicions d'homes i dones al mercat laboral sigui una realitat.

II.3. Les polítiques de família a Europa

Durant la dècada dels 90, les tendències econòmiques van obligar a retenir la despesa pública mentre que les noves realitats en l'àmbit de la família requerien una despesa creixent.

Davant d'aquesta situació, la majoria de governs europeus es van plantejar com enfrontar-se a la pluralitat familiar. Apareix doncs un nou plantejament de les polítiques de família que pretén donar resposta a l'envelliment de la població, a la disminució de la natalitat, a l'increment de la pobresa a les famílies i a la conciliació de treball i família.

La institucionalització de les polítiques de família és variada entre els països europeus i cada un d'ells té diferents fórmules institucionals per tractar-les. A nivell europeu, la Confederació d'Organitzacions de Família de la Comunitat Europea (COFACE) reuneix totes les associacions relacionades amb les qüestions referents a la família. També en formen part organismes públics amb un paper destacable en el disseny de polítiques públiques.

Una altra institució a nivell europeu és la de l'Observatori Europeu de la Seguretat Social, Demografia i Família. Aquest organisme va ser creat per la Comissió Europea el 1989 com Observatori Europeu sobre Polítiques Familiars Nacionals, després se li va canviar el nom per Observatori Europeu d'Assumptes Familiars, i finalment se li va canviar per l'actual a l'agost de 2001. Des de 1998, l'Observatori està coordinat per l'Institut Austríac per l'Estudi de les Famílies¹¹ (ÖIF).

L'Observatori, format per un expert en polítiques familiars de cada país, analitza l'evolució de les característiques de les famílies i l'impacte de les polítiques familiars en els estat membres de la UE. Anualment elabora dos informes: un explica l'evolució de les polítiques de família en els països membres de la UE i el segon sintetitza totes aquestes polítiques. Els membres de l'Observatori Europeu són experts independents que es reuneixen dos vegades l'any a Brussel·les amb els següents objectius:

- 1) Seguir l'evolució de les estructures familiars.
- 2) Seguir els canvis demogràfics, sociodemogràfics i polítics que afecten les famílies.
- 3) Analitzar l'acció pública i avaluar l'impacte de les polítiques familiars.
- 4) Estimular investigacions independents sobre les famílies i les polítiques familiars.

¹¹ www.oif.ac.at.

5) Aconsellar a la Comissió Europea en tot allò relacionat amb les polítiques familiars.

A continuació, analitzarem quines són les principals tendències a nivell europeu pel que fa a prestacions econòmiques i serveis dirigits a les famílies.

A. Prestacions econòmiques

En la majoria dels països europeus els subsidis familiars es van crear durant la dècada dels anys trenta i quaranta. Aquests primers subsidis tenien una concepció natalista i de cobertura universal. Però davant l'aparició de la pobresa infantil, es produeix un canvi en la universalitat de les prestacions. Els governs es van plantejar ser més selectius amb les ajudes, atorgant les prestacions segons els recursos de les famílies. No ha sigut fins els anys noranta que s'ha tornat a recuperar el principi d'universalitat per aquestes prestacions, amb diferents argumentacions i finalitats: si per uns les prestacions han de compensar només la càrrega financera de tenir i criar fills (Suècia a partir de 1996), en altres es pretén que incentivin la natalitat (Bèlgica).

Els ciutadans dels països europeus reben prestacions familiars no només en forma de transferències directes sinó també indirectes. L'objectiu d'aquestes transferències és que les famílies, en disposar d'un volum més gran de renda, millorin el seu benestar.

29

A.1. Prestacions econòmiques directes

La prestació econòmica directa més important en tots els països de la Unió Europea és la prestació per fill a càrrec. Addicionalment poden ser acumulables altres prestacions com els subsidis per naixement i els subsidis per tornada a l'escola per comprar material escolar.

Els països europeus presenten diferències entre sí pel que fa a la cobertura i a l'import d'aquestes prestacions.

a) Cobertura:

A principis dels anys 90, la cobertura de les prestacions directes era o bé universal, per a tots els fills a càrrec independentment de la renda dels pares i del nombre de fills, com en el cas de Bèlgica, Dinamarca, Alemanya, Irlanda, Luxemburg, Holanda, Portugal i la Gran Bretanya; o bé estava condicionada al nombre de fills o limitada en funció dels nivells d'ingressos de la família. Aquest seria el cas de Grècia i França, on estava condicionat al segon i tercer fill respectivament, o Espanya i Itàlia, on estava condicionat al nivell de la renda familiar.

b) *Quantia:*

El nivell quantitatiu de les prestacions és heterogeni entre els països de la Unió Europea. Els imports dels subsidis més baixos són els de Grècia, Irlanda i Espanya. En canvi, Bèlgica, França, Alemanya i Luxemburg, seguits de Dinamarca i Holanda, són els països amb els imports més elevats que, a més a més, s'incrementen a mesura que el fill es va fent gran.

A les prestacions per fills a càrrec, una de les majors diferències entre països és si tenen o no un caràcter natalista. En el primer cas premien el naixement de segons o tercers o següents fills, augmentant per aquests casos les quanties de les prestacions. En el segon cas, amb caràcter no natalista, les prestacions només pretenen compensar la càrrega econòmica que suposa tenir i criar un fill (veure la taula 3).

Taula 3: Prestacions anuals: ajudes per fill (en Euros). Unió Europea, 2001

Països	1er fill	2on fill	3er fill	4rt fill	5è fill i següents	Límit d'edat (anys)	Ajuda Universal
Alemanya	1.656	1.656	1.835	2.148	2.148	18-27	Si
Bèlgica	816	1.524	2.268	2.268	2.268	18-25	Si
Espanya	291	291	291	291	291	18	No, segons nivell de renda
Finlàndia	1.080	1.320	1.572	1.824	1.869	17	Si
França	0	1.260	2.880	4.500	6.120	19-22	Si
Grècia	73	216	492	600	600	18-22	Si
Irlanda	528	528	696	696	696	16-19	Si
Luxemburg	1.632	3.996	7.451	10.908	18.319	18-27	Si
Holanda	912	1.020	1.068	1.152	1.200	17-24	Si
Regne Unit	1.182	1.643	1.643	1.643	1.643	16-19	Si

Font: Associació Portuguesa de Famílies Nombroses (www.apfn.no.sapo.pt).

Entre els països de la Unió, una altra diferència és la del tractament fiscal de les transferències, segons si es consideren els ingressos a la declaració de renda o bé si n'estan exclosos.

El model de finançament de les polítiques de subsidis familiars també varia segons sigui de modalitat contributiva, a través de les aportacions a la Seguretat Social per part del treballador i/o els empresaris a les caixes de subsidis; o bé no contributiva quan els subsidis sorgeixen dels pressupostos de l'Estat; o bé siguin finançats a través d'un model mixt.

A.2. Prestacions econòmiques indirectes

Dins de les polítiques fiscals sobre la família a Europa, les prestacions indirectes es basen en dos conceptes: l'exempció tributària d'una part de les rendes i els ingressos, i el sistema de deducció per càrregues familiars. A França existeix un tercer concepte atenuant que consisteix en l'anomenat *quocient familiar*, segons el qual s'atenua el resultat (la quota líquida) en funció del nombre de fills.

La fiscalització de les famílies està centrada sobretot en l'IRPF, impost que per la seva generalitat, progressivitat i pels ingressos que genera a l'Estat constitueix la pedra angular dels sistemes fiscals europeus moderns.

Comparativament, a nivell europeu existeixen diferències segons quina sigui la unitat que s'agafa com a base imputable. En el cas dels sistemes fiscals individuals, s'agafa l'individu com a productor de la renda. En canvi, els sistemes de tributació conjunta agafen la família com a unitat de consum.

Als sistemes basats en la individualització, cada individu declara les rendes generades, independentment de la seva situació familiar. Es poden distingir tres grans grups de sistemes fiscals individuals: un és el de tributació individual simple, que s'aplica a Dinamarca, Grècia, Itàlia i la Gran Bretanya; un altre, els sistemes en els quals es pot escollir entre la tribulació acumulada o la individual, o que combinen ambdós sistemes, que s'aplica a Bèlgica, Alemanya, Irlanda, Portugal i Espanya (aquesta última sense quocient familiar). El tercer grup és el cas particular d'Holanda, en la qual prenen com a base d'imposició l'individu en la seva situació familiar.

En canvi, en els sistemes de tributació conjunta, els integrants de la unitat familiar han de declarar les rendes de la unitat familiar. En alguns casos, la tributació conjunta pot arribar a plantejar el problema de penalitzar a les parelles casades que, per separat, no rebrien la mateixa penalització fiscal. Per aquest motiu, les legislacions nacionals promouen un conjunt de tècniques que adequen la pressió fiscal a la situació familiar.

Tot i que les diferències entre els diferents tipus de tributació repercuteixen en l'economia familiar, i per tant actuen com un incentiu o desincentiu indirecte, el tracte fiscal específic a les famílies amb fill es dona generalment a través de deduccions tant en la base com en la quota de l'IRPF.

A nivell europeu existeixen diversos tipus de deduccions. Una per raó de cònjuge i l'altre per les desgravacions per raó de fills o persones dependents a càrrec. En referència a les desgravacions per raó de cònjuge podem distingir tres grans modalitats; la primera consisteix en sortir del sistema de tributació individual per adaptar-se al sistema acumulatiu, amb tipus diferencial i preferencial. Aquest és el cas d'Espanya i d'Irlanda. La segona modalitat estableix imports fixes que

poden consistir en rendes imputables o en desgravacions transferides al cònjuge i s'aplica a Grècia, Itàlia i la Gran Bretanya; i la tercera, que es pot aplicar a totes les mesures de la segona modalitat, és en la que es poden deduir de la renda o de la quota certs dispendis del cònjuge o altres. Es tracta de despeses relacionades amb la salut, l'educació, la compra, el lloguer o rehabilitació d'un habitatge, els serveis de guarderia o les primes d'assegurances de vida, per exemple. Aquestes polítiques s'apliquen a Grècia, Irlanda, Itàlia, Holanda i Espanya.

A les desgravacions per raó de fills o persones dependents a càrrec es poden distingir tres sistemes. El que apliquen els països que no atorguen cap mena de desgravació per raó de fill, com Dinamarca, Irlanda, Holanda i la Gran Bretanya. El sistema que compta els fills com part dins del sistema del quocient familiar, que s'aplica a França. I, per últim, les diverses formes de desgravació per fills o altres persones dependents, ja siguin sobre la base imputable o sobre la quota, que apliquen la resta dels països europeus.

B. Serveis dirigits a la família

32

Els serveis dirigits a les famílies a Europa es van començar a desenvolupar durant els anys 80, però no fou fins els anys 90 que van adquirir especial rellevància. L'inici de la prestació dels serveis a la família va tenir lloc per tal de donar resposta a l'aparició de noves realitats derivades de la incorporació de la dona al mercat laboral.

Els serveis dirigits a la família comprenen un conjunt de mesures molt variades que tenen en comú l'aportació externa de recursos en forma de serveis amb la finalitat de permetre a les famílies millorar el seu benestar. Aquests serveis o bé són prestats directament per les administracions –gratuïtament o amb el pagament d'alguna taxa– o bé pel mercat, ja sigui a preus subvencionats o a preus de mercat.

B.1. Escola infantil

Durant els últims anys, a Europa el foment de l'educació infantil s'ha vist influenciat per diversos factors. En primer lloc, el reconeixement de la importància dels primers anys de vida per al desenvolupament dels nens, davant la tardana edat d'obligatorietat de l'escolaritat que va dels 5 als 7 anys als diferents països europeus. Un segon element és el de la incorporació de la dona al mercat laboral i la demanda d'educació pre-escolar, que ha augmentat en tots els països de la Unió Europea. Per això, els serveis de guarderia s'han convertit en un instrument que facilita la conciliació de la vida laboral i la familiar.

Taula 4: Edat obligatòria d'escolarització i percentatge de nens de 0 a 3 anys en guarderies públiques. Unió Europea, 1996.

País	Escolaritat obligatòria a partir de	% de nens en guarderies públiques 0-3 anys
Alemanya	6 anys	50%
Àustria	6 anys	3%
Bèlgica	6 anys	30%
Dinamarca	7 anys	48%
Espanya	6 anys	2%
Finlàndia	7 anys	21%
França	6 anys	23%
Grècia	6 anys	3%
Irlanda	6 anys	2%
Itàlia	6 anys	6%
Holanda	5 anys	8%
Portugal	6 anys	12%
Regne Unit	5 anys	2%
Suècia	7 anys	33%

Font: European Commission network on Childcare and Other Measures to Reconcile Employment and Family Responsibilities (ed.): A review of services for young children in the European Union (1990-1995). Luxemburg, 1996.

La implicació dels Estats en protegir el dret dels nens a una plaça de guarderia ve determinada en gran mesura pel paper que els governs atribueixin a l'educació pre-escolar. Existeixen diferències entre els països segons la finalitat subjacent que tinguin en la provisió d'aquest servei. Alguns països segueixen un criteri pedagògic segons el qual l'atenció als menors de 6 anys es considera una preparació per a l'ingrés al sistema escolar. En altres països la guarderia està destinada principalment a facilitar la incorporació de les mares al mercat de treball, tot i que augmenta el caràcter escolar d'aquesta institució a mesura que els nens s'apropen als sis anys.

El nivell de provisió de places varia molt d'un país europeu a l'altre (veure taula 4). A Alemanya i Dinamarca quasi la meitat dels nens d'entre 0 i 3 anys tenen plaça en una guarderia pública, mentre que a Espanya, Irlanda, Regne Unit i Grècia la provisió de places públiques de guarderies no arriba a cobrir l'atenció del 3% dels nens d'aquestes edats.

B.2. Atenció domiciliària

Tradicionalment, les famílies amb membres no autosuficients per motius de malaltia o bé d'edat només tenien dues opcions. La primera, prestar l'atenció a aquests membres des de la pròpia família, sempre que alguna persona del nucli familiar tingués la disponibilitat necessària, que majoritàriament eren dones. La segona opció era ingressar a la persona dependent en un centre d'atenció fora de la llar familiar¹². Actualment, aquesta segona opció és segurament la més propícia per a les famílies ja que la tendència durant les últimes dècades ha estat l'augment de les dones ocupades fora de la llar.

Davant d'aquesta situació dicotòmica, en els últims anys s'han anat fomentant els serveis d'atenció domiciliària, és a dir, l'atenció en la pròpia llar tot i que prestada per membres aliens a la família. La utilització d'aquests serveis ha anat augmentat en tots els països de la Unió Europea. Aquesta opció va començar atenent sobretot al col·lectiu de gent gran però s'ha anat estenent a altres col·lectius, com els nens malalts.

Més enllà d'aquesta opció, la cura dels dependents per membres de la pròpia família segueix sent un sistema utilitzat en molts casos. Per facilitar aquesta atenció, en quasi la meitat dels països europeus existeixen normatives destinades a atorgar subvencions per estimular l'assistència des de la família.

Els mecanismes a través dels quals s'articulen aquestes subvencions difereixen segons el país. A Bèlgica, Grècia, Espanya, Itàlia i Luxemburg els subsidis es donen directament a les persones discapacitades. En canvi, a Dinamarca, França, Irlanda, Portugal i Gran Bretanya els subsidis també es donen a les persones que atenen els discapacitats. Altres estats, com Alemanya, no ofereixen un subsidi general però ajuden la família en funció de modalitats particulars: en cas de malaltia d'un nen i d'indisposició de la persona que en té cura, s'adopten disposicions financeres per tal que l'altre progenitor pugui tenir cura del nen al domicili.

Independentment del destinatari concret de les subvencions, en la majoria dels països d'Europa el sistema de prestació és universal. Només a Irlanda i Luxemburg les primes s'atorguen en funció del nivell de renda de la família.

En els últims anys, han emergit polítiques que donen importància a la transferència d'una part de les funcions d'assistència del govern central a nivells administratius inferiors (municipis) i les xarxes informals del tercer sector. Per exemple, els serveis d'assistència a domicili normalment estan organitzats a nivell local. Per tant, els municipis són els encarregats del finançament i de la gestió d'aquesta mena de xarxes. Alguns països tenen sistemes mixtes, en els quals els

¹² Saraceno, C. (1998).

sectors privats i/o informals tenen rellevància en la prestació de l'atenció domiciliària conjuntament amb l'administració.

Taula 5: Cobertura de programes d'ajuda a domicili a Europa.

País	Any de referència	Percentatge
Bèlgica	1990	6%
Dinamarca	1991	29%
Finlàndia	1990	24%
Holanda	1990	8%
Regne Unit	1991	9%
França	1985	7%

Font: OCDE: Protéger les personnes âgées dépendantes. Des politiques en mutation. Paris, 1996.

Així, l'assistència a les persones dependents ha patit una transformació tant de concepte com de forma. S'ha superat la concepció de l'assistència com a part del rol tradicional de la dona i s'ha passat a considerar com a una feina. Això és conseqüència de les dificultats que tenen certes famílies per compatibilitzar la seva dedicació a la infància i a la tercera edat. L'atenció als dependents és, per tant, una funció que s'exerceix dins de la família gràcies a les subvencions, o fora d'ella gràcies a l'aparició d'un mercat de treballadors (tant públics com privats o del tercer sector) que ho permet.

35

B.3. Serveis d'assessorament, mediació i teràpia familiar.

Els canvis en les estructures familiars en el món occidental han comportat la necessitat de la mediació familiar com un servei clau en la política familiar. Aquest servei va aparèixer per primera vegada als Estats Units i s'ha estès a la resta de països avançats. Ja a la segona meitat dels anys setanta una bona part del països de la Unió Europea més avançats en polítiques socials disposaven de serveis de mediació, vinculats als Tribunals de Justícia.

La incorporació de la mediació familiar ha constituït una solució eficaç dels conflictes familiars, tant des del punt de vista de la prevenció com de la resolució. Per exemple, la mediació familiar ha facilitat la solució extrajudicial de la conflictivitat matrimonial davant del creixent nombre de divorcis (si al 1981 el número de divorcis era de 447.600 només a la Unió Europea, al 2001 ja eren un total de 705.600)¹³.

¹³ Eurostat (2001b).

Actualment, la majoria dels països membres de la Unió Europea compten amb serveis de mediació. A la Gran Bretanya els primers serveis de mediació familiar van aparèixer el 1973, però va ser deu anys després, el 1983, que es va crear el Consell Nacional de Conciliació Familiar (NFCC). Aquesta entitat agrupa la major part dels serveis de mediació a la Gran Bretanya. El 1985 la NFCC va elaborar, conjuntament amb l'Associació d'Advocats de Dret de Família, un codi de pràctica mediatora que augmentava les organitzacions afiliades al Consell. El 1990 ja comptava amb 540 serveis associats, amb 300 mediadors/es i un volum de 6.000 demandes anuals que es van convertir en 3.000 casos treballats.

A Holanda, el 1982 es va crear el primer Institut del Divorci que pretenia oferir a les parelles que es divorciaven una ajuda coordinada i completa per a les primeres fases de la ruptura. Durant els quatre primers anys, l'Institut va ajudar 3.200 persones i els seus fills/es. El servei es va clausurar el 1986 per raons polítiques i el 1988 la Societat Holandesa d'Advocats va assumir el paper de continuar oferint a la població serveis d'atenció familiar en casos de ruptura matrimonial.

El 1988 a França es crea l'Associació per a la Promoció de la Mediació Familiar (APMF), els objectius de la qual són promoure la mediació, reflexionar sobre la inserció d'aquesta pràctica i ajuntar i coordinar les accions que permetin la difusió de la mediació familiar a Europa. La APMF elaborà un codi deontològic per als mediadors/es familiars i el 1990 s'obrí el primer Servei de Mediació Familiar al sector públic.

A Bèlgica, des de principis dels anys 80, diversos organismes han portat a terme el paper actiu en la promoció i instauració del Servei de Mediació Familiar. A Itàlia no és fins a finals dels anys 80 que neix el Centre Municipal GEA per ajudar els nens i nenes i els pares i mares durant la separació o el divorci. Avui actua a nivell nacional i és un servei finançat en part per fons públics. Des d'aquest centre es porta a terme una campanya continuada de sensibilització i informació a la opinió pública italiana amb la finalitat de difondre una cultura de separació de parelles més pacífica i civilitzada.

Des de la Unió Europea, el Consell de Ministres a través de la Recomanació de 21 de gener de 1998 R(98)1, va establir la possibilitat de desenvolupar vies de solució amistosa als conflictes, no agressives per a cap dels integrants de la unitat familiar. A més, aquesta recomanació impulsa a trobar solucions alternatives a la via judicial en l'àmbit de la família. Insta també als governs dels estats membres a instituir la mediació familiar, o fomentar-la en cas que ja la tinguin instituïda.

La mediació familiar va sorgir com a fórmula per a donar resposta a les necessitats derivades de l'aparició de noves circumstàncies a les famílies –com per exemple l'augment dels divorcis. La Unió Europea, on aquests canvis s'estan produint des dels últims anys amb intensitat, requereix aquests mecanismes per resoldre els conflictes que provoca aquesta situació. Tot i que a cada país han sorgit fórmules que ho resolten, la recomanació del Consell de Ministres demostra la rellevància d'aquesta necessitat de resoldre la conflictivitat a les famílies.

II.4. Les mesures de conciliació entre la vida familiar i la laboral

A tots els països de la Unió Europea, durant els últims anys, la incorporació de la dona al mercat laboral ha canviat el paper de la dona dins de la societat i la família. Davant d'aquests canvis, els rols tradicionals dels homes i de les dones dins de les famílies s'han replantejat. Aquelles funcions que abans exercia la dona no treballadora amb plena dedicació a la família no poden ser assumides quan tant la dona com l'home estan incorporats al mercat laboral. Per tant, neix una nova necessitat: conciliar el temps entre l'esfera laboral i la familiar.

En aquest sentit, neixen les polítiques de conciliació entre la vida professional i la familiar. Estan formades per un conjunt de disposicions heterogènies que tenen el denominador comú d'arbitrar mesures per tal que l'esfera productiva i la reproductiva estiguin millor integrades.

Un dels pilars d'aquestes polítiques és l'excedència laboral per atenció als fills nounats. Des de finals del segle XIX ja existien en alguns països europeus els permisos de maternitat, i durant els últims anys s'ha hagut d'incrementar tant la duració del permís com l'import de la prestació que l'acompanya. Però recentment s'ha desenvolupat una sèrie de programes complementaris d'excedència laboral. Aquestes excedències es donen tant per pares com per mares, tot i que en general no són retribuïdes. També s'estan prenent mesures i estudiant disposicions per impedir que les interrupcions temporals o parcials de la vida professional per motius familiars no perjudiquin aquelles persones que vulguin acollir-se a aquests programes.

Un altre àmbit en el qual s'estan desenvolupant actuacions és el de la regulació dels horaris laborals, comercials i escolars, amb l'objectiu d'evitar desajusts en l'execució de les activitats familiars. Aquests programes pretenen facilitar la compaginació dels horaris dels diversos membres de la família per atendre tant les necessitats laborals com les familiars, sense deixar de banda cap de les dues.

Tot i que en diferents fases segons el país, a tota la Unió Europea s'està produint la incorporació de la dona al mercat laboral. Per tant, les mesures de conciliació entre la vida professional i la familiar són cada vegada més necessàries a tota la Unió. El seu objectiu ha de ser el de permetre el ple desenvolupament professional i familiar de les persones, evitant que cap de les dues facetes impedeixi el desenvolupament de l'altre. Tot seguit analitzarem l'estat de cada un dels components de les polítiques de conciliació als països de la Unió Europea.

A. Permís per maternitat

Els permisos i prestacions per maternitat van ser els primers instruments de política familiar. Ja abans del 1905, nou estats europeus havien introduït permisos de maternitat no retribuïts¹⁴. Durant tot el segle XX, aquest tipus de serveis es van generalitzar en tots els països i progressivament s'han anat actualitzant tant en la duració com en l'import de la prestació. A més a més, en la majoria d'estats s'han anat afegint altres tipus de permisos, com el de paternitat o l'excedència parental. En molts d'aquests casos, els permisos de maternitat estrictes es veuen ampliat amb l'excedència parental.

38

A més dels permisos establerts per llei a cada país, les empreses privades poden oferir la baixa maternal empresarial, segons la qual s'amplia el període de baixa maternal, però sense cap remuneració. La treballadora té la garantia, per part de l'empresa, de la recuperació de la seva plaça quan vulgui reincorporar-se.

Però si ens fixem només en el permís de maternitat general, la directiva comunitària 92/85¹⁵ estableix un mínim de 14 setmanes d'excedència. Segons l'últim informe de seguiment d'aquesta directiva, es constata que la majoria de països de la Unió Europea segueixen aquesta recomanació i situen la mitjana al voltant de les 15 setmanes. Només a Dinamarca (28 setmanes) i a Itàlia (20) el permís excedeix la mitjana.

Apart de la duració del permís, entre els països europeus les prestacions per maternitat es diferencien per les condicions d'accés a la prestació i la quantia de les mateixes.

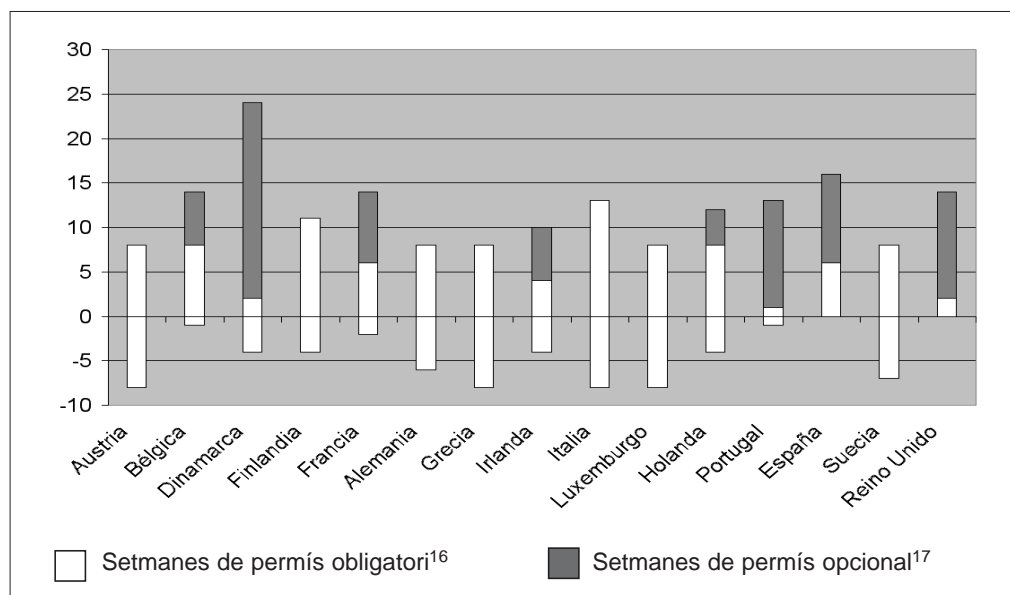
A la majoria de països, per accedir a la prestació per maternitat és necessari que la dona hagi cotitzat a la Seguretat Social un cert nombre de mesos i

¹⁴ Suïssa, Alemanya, Àustria, Portugal, Gran Bretanya, Bèlgica, Espanya, Suècia i Irlanda.

¹⁵ Directiva 92/85/CEE del consell, de 19 d'octubre de 1992.

setmanes abans del part. Només a Itàlia i Holanda les prestacions per maternitat no estan sotmeses a cap tipus de cotització prèvia.

Grafic 3: Permisos per maternitat. Unió Europea, 1999.

Font: Comisión de las Comunidades Europeas: Informe sobre la aplicación de la directiva 92/85/CEE del Consejo, de 19 de octubre de 1992. Bruselas, 1999.

El percentatge de sou al qual tenen dret les treballadores que gaudeixen del permís varia a tots els països de la Unió Europea. Entre els països amb percentatges més amplis trobem Àustria, Dinamarca, Luxemburg, Holanda, Espanya, Portugal, Grècia i Alemanya, on reben el sou íntegre durant les setmanes de baixa per maternitat. Entre els països que paguen només un percentatge del sou de la treballadora de baixa trobem la Gran Bretanya (90% del sou de la treballadora), França (84%), Bèlgica (82%), Itàlia (80%), Suècia (75%), i Irlanda (70%).

Els tres paràmetres que componen el permís de maternitat (duració del permís, percentatge del sou i setmanes retribuïdes) difereixen entre els països de la Unió. Malgrat tot, no es troba un patró comú de polítiques estatals més generoses que altres. Aquells països amb menor durada del permís ho

¹⁶ A Finlàndia és el període màxim durant el qual es percep l'assignació per maternitat, no merament el permís legal per maternitat.

¹⁷ A Bèlgica, Irlanda, Holanda, Portugal, Espanya i el Regne Unit, aquestes setmanes de permís opcional poden agafar-se abans o després del permís obligatori de maternitat.

compensen amb majors subvencions o bé prestant-les durant més temps. Només Irlanda té els tres paràmetres dins dels més baixos, probablement perquè es tracta d'una societat més tradicionalista on encara no es concep com a prioritària la conciliació del temps professional i laboral. A la majoria dels països de la Unió Europea, en canvi, les característiques dels permisos per maternitat permeten aquesta conciliació, en establir per llei un permís per maternitat ampli.

Taula 6: Permisos per maternitat. Unió Europea, 1995.

País	Percentatge sou	Setmanes retribuïdes
Suècia	75%	38,3
Finlàndia	65%	28,3
Dinamarca	100%	28,3
Àustria	100%	16
Itàlia	80%	17,6
Luxemburg	100%	16
Holanda	100%	16
Espanya	100%	16
Grècia	100%	16
Alemanya	100%	14
França	84%	13,4
Portugal	100%	18
Bèlgica	82%	12,3
Irlanda	70%	9,8
Gran Bretanya	90%	16,2

Font: Flaquer, L.I.: Les polítiques familiars en una perspectiva comparada.
Barcelona: Fundació La Caixa, Col·lecció Estudis Socials n. 3, 2000.

B. Permís per paternitat

Es tracta d'un dret específic i intransferible del pare i, en concret, és un permís d'excedència laboral durant el qual els pares poden gaudir d'uns dies d'absència de la feina per atendre a la mare i al noutat.

Suècia, que ha estat pionera en aquest permís, concedeix 10 dies parcialment remunerats després del part i 30 dies addicionals (no transferibles a la dona) que es poden utilitzar fins que el fill compleixi 12 anys en les condicions que es consideren més convenients. A França, Bèlgica, Alemanya, Països Baixos, Portugal i Espanya els pares poden gaudir d'un permís de paternitat de només

dos dies, ampliables per causes diverses com el desplaçament del pare i la malaltia del nounat o la mare. Als Països Baixos i Portugal, aquest permís no està remunerat per llei.

El permís de paternitat és un nou mecanisme que ajuda a la conciliació de la vida laboral i la familiar. Però més enllà de la conciliació, aquest permís mostra la superació del rol tradicional de la dona com a única encarregada de la cura dels fills.

C. Excedència parental

Les excedències parentals són una mena de pròrrogues optatives dels permisos de maternitat o paternitat per a que els pares o mares puguin atendre les necessitats del seu fill/a més enllà del moment del naixement.

Fins el 1975 només Àustria i Itàlia disposaven d'aquesta mena d'excedències. Durant els anys següents una desena de països van anar aprovant diversos plans d'excedències parentals¹⁸.

La durada del permís d'excedència parental va des de les 4 setmanes d'Irlanda a l'any i mig de Suècia. La majoria dels permisos es poden agafar fins als tres anys del menor a càrrec; a Suècia, Holanda i Dinamarca s'amplia fins als vuit anys del menor. En relació a qui adopta el permís, en tots els casos són tant el pare com la mare els possibles beneficiaris, exceptuant Luxemburg, on del permís només en pot gaudir la mare.

Els beneficiaris del permís d'excedència parental no reben cap remuneració ni subsidi en els casos de Grècia, Luxemburg, Finlàndia i Portugal. En altres països europeus es dona la possibilitat de treballar a temps parcial mentre es gaudeix de l'excedència, contemplant la reducció de la jornada laboral. Aquest és el cas d'Àustria, Alemanya, Espanya, Portugal, França i Suècia.

A Àustria són les institucions competents les que poden concedir una remuneració en substitució del sou; a Alemanya és la Seguretat Social la que assigna una quantitat mensual fins que el nen compleixi tres anys. En el cas de Dinamarca es cobra el 60% del subsidi d'atur. En canvi, a Itàlia és l'empresari qui s'encarrega de la remuneració per excedència, que és el 30% de la remuneració normal del treballador.

El cas de Bèlgica és paradigmàtic ja que la seva legislació no contempla el permís parental en sí mateix sinó que l'excedència parental es concep dins del pla sobre la interrupció de la carrera professional. Segons aquest pla, els

¹⁸ Gauthier, A. H. (1996).

treballadors que han treballat a la mateixa empresa durant l'últim any poden demanar la interrupció de la seva carrera professional per un període d'entre 6 i 12 mesos. Una de les raons per les quals es pot sol·licitar la interrupció és per tenir cura del nounat.

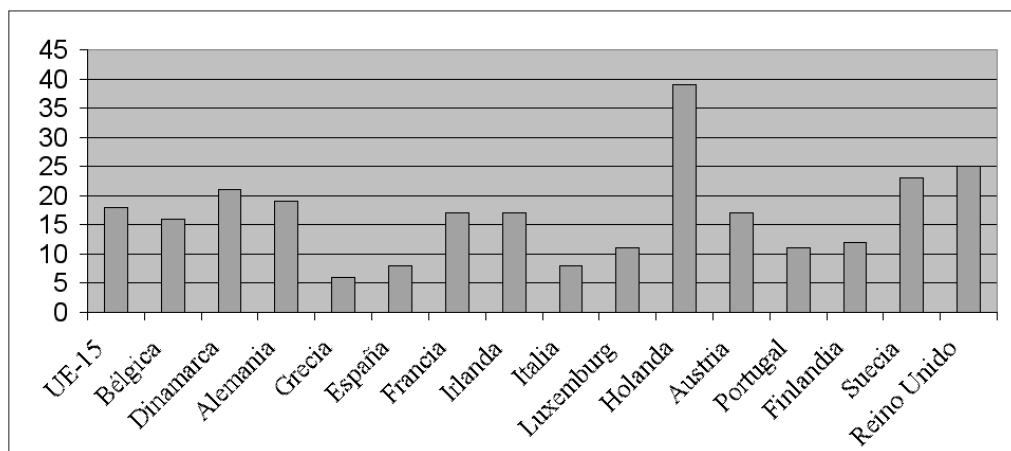
Per la seva banda, Suècia disposa de l'assegurança parental, una prestació universal de la Seguretat Social a la qual tenen dret tots els pares en el moment del naixement d'un fill o de l'adopció d'un nen. L'assegurança cobreix el dret al permís, la garantia de tornada al lloc de treball i el dret a una prestació econòmica durant el període de permís.

D. Flexibilització dels horaris laborals per mares i pares de família

Des de les últimes dècades, les dones s'han anat incorporant al mercat laboral al món occidental. Al seu paper reproductor i d'atenció familiar, se li ha sumat el paper productor dins del mercat laboral. Segons Lluís Flaquer¹⁹, la dona ha passat d'estar només al mercat reproductiu per introduir-se també al mercat laboral. Aquest fet suposa l'aparició d'una nova necessitat: comptabilitzar els horaris d'ambdós mercats per a fer possible la seva compaginació, tant per a les dones com per als homes.

42

Gràfic 4: Percentatge de treballadors a temps parcial sobre el total de treballadors. EU-15, 1999.

Font: Elaboració pròpia a partir d'Eurostat: The Social Situation in the European Union 2001.
Luxemburg: Eurostat, 2001.

¹⁹ Flaquer, Ll. (2002a).

Taula 7: Criteris d'excedència parental a Europa

	Duració	Qui adopta el permís	Remuneració i Subsídies	Possibilitat de treballar a temps parcial
Àustria	Fins al segon any de vida	Després de 3 mesos d'excedència la mare pot renunciar-hi a favor del pare.	Les institucions competents poden concedir una remuneració en substitució del sou.	Fins que el fill faci 4 anys amb una reducció de 2/5 de la jornada com a mínim
Bèlgica	No es contempla			
Alemanya	Fins al segon any de vida.	Només es concedeix a un dels pares però poden repartir-se el permís.	La seguretat social assignarà una quantitat mensual fins que el nen tingui 3 anys.	Es pot pactar amb l'empresari una reducció de jornada
Dinamarca	10 setmanes fins al vuitè any de vida.	Pot repartir-se entre els dos	Remunerat amb el 60% de l'import màxim del subsidi d'atur.	
Grècia	3 mesos i mig		Sense remuneració ni subsidi.	
Espanya	Fins a 3 anys des del naixement o adopció		La Seguretat Social cobreix les cotitzacions de pensió del treballador	Si el treballador és el tutor legal d'un nen menor de 6 anys, o d'un disminuït físic o mental, tindrà dret a una reducció d'entre 1/3 y 1/2 de la seva jornada
França	No superior a 1 any però amb possibilitat de renovar 2 vegades fins al tercer any de vida	Ambdós	Possibilitat d'acollir-se al "Subsidi per cura de fills", que està subvencionat per la caixa de subsidis familiars.	En tot moment pot escollir l'excedència parental o treballar a temps parcial en les mateixes condicions.
Irlanda	4 setmanes			
Itàlia	6 mesos fins al tercer any de vida	El pare podrà substituir a la mare en qualsevol moment per ocupar-se del fill.	El 30% de la remuneració normal a càrrec de l'empresari durant els dies d'absència.	
Luxemburg	Fins a un any.	La mare.	Sense remuneració ni subsidi.	
Finlàndia	6 mesos fins el tercer anys de vida.	Ambdós	Sense remuneració ni subsidi.	
Portugal	Fins al tercer any de vida.	Ambdós	Sense remuneració ni subsidi.	Els treballadors amb fills menors de 12 anys.
Suècia	Un any i mig, fins al vuitè any de vida.	Ambdós	Remuneració de les hores treballades i dret a prestació universal de la seguretat social.	Permis del 75% de la jornada fins al vuitè any de vida.
Holanda	6 mesos màxim amb un mínim de 20 h. de feina per setmana fins al vuitè any de vida.	Ambós	L'empresari no remunerarà les hores treballades. En el cas de la família monoparental la seguretat social li garanteix un suplement en el cas que la seva remuneració sigui inferior al 80% del sou mínim legal.	
Regne Unit	No contemplada			

Les polítiques familiars inclouen també els mecanismes per aconseguir aquesta compatibilitat d'horaris. Concretament, la feina a temps parcial i la possibilitat de reducció de la jornada laboral són les mesures més conegudes i utilitzades per la conciliació.

Pel que fa a la feina a temps parcial, a Europa existeixen dos tipus de perspectives. La primera és la que pretén satisfer la demanda del sector del treball a temps parcial. Aquest és el cas d'Holanda, el Regne Unit, Suècia, Dinamarca i Alemanya, que se situen per sobre de la mitjana europea de percentatge de treballadors a temps parcial sobre el total de treballadors (18%) (veure gràfic). La segona perspectiva és la de l'esforç per contenir la demanda de treball a temps parcial perquè es tem que incrementi la precarietat laboral. Aquest és el cas de Grècia, Espanya i Itàlia.

Més enllà del percentatge de treballadors a temps parcial sobre el total, si ens fixem en la distribució de la feina a temps parcial entre gèneres, veiem que no hi ha igualtat entre homes i dones en aquesta situació laboral. A Europa, quatre de cada cinc llocs de treball a temps parcial estan ocupats per dones.

Taula 8: Percentatge per sexes de treballadors a temps parcial sobre el total de treballadors totals. EU-15, 1999.

	Homes	Dones
UE-15	6	33
Bèlgica	4	34
Dinamarca	10	34
Alemanya	5	37
Grècia	3	11
Espanya	3	18
França	6	32
Irlanda	7	31
Itàlia	3	16
Luxemburg	2	25
Holanda	18	68
Àustria	4	33
Portugal	6	17
Finlàndia	8	17
Suècia	9	38
Regne Unit	9	44

Segons la taula, la feina a temps parcial és majoritàriament femenina en tots els països de la Unió Europea sense excepció. En el total de la Unió Europea un 33% de les dones treballadores treballen a temps parcial, mentre que entre els homes només ho fan el 6%. Això podria demostrar que són les dones les que majoritàriament compaginen les tasques familiars amb la vida laboral, ja que la feina a temps parcial permet la conciliació dels dos mercats en els quals actua la dona.

Però tot i que la jornada a temps parcial és la mesura més promoguda per flexibilitzar els horaris laborals, no és la única. Altres possibles mesures són: la jornada laboral flexible, en la que els treballadors decideixen quan comença i quan acaba la seva jornada; la reducció de jornada, que permet treballar menys hores a la setmana amb una reducció de sou; la jornada compartida, en la que dos treballadors a temps parcial poden conformar una jornada completa, i la jornada comprimida, en la que és possible treballar més hores durant certs dies per tenir lliures algunes hores dins de l'horari de treball habitual²⁰.

La UE, en diversos consells europeus, ha anat establint línies de treball respecte a la importància que poden tenir el desenvolupament de la responsabilitat social de les empreses per fer front als grans canvis laborals, econòmics i socials. Aquestes feines, entre altres, han culminat en l'elaboració d'un llibre verd per fomentar un marc europeu per a la responsabilitat social de les empreses. Alhora, diverses iniciatives internacionals, procedents d'organismes com les Nacions Unides, la OITE o la OCDE han avançat en propostes per a l'establiment de codis de conducta per a les empreses.

Diversos països de la UE ja han posat en marxa polítiques i mesures per incentivar i promoure la responsabilitat social de les empreses i en la majoria dels casos els resultats estan essent molt positius, obtenint una gran consideració dels consumidors en aquelles empreses que desenvolupen polítiques socials internes i externes.

E. Horaris comercials i escolars

A mesura que les dones s'han anat incorporant al mercat de treball, ha adquirit major rellevància la qüestió de la conciliació dels horaris laborals. Actualment, aquestes contradiccions són difícils de resoldre i això ha donat peu a la liberalització d'horaris comercials en alguns països europeus, conformant grans contrastos entre ells. Els països on s'han liberalitzat completament els horaris

²⁰ Poelmans, S. (2001).

comercials són Suècia i el Regne Unit. En aquests casos els establiments estan oberts un màxim de 8.500 hores l'any, mentre que a Espanya, Àustria i Grècia, països en els quals la liberalització és parcial, la xifra se situa al voltant de les 3.000 hores. La mitjana europea se situa en 5.246 hores

Luxemburg i Portugal, com Suècia i el Regne Unit, han liberalitzat els horaris comercials, tot i que amb certes excepcions en alguns sectors. França, per la seva banda, dóna llibertat absoluta als empresaris sense personal al seu càrrec, és a dir, les empreses unipersonals. Per a la resta d'empresaris s'aplica la legislació laboral que regula el descans setmanal amb una durada mínima de 24 hores.

Alguns països contempen el tancament obligatori, com Àustria, Dinamarca, Grècia i Irlanda, tot i que amb algunes excepcions. La resta de països contempla la llibertat d'obertura durant alguns dies que oscil·len entre els 12 dies d'obertura lliure a Holanda, els 8 a Espanya o els 4 a Alemanya.

La conciliació de la vida laboral i familiar passa també per la conciliació dels horaris laborals amb els escolars. Alemanya, Dinamarca i Àustria només tenen classes pel matí, però en el cas d'Alemanya i Dinamarca tenen un sistema molt desenvolupat d'activitats de tarda, de manera que la cura dels nens està, en part, solucionada. A la resta de països predomina la jornada partida. El nombre d'hores lectives varia segons el país, així com també el nombre de classes durant l'any, tal i com mostra la taula 9.

Taula 9: La jornada escolar d'educació primària. Unió Europea.

País	A	B	C	D	E	F
Alemanya	5/6	C	8.00-12.30 17/27	45	208	
Àustria	5	C	8.00-12.45	20/21	50	180
Bèlgica	5	P	8.30-12.00/13.30-15.30 Dc: 8.30-12.00	28	50	182
Dinamarca	5	C	8.00-14.00	20/28	45	200
Espanya	5	P	9.00-12.00/15.00-17.00	25	55	180
Finlàndia	5	P	8.00-10.30/11.30-14.00	20/30	60	190
França	5	P	8.00-10.30/11.30-16.30 Ds: 8.30-11.30	26	criteri docent	180
Grècia	5	C	8.15-13.30/14.00-19.00	23/30	40-45	175
Irlanda 5		P	9.00-11.30/12.30-14.30	22	30-60	183
Itàlia	6	C	8.30-13.00	27/30	criteri docent	200
Luxemburg	5	P	8.00-11.45/14.00-15.45	30	50-55	212
Holanda	5	P	8.45-11.30/13.15-15.30 Dt: 8.45-11.30	23	60	200
Portugal	5	P	9.00-12.00/14.00-16.00	25	criteri docent	175
Regne Unit	5	P	9.00-12.00/13.15-15.30	20/26	35-40	190
Suècia	5	P	8.00-11.30/12.30-15.30	20-34	criteri docent	185

A: dies de classe per setmana

B: jornada escolar continua (C) o partida (P)

C: horari dels centres

D: hores de classe per setmana

E: duració de les classes

F: dies de classe a l'any.

Dt: Dimarts

Dc: Dimecres

Ds: Dissabte

Font: Flaquer, Ll.: Les polítiques familiars en una perspectiva comparada.
Barcelona: Fundació La Caixa, Col·lecció Estudis Socials n. 3, 2000.

III. ESPANYA

III.1. El context espanyol

Amb la fi de la dictadura es va iniciar un procés de transició cap a la democràcia de què gaudim avui en dia. Aquest procés va ser paral·lel al desenvolupament i la consolidació de l'Estat de Benestar. Seguint la classificació d'Esping-Andersen (1990), l'Estat de Benestar espanyol s'emmarca en la tradició continental de sistemes contributius. No obstant, l'existència de prestacions de tipus universal com la sanitat fan que el sistema espanyol també comparteixi trets amb altres sistemes de benestar, com els nòrdics o els liberals. Junt amb altres característiques més de tipus històric, això ha portat molts autors a definir un model específic de sistema de benestar per als països mediterranis.

Pel que fa específicament al model de protecció familiar, el sistema espanyol es caracteritza per la inexistència de polítiques de caràcter universal per garantir uns ingressos a les economies familiars mitjançant transferències. Aquesta manca de polítiques de caràcter universal per garantir uns ingressos a les economies familiars mitjançant transferències, ha tingut com a conseqüència el desenvolupament limitat de les polítiques familiars. Les ajudes a les famílies han resultat ser només de caràcter assistencial, de manera que Espanya és avui en dia el país de la Unió Europea que menys recursos destina a les famílies, amb només el 2% de la despesa social. En comparació amb una mitjana comunitària del 8,4% dedicat a la família i a la infància, Espanya se situa clarament a la cua i molt distanciada de la resta de països.²¹ Si afegim que Espanya és un dels països amb una de les despeses socials més baixes d'Europa -un 39,8% del PIB en l'any 2000 després d'haver registrat un descens de més de 5 punts des de 1995- ens trobem amb que els recursos destinats a donar suport a les famílies espanyoles són pràcticament insignificants.

L'article 39 de la Constitució Espanyola, en el capítol dedicat als principis rectors de la política social i econòmica, exigeix als poders públics que assegurin la protecció social, econòmica i jurídica de les famílies espanyoles. Aquesta circumstància fa que la protecció dins la família sigui des del punt de vista constitucional un dels pilars de la política social a desenvolupar per l'Estat de Benestar espanyol, però no és fins a la segona meitat dels anys noranta que les

²¹ Flaquer, L. (2002a).

ajudes a les famílies comencen a tractar-se en el debat públic i es planteja la necessitat d'elaborar polítiques específiques.

El 1996, l'Acord sobre Consolidació i Racionalització del Sistema de Seguretat Social, conegut com el Pacte de Toledo, declarava que "les parts consideren rellevant introduir mesures en l'àmbit de la protecció social relatives a la natalitat" entenent que l'increment de la mateixa comportaria efectes positius per al propi sistema de Seguretat Social. Aquest va ser un primer pas per introduir els debats sobre la necessitat d'articular polítiques dirigides a les famílies.

L'any 2001, el Partit Popular, en la seva segona legislatura al govern, va presentar el "Pla Integral de Suport a les Famílies 2001-2004". El Pla defineix 10 línies estratègiques amb una bateria de més de 50 mesures orientades a fomentar la qualitat de vida de les famílies, promoure la solidaritat intergeneracional, donar suport a la família com a garant de la cohesió social i donar suport a les famílies en situació de risc social i altres situacions especials.

Per la seva banda, el Partido Socialista Obrero Español ha presentat fa poc un Pla de Suport a les Famílies. Rodríguez Zapatero, en la seva intervenció en el Debat de l'Estat de la Nació de l'any 2001, va esmentar la promoció de la família com un dels objectius principals del seu partit. Més tard, el Grup Parlamentari Socialista va presentar el 31 de maig de 2002 al Congrés dels Diputats una Proposició no de llei sobre mesures urgents per al benestar de les famílies, que comprenia 35 mesures bàsiques que instaven el govern a avançar en les polítiques de família. El PSOE també ha proposat la creació d'una Secretaria d'Estat de Polítiques Familiars i un Consell Estatal de Polítiques Familiars per abordar la problemàtica d'una manera integral i des d'una perspectiva transversal.

Por altra banda, trobem que alguns governs autònoms han elaborat plans de suport a les famílies i ofereixen prestacions directes a les famílies per fill a càrrec, o indirectes mitjançant el tram autonòmic de l'IRPF. En l'àmbit municipal, els ajuntaments també ofereixen serveis a les famílies, responent a la demanda creixent de serveis de guarderies o d'atenció domiciliària que no es veuen coberts pel govern central ni els governs autonòmics. La coordinació de les prestacions i serveis oferts per les diferents administracions s'ha convertit també en un element a tenir en compte des del govern central.

Ara bé, a Espanya, com a Europa, la importància de les polítiques familiars és conseqüència dels canvis socials que s'han produït en les últimes dècades, pel que fa a les estructures familiars, el mercat laboral i l'evolució de la pobresa. Dins del context espanyol esdevé indispensable analitzar també el mercat de l'habitatge i la seva repercussió en la formació de les llars i en la renda disponible de les famílies.

III.2. Les estructures familiars a Espanya

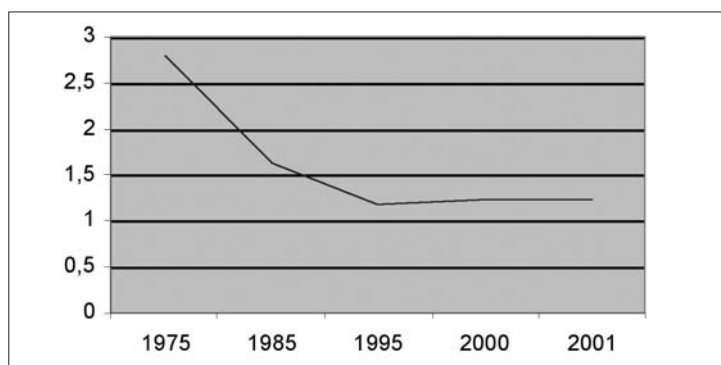
A. Canvis en les estructures familiars

Espanya ha viscut en les últimes tres dècades una profunda transformació de les seves estructures familiars com a conseqüència de dos canvis estructurals interconnectats: la transició demogràfica i el nou rol social de la dona. El primer canvi ha derivat en la caiguda de la natalitat i l'envelliment de la població, i el segon en la incorporació de la dona al món laboral i l'augment de noves formes de convivència diferents a la família tradicional. Malgrat aquestes transformacions, les polítiques de família no han evolucionat a la mateixa velocitat, cosa que ha agreujat la situació.

La situació demogràfica espanyola té trets molt semblants a la d'altres països europeus: una natalitat i una mortalitat molt baixes provocades per una notable millora de les condicions de vida i, en conseqüència, una població en vies d'envelliment. La taxa de natalitat d'Espanya és, com la d'Itàlia, la més baixa de la Unió Europea, amb 10,03 naixements per cada 1000 habitants l'any 2001, segons les dades de l'INE²². La taxa de fecunditat ha baixat de 2,8 fills per dona el 1975 a 1,24 el 2001. Malgrat tot, des de 1997 s'enregistra un repunt de la fecunditat a Espanya gràcies al notable increment del nombre de fills d'immigrants. El 2001 el percentatge de nens nascuts de mare estrangera es va situar en el 8,19%, doblant-se així en només 4 anys.²³

51

Gràfic 5: Taxa de fecunditat (fills per dona). Espanya, 1975-2001

Font: Elaboració pròpia a partir de: Instituto Nacional de Estadística. España en Cifras 2002. Madrid, 2002.

²² INE (2002a)

²³ INE (2002b).

Amb aquestes dades avui ja no és possible el reemplaçament generacional (2'1 fills per dona), i es corre el risc d'iniciar un procés de reducció del volum de població que posi en perill el contracte generacional sobre el qual es basa el pacte social que regeix les nostres societats. En aquest context és necessària una nova política de família que reconegui que les cotitzacions socials en diners no recullen totes les contribucions que es fan al sistema. Existeixen unes "cotitzacions en espècie", que seria necessari tenir en compte, per a reconèixer que els qui mantenen la viabilitat demogràfica del sistema de repartiment són les famílies que decideixen tenir fills²⁴.

Com a conseqüència de la caiguda de la natalitat, l'índex d'infància, que reflecteix el percentatge de la població amb una edat inferior als 15 anys, ha caigut fins al 14,5% segons les dades del Cens de 2001. Per altra banda, l'augment de l'esperança de vida, que el 1999 se situava als 82,16 anys per a les dones i 75,25 per als homes, ha elevat progressivament l'índex de vellesa que comptabilitza el percentatge de persones majors de 64 anys, situant-lo sobre el 16,3% el 2001. Considerant les dues variables, avui l'índex de dependència a Espanya s'eleva a 44,5 persones dependents per cada 100 persones d'edat activa. És a dir, en termes aproximats, per cada 2 persones adultes hi ha un nen o persona gran.

52

Un altre motiu de canvi de les estructures familiars és l'augment del nombre de divorcis. El 1998 la taxa de divorcis a Espanya va ser del 0,9 per mil habitants²⁵, la meitat de la taxa europea, però en progressiu augment. L'any 2000, el 2,8% de les dones i el 1,6% dels homes estaven separats o divorciats²⁶. Com a conseqüència d'això, les famílies monoparentals han patit un augment important. El 1991, data de l'últim cens amb dades desagregades, el percentatge de famílies monoparentals es va xifrar en el 8,6% del total de les famílies amb fills menors de 18 anys²⁷. Considerant que en aquests 10 anys el nombre de dones separades o divorciades ha augmentat en un 60%, (en el cas dels homes s'han duplicat) és d'esperar que també hagin crescut significativament el nombre de famílies monoparentals.

Com a conseqüència, entre altres, de la caiguda de la natalitat, de l'augment de separacions i divorcis i de les noves formes de convivència, el nombre de

²⁴ ICPS (2002).

²⁵ IEC (2002a).

²⁶ INE (2002a).

²⁷ Flaquer, L.I. (2000).

persones per llar ha disminuït de 3,6 el 1981 a 3,1 el 1999²⁸ malgrat l'augment del nombre de llars. D'una situació en la qual el 55% de llars estaven constituïdes per 4 o més persones el 1979, aquests només representaven el 37% del total en l'any 2001²⁹. S'ha produït igualment un increment destacable de les llars unipersonals, que han assolit el 15% del total, de les quals el percentatge format per dones és tres vegades superior al dels homes. Per altra banda, el perfil demogràfic de la majoria de les dones que viuen soles és el de la vídua d'edat avançada, mentre que el perfil dels homes que viuen sols és el del solter, separat o divorciat menor de 64 anys.

Aquestes dades posen de manifest que avui la família espanyola ha deixat enrera el model tradicional de família per donar pas a una pluralització de les maneres d'entrada, permanència i sortida de la vida familiar, cosa que té profundes conseqüències per al sistema de protecció social i per a la definició d'unes polítiques de suport a la família.

B. Pobresa

Una de les conseqüències d'aquests canvis en les estructures familiars és l'empobriment de les llars, especialment de les llars unipersonals formades per persones grans amb pocs recursos i les llars monoparentals la persona de referència de les quals és una dona amb ingressos econòmics insuficients.

Utilitzant el criteri admès a la Unió Europea, es consideren pobres totes aquelles famílies i persones que se situen econòmicament per sota del llindar del 50% de la renda mitjana disponible neta en el conjunt de l'Estat. A Espanya, el 19'4% de les llars es troben en situació de pobresa, segons els estudis realitzats a partir de l'Enquesta de Pressupostos Familiars de 1991³⁰. El percentatge de la població afectada és del 22,1% , superior a la mitjana europea (15%) i només inferior a l'existent a Portugal i a Grècia. En termes absoluts s'estima que hi ha a Espanya 2.192.000 llars i 8.509.000 persones que viuen sota el llindar de la pobresa.

La pobresa estricta (menys del 25% de la renda mitjana disponible) afecta al 2'78% del total de les llars i al 4'5% del total de la població. En termes absoluts, representa 316.000 llars i 1.739.800 persones. Entre ells hi ha un petit sector (en

²⁸ Eurostat (2001a).

²⁹ INE (2002a).

³⁰ Ruiz-Huerta, J. i Martínez, R.

termes absoluts importants) de 86.800 llars i 528.200 persones que viuen en la pobresa extrema (menys del 15% de la renda mitjana disponible).

Un fet que crida l'atenció és el procés accelerat de rejuveniment de la pobresa. El 44'1% del total dels pobres d'Espanya té menys de 25 anys. Això també passa sobretot en els graus més greus de pobresa. En la pobresa extrema, per exemple, més del 65% del col·lectiu (unes 347.500 persones) tenen menys de 25 anys. Dins del conjunt dels pobres estrictes (1.739.88 persones), el 53'2% són joves o nens: 926.600.

Una altra característica és el nombre de famílies nombroses en les pitjors situacions de pobresa. Quasi la meitat de les famílies de més de set membres, d'entre els pobres, es troben en pobresa estricta, i el seu grau de malestar és molt més gran que el de les famílies de dimensió mitjana (3'8 membres). Per altres raons també té connotacions de major malestar la situació de les persones pobres, generalment dones grans, que viuen soles.

La pobresa afecta de forma molt particular a la família en funció del nombre de membres i s'està convertint en una característica d'una part important de les llars sorgides de les transformacions de les estructures familiars. Per això, la pobresa s'ha convertit en un dels camps d'acció necessaris per a les polítiques de família, especialment en el camp de la lluita contra la pobresa infantil, com indica Gösta Esping-Andersen³¹.

En aquest sentit, les transferències directes per fill a càrrec, que per a un gran nombre de famílies poden considerar-se com prestacions quasi simbòliques, per a les famílies en situació de pobresa resulten una important ajuda destinada a oferir millors condicions de vida als menors. En el rerefons d'aquestes prestacions rau el principi que els nens són un bé col·lectiu i una responsabilitat de tota la societat, convertint la lluita contra la pobresa infantil en el marc de les polítiques de família en un element clau per a la lluita contra la pobresa futura.

C. Mercat laboral

A Espanya, durant les últimes dècades, s'ha produït una transformació significativa del mercat laboral a causa principalment de la incorporació de la dona i de la seva precarització.

No obstant, la participació de la dona al mercat laboral és encara molt baixa en comparació amb altres països europeus. La taxa d'activitat a Espanya se situa en un 54,3%, significativament per sota de la mitjana de la Unió Europea, però

³¹ Veure Annex.

aquesta dada es concreta de manera molt diferent segons el gènere. Així, mentre que entre els homes la ratio assoleix el 67%, entre las dones és del 42,3%, malgrat el seu increment constant.

Un exemple de la baixa taxa d'activitat femenina a Espanya és el percentatge d'ocupació de les dones amb fills petits. Espanya és el país de l'OCDE amb la taxa d'ocupació més baixa entre les dones amb fills de menys de 6 anys, només per sobre de Japó. El 1999 només el 41,8% d'aquestes dones treballava fora de casa, mantenint la mitjana lluny de la dels països desenvolupats, que és del 55%.

Taula 10: Taxes d'activitat per sexe i CCAA. Espanya, IV Trimestre 2002

	Ambdós sexes	Homes	Dones	Diferència
Andalusia	52,48	66,85	34,86	31,99
Aragó	51,47	64,84	38,64	26,20
Astúries	45,46	57,72	34,38	23,34
Balears	59,16	70,65	48,05	22,60
Canàries	57,28	69,12	45,59	23,53
Cantàbria	51,53	65,59	38,37	27,22
Castella la Mancha	50,84	65,88	36,14	29,74
Castella i Lleó	49,46	62,13	37,25	24,88
Catalunya	58,16	69,76	47,20	22,56
Comunitat Valenciana	56,78	69,44	44,79	24,65
Extremadura	50,43	64,42	36,88	27,54
Galícia	52,01	62,85	42,11	20,74
Madrid	56,32	68,67	45,11	23,56
Múrcia	55,29	69,44	41,61	27,83
Navarra	54,98	66,46	43,76	22,70
País Basc	55,21	66,14	44,92	21,22
Rioja	51,76	65,55	38,31	27,24
Ceuta	45,25	62,46	26,44	36,02
Melilla	47,01	64,53	28,55	35,98
Total	54,30	67,00	42,32	24,68

Font: Instituto Nacional de Estadística: Encuesta de Población Activa. Quart Trimestre 2002. Gener, 2003.

Per Comunitat Autònoma les taxes d'activitat més altes es produeixen pràcticament dins les Comunitats Autònomes amb independència del sexe. Destaquen Balears, Catalunya, Madrid i Canàries amb taxes properes al 70% per

als homes i superiors al 45% en el cas de les dones. Les diferències majors entre les taxes femenina i masculina, a excepció de Ceuta i Melilla, es produeixen en les comunitats del sud, malgrat no coincidir en tots els casos amb taxes d'activitats masculines baixes amb relació a la mitjana espanyola.

El desembre de 2002 cotitzen a la Seguretat Social 16.188.390 afiliats. La xifra d'aturats registrats a les oficines de l'INEM és de 1.688.068 persones, i la taxa d'atur se situa al 9.14%. Els resultats més desfavorables de la taxa d'atur a Espanya es registren a: Canàries (11,23%), Astúries (9,49%), Extremadura (19,29%), Galícia (11,35%) i Andalusia (20,57%); i les taxes d'atur més favorables són les de Balears (5,72%) i Aragó (5,16%).

Taula 11. Aturats per sexe i Comunitat Autònoma. Espanya, IV trimestre 2002

	Ambdós sexes	Homes	Dones
Andalusia	20,19	14,64	29,25
Aragó	6,30	3,81	10,31
Astúries	9,99	7,10	14,38
Balears	8,10	7,35	9,17
Canàries	11,26	8,68	15,11
Cantàbria	10,68	8,57	14,04
Castella i Lleó	10,04	6,18	16,24
Castella-La Mancha	9,68	5,54	17,07
Catalunya	9,60	7,34	12,74
Comunitat Valenciana	10,50	8,29	13,75
Extremadura	18,98	14,47	26,63
Galícia	11,97	7,98	17,40
Madrid	6,92	4,48	10,28
Múrcia	11,43	8,35	16,39
Navarra	5,24	3,19	8,29
País Basc	9,28	6,18	13,58
Rioja	6,10	4,18	9,29
Ceuta	4,95	2,48	11,32
Melilla	3,32	3,78	2,24
Total	11,45	8,27	16,20

Font: Instituto Nacional de Estadística: Encuesta de Población activa. Quart Trimestre 2002. Gener, 2003.

Aquestes dades contrasten amb l'atur registrat per l'Enquesta de Població Activa, xifrat en 2.118.200 persones, de les quals 1.201.200 són dones i 916.900

homes. En percentatge, la desocupació femenina dobla la masculina (16-8), convertint Andalusia, amb un 29,25% i Extremadura, amb un 26,63%, en les comunitats amb la taxa d'atur femení més alta, mentre que Múrcia (8,29%) i Balears (9,17%) compten amb les ratios més baixes.

Taula 12: Aturats per sexe i grup d'edat. Espanya, IV trimestre 2002

	Dones	Home	Ambdós sexes
De 16 a 19 anys	5,3	8,5	6,7
De 20 a 24 anys	17,2	19,3	18,1
De 25 a 54 anys	73,2	63,8	69,2
De 55 anys i més	5,9	8,2	5,9
Total en absoluts	1.201.200	916.900	2.118.200

Font: Instituto Nacional de Estadística: Encuesta de Población activa. Quart Trimestre 2002. Gener, 2003.

Una altra característica de la situació laboral de les dones és el seu elevat grau d'ocupació a temps parcial. Segons les dades de l'EPA del quart trimestre del 2002, del total d'ocupats a temps parcial (1.286.400) un 80% eren dones. És a dir, dels més de sis milions de dones ocupades, un 16,6% treballen a temps parcial. Finalment, s'ha d'assenyalar la precarietat del mercat laboral, concretada en l'elevat grau de temporalitat que pateixen els treballadors espanyols. La temporalitat, tot i ser encara generalitzada, segueix afectant més als joves i a les dones. El desembre de 2002, el 30% d'assalariats tenien un contracte temporal, davant del 13,8% de mitjana de la Unió Europea. La temporalitat afecta de manera especial els joves, entre els quals assoleix el 73,1% a Espanya davant del 36,6% de la UE. Aquesta situació s'agreuja encara més per la durada mitjana d'aquests contractes, que s'està reduint.

La situació del mercat laboral a Espanya es caracteritza per una taxa d'atur superior a l'europea i una taxa d'activitat inferior, a causa en gran mesura del menor percentatge d'activitat femenina. La dona segueix estant en una situació de desigualtat malgrat la seva progressiva incorporació al mercat laboral, de manera que la desocupació femenina dobla la masculina i les taxes de temporalitat i de feina a temps parcial són majors entre les dones que entre els homes.

A part dels problemes que planteja aquesta situació en termes de reformes del mercat laboral, si defensem la plena incorporació de la dona com a ciutadana de dret i una veritable igualtat d'oportunitats entre gèneres, es fa palesa la

necessitat de crear una política de suport a la família que fomenti la conciliació entre la vida laboral i familiar garantint als ciutadans la màxima llibertat real possible pel que fa a les seves decisions durant el cicle vital.

D. Mercat de l'habitatge

El problema de l'habitatge a Espanya s'ha d'abordar per la via d'una política integral i específica d'habitatge amb coordinació transversal amb altres polítiques socials, com les de suport a les famílies. Per això aquí no es considera com a part integrant d'una política de suport a la família pròpiament dita, tot i que sí que creiem necessari incloure la qüestió de l'habitatge a Espanya i, particularment, l'augment de preus, atès que és un problema candent a l'agenda social que s'ha agreujat escandalosament en els últims anys. Aquesta política transversal hauria de considerar també els canvis demogràfics i d'estructura familiar que es troben a la base de les fluctuacions de la demanda de l'habitatge.

Segons la Contitució Espanyola, és un dret de tots els espanyols tenir un habitatge digne i adequat, i allà s'insta els poders públics a promoure la seva efectivitat. El govern central té tota la responsabilitat pel que fa a la legislació sobre valoració del sòl, el disseny de les hisendes locals, la legislació sobre arrendaments urbans, la fiscalitat estatal de l'habitatge i el disseny dels Plans Nacionals d'Habitatge. Actualment, aquest dret reconegut per la Constitució s'està deslegitimant a causa de la consolidació d'una divisió entre els ciutadans que tenen com a mínim un habitatge –i amb aquest patrimoni revaloritzat poden accedir-ne a un altre de millor- i aquells que encara no en tenen cap, sobretot els joves, i es veuen obligats a retardar la seva emancipació fins a l'edat més tardana de tota la UE.

Aquesta situació està alarmant a diferents sectors econòmics i socials. Existeix preocupació per la bombolla immobiliària i l'endeutament de les famílies, ja que si el preu del diner puja, i amb ell els interessos, moltes famílies no podran fer front als seus deutes. L'alarma social existeix perquè el preu de l'habitatge i la capacitat d'accés està tenint conseqüències socials importants, com el retard de l'emancipació dels joves, la reducció del nombre de fills o la renúncia total a tenir-los, i l'empobriment de les famílies per l'excessiva part de la renda dedicada a l'adquisició d'un habitatge.

Entre 1998 i 2002, el preu mig de l'habitatge ha augmentat un 63,3%, mentre que els ingressos de les famílies s'han incrementat una mitjana de 9,1%. El percentatge d'ingressos que ha de destinar una família per adquirir un habitatge ha passat del 32,2% al 48%, afectant sobretot a l'accés de l'habitatge

per als joves i per a les famílies d'ingressos menors³².

El preu dels habitatges nous a les capitals de província s'ha situat, al 2002, en 1.667 euros de mitjana per m².³³ La més cara és Barcelona, a 2.508 euros/m², seguida de San Sebastián, Madrid i Vitòria amb preus per sobre dels 2.000 euros/m²; entre les més barates hi ha Badajoz, Huesca, Lugo i Cáceres, amb preus superiors a 800 euros/m². Per Autonomies, el preu mig més elevat és el de la Comunitat de Madrid. Aquest augment és en part conseqüència del paper del sector immobiliari com a refugi del sector financer després de les successives crisis dels valors bursàtils. El benefici de les inversions en matèria immobiliària entre el 2001 i el 2002 ha estat del 16%, mentre que els valors bursàtils no han deixat de baixar.

L'endeutament més gran de les famílies espanyoles es deu, entre altres causes, a la cultura de propietat de l'habitatge (el 91% de les famílies espanyoles viuen en habitatges de propietat); els baixos tipus d'interès; l'increment del període d'amortització de crèdit de les hipoteques fins a trenta anys; la política de desgravacions fiscals per la compra d'habitatge i no pel lloguer, ja que s'ha incentivat la compra des de les polítiques de l'Estat; i la reducció de la despesa pública en habitatge, que s'ha reduït des de l'1% (1993) al 0,5% (2003), en evident divergència amb la UE, on la mitjana de la despesa pública en habitatge/PIB se situa al 2%. En els últims sis anys quasi no hi ha hagut programes d'habitatges protegits i en aquest moment Espanya té el percentatge més baix d'habitatge públic de lloguer de la UE, el 2% davant d'una mitjana europea del 15%.

Les creixents dificultats d'accés a l'habitatge entre els joves i els elevats nivells d'endeutament actuals influeixen directament en els plantejaments vitals de les famílies espanyoles en la mesura en què suposen una càrrega financera que condiciona els processos d'emancipació dels joves i la creació de nous nuclis familiars. Ara bé, aquests no són els únics problemes del mercat de l'habitatge a Espanya, que es veu afectat també pels canvis a l'estructura familiar, com senyala Carme Trilla.³⁴

A Espanya, el nombre de llars va créixer un 23,6% entre els anys 1980 i 2000, xifra que posa de manifest el considerable creixement del nombre de llars malgrat l'estabilització de la població. El creixement del nombre de llars, que com

³² PSOE (2002).

³³ www.st-tasation.net

³⁴ Trilla, C. (2001).

hem senyalat més amunt respon a una gran diversitat de factors, converteix en més difícil la translació que era possible fer en el passat entre nombre de famílies nuclears i llars, i en conseqüència, necessitat d'habitatge.

Per això, les noves polítiques d'habitatge haurien de considerar aquesta dimensió en la seva planificació futura i incorporar en les seves projeccions les tendències al canvi estructural de la concepció de la llar per adaptar-se a les noves necessitats i evitar així les tensions al mercat de l'habitatge que es registren actualment.

III.3 Les polítiques de família a Espanya

A. Prestacions econòmiques

Espanya és el país de la UE que dedica menys recursos públics a la família, un 0.4% del PIB. D'aquests recursos, només una petita part està destinada a prestacions econòmiques via desgravacions fiscals o a transferències monetàries al ciutadans. No obstant, i com hem vist al capítol anterior, la majoria de països europeus –encara amb Estats de Benestar contributius– destinen una part significativament major que Espanya a les transferències econòmiques a les famílies com a resposta a una important demanda social i als reptes que hem anat enumerant i que estan presents a tota Europa. És en aquest sentit que Espanya ha de fer un esforç públic i implementar polítiques de suport a les famílies per situar-se, com a mínim, a nivell europeu i començar a donar resposta als reptes socials que comparteix amb els seus socis comunitaris.

A.1 *Prestacions econòmiques directes*

Les prestacions econòmiques directes per excel·lència són les prestacions per fill a càrrec, que constitueixen un dels eixos més importants de tota política de suport a les famílies. També existeixen altres prestacions econòmiques directes, en general en forma de pagament únic per algun concepte familiar. A Espanya aquests subsidis familiars són, a nivell estatal, competència de la Seguretat Social, tot i que alguna Comunitat Autònoma podria sol·licitar el traspàs de la seva gestió econòmica.

Els subsidis familiars han existit a Espanya des de 1966 i, tot i que de caràcter universal, eren d'una quantia insignificant (de 1971 a 1990 els imports van quedar congelats a 250 pessetes mensuals per fill). La Llei de 1990 va passar a concedir aquests subsidis només a les famílies amb menys recursos. No

obstant, Espanya continua figurant a la cua dels països europeus pel que fa al valor d'aquestes prestacions³⁵.

Les prestacions econòmiques directes existents actualment són:

Les **prestacions per fill a càrrec**, que consisteixen en una assignació econòmica per cada fill a càrrec que sigui menor de 18 anys o que estigui afectat per alguna minusvalidesa en grau igual o superior al 65%, amb independència de la naturalesa legal de la seva filiació. Aquesta assignació econòmica és de modalitat contributiva i no contributiva, però no és universal ja que només s'atorga a les famílies amb fills a càrrec que no superen un mínim anual de renda. Es troben legislades a la Llei 26/1990, al Reial Decret 356/1991 del 15 de març i al Reial Decret 1/1994 del 20 de juny, modificat per la Llei 42/1994.

Es poden acollir a aquesta prestació en la seva modalitat contributiva el pare o la mare que estiguin integrats en algun règim de la Seguretat Social i estiguin en situació d'alta o similar al moment de la sol.licitud, sempre que tinguin fills a càrrec d'ells o del/ de la cònjuge. També són beneficiaris de l'ajuda els orfes de pare i mare, menors de 18 anys o amb alguna discapacitat de grau igual o superior al 65%, siguin o no pensionistes d'orfanat del sistema de la Seguretat Social. Tenen dret a la prestació en la seva modalitat no contributiva els residents legals en territori espanyol que no percebin prestacions similars d'un altre sistema de protecció social.

Les quantitats de les prestacions econòmiques directes per fill a càrrec durant l'any 2002 van ser de 291,02 euros anuals (24.25 euros mensuals per fills menors de 18 anys no minusvàlids) sempre que el beneficiari tingués una renda igual o inferior a 7,954,07 euros anuals a l'any 2002. Aquesta quantitat augmenta en un 15% per cada fill a càrrec a partir del segon. En cas de separació o divorci, els ingressos anuals a computar seran només els del membre de la parella que tingui el/la fill/a a càrrec. Quan els ingressos del beneficiari passin del límit establert però no arribin a un límit màxim (que al 2002 va establir-se en 8,245.07) la quantitat de la prestació rebuda serà inferior i equivalent a la diferència entre els ingressos declarats i el límit màxim establert³⁶. En cas de fills menors de 18 anys que a més a més estiguin afectats per una minusvalidesa de grau igual o superior al 33%, la prestació econòmica serà de 581,66 euros anuals per fill. Als fills de 18 anys o més afectats per una minusvalidesa de grau igual o

³⁵ Flaquer, Ll. (2000).

³⁶ Fem notar que essent la diferència entre el límit màxim i mínim d'ingressos igual a 291,02 , la quantitat de la prestació quan els ingressos estiguin entre els dos límits variarà de 291 a 0 .

superior al 65%, la quantitat de la prestació econòmica de la Seguretat Social és de 3.012,00 euros anuals. A les famílies amb fills majors de 18 anys per una minusvalidesa de grau igual o superior al 75% i que, com a conseqüència de pèrdues anatòmiques o funcionals, necessitin l'atenció d'una altra persona per a realitzar els actes vitals més elementals, la quantitat de la prestació econòmica és de 4.518,00 euros anuals per fill, 376.50 euros al mes. Per aquests casos amb fills afectats per algun tipus de minusvalidesa, independentment de l'edat del fill, no s'exigeix límit de recursos econòmics per a ser beneficiari de la prestació.

Taula 13: Import econòmic de la prestació per fill a càrrec. Forma de pagament

	Import total anual	Import mensual
Fill/a a càrrec menor de 18 anys, sense discapacitat	291,02 Euros	24,25 Euros
Fill/a a càrrec menor de 18 anys, amb discapacitat igual o superior al 33%	581,66 Euros	48,47 Euros
Fill/a a càrrec, de 18 anys o més, amb discapacitat igual o superior a 65%	3.012,00 Euros	251,00 Euros
Fill/a a càrrec, de 18 anys o més, amb discapacitat igual o superior al 75%	4.518,00 Euros	376,50 Euros

62

Font: Departament de Benestar Social i de Família: Guia de prestacions familiars 2002.
Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2002.

Taula 14: Ingressos familiars. Requisit per a prestació familiar per fill a càrrec. 2002.

	Límit mínim d'ingressos	Límit màxim d'ingressos
1 fill	7.954,07 Euros	8.245,09 Euros
2 fills	9.147,18 Euros	9.729,22 Euros
3 fills	10.340,29 Euros	11.213,35 Euros
4 fills	11.533,40 Euros	12.697,48 Euros
5 fills	12.726,51 Euros	14.181,61 Euros
6 fills	13.919,62 Euros	15.665,74 Euros
7 fills	15.112,73 Euros	17.149,87 Euros
8 fills	16.303,84 Euros	18.632,00 Euros
9 fills	17.498,96 Euros	20.602,26 Euros

Font: Departament de Benestar Social i de Família: Guia de prestacions familiars 2002.
Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2002.

El pagament de la prestació econòmica per fill/a a càrrec es fa amb una periodicitat semestral a mes vençut quan es tracta d'assignacions per fills menors de 18 anys. Quan es tracta d'assignacions per fills majors de 18 anys amb alguna discapacitat, l'ajuda es paga a mes vençut.

Subsidi per càrregues familiars una vegada esgotada la prestació contributiva per atur. És una assignació econòmica a càrrec de la Seguretat Social que es troba legislada al Reial Decret 1/1994 de 20 de juny, a les Lleis 22/1992 de 30 de juliol i 22/1993 de 29 de desembre, i al Reial Decret 3475/2000 de 29 de desembre. Aquesta prestació té uns límits mínims i màxims que depenen del nombre de fills i de la prestació contributiva rebuda anteriorment. L'import mínim de la prestació no pot ser inferior al 100% del Salari Mínim Interprofessional, incrementat en una sisena part (part proporcional de las pagues extraordinàries), quan el treballador tingui, com a mínim, un fill al seu càrrec. A l'any 2001 va ser de 505.69 euros. L'import màxim de la prestació, amb fills menors de 26 anys a càrrec, depèn del número de fills: amb un fill a càrrec, la quantitat de la prestació és el 195% de l'SMI, incrementat en una sisena part de la part proporcional de les pagues extraordinàries, que l'any 2001 va ser de 986.10 euros al mes. En cas de famílies amb dos o més fills a càrrec, la quantitat seria un 251% de l'SMI, incrementat en una sisena part de la part proporcional de les pagues extraordinàries, i a l'any 2001 va ser de 1112.52 euros al mes. També existeix un subsidi especial per a majors de 45 anys que hagin esgotat la prestació contributiva i que tinguin responsabilitats familiars, com tenir a càrrec un cònjuge i/o fills menors de 26 anys, o incapacitats, o menors acollits quan la renda de qualsevol naturalesa del conjunt de la unitat familiar, així constituïda, incloent l'aturat, i dividida pel nombre de membres que la componen, no superi el 75% del Salari Mínim Interprofessional, excloent-ne les dues pagues extres.

63

Prestació econòmica pel naixement del tercer fill i posterior. Es tracta d'una prestació de caràcter no universal i de pagament únic que té com a objectiu compensar, en part, l'augment de despeses que comporta el naixement del tercer fill o successius en aquelles famílies que no superin un determinat nivell d'ingressos i condicionat per la condició que la persona que faci la sol·licitud estigui donada d'alta en algun règim de la Seguretat Social, o sigui pensionista. La quantitat de la prestació va ser, a l'any 2002, de 450.76 euros per cada fill nascut a partir del tercer inclòs, sempre i quan els ingressos del beneficiari no sobrepassin el límit establert, que està fixat en 10,340.29 euros. Aquest límit s'incrementa en un 15% a partir del quart fill. En el cas que els ingressos del beneficiari superin la quantia límit establerta però siguin inferiors a la quantia màxima establerta, la quantitat de la prestació serà igual a la diferència entre els

ingressos percebuts, i el límit màxim fixat. Aquesta ajuda només és compatible amb la prestació per part múltiple.

La prestació per parts múltiples es també una prestació de pagament únic a càrrec de l'Institut de la Seguretat Social, tot i que és de caràcter universal ja que es pot acollir a ella qualsevol ciutadà donat d'alta en el règim de la Seguretat Social (abans del 2002 era una prestació condicionada a un test de recursos). Té com a objectiu compensar, en part, l'augment de les despeses que comporta el naixement per part múltiple, de dos o més fills. La quantitat de la prestació varia depenent del nombre de fills que neixin com es desprèn de la taula, a continuació.

Taula 15: Prestació per part múltiple.

Dos fills	1.768,8 Euros
Tres fills	3.537,6 Euros
A partir de quatre	5.306,4 Euros

Font: Departament de Benestar Social i de Família: Guia de prestacions familiars 2002.
Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2002.

Les prestacions econòmiques de pagament únic per naixement de tercer o successius fills i per part múltiple estan establertes pel Reial Decret 1368/2000.

A.2 Prestacions econòmiques indirectes

Els beneficis fiscals per fill a càrrec a l'IRPF han estat les mesures més utilitzades pel sistema espanyol durant les dues últimes dècades per al manteniment de les famílies i constitueixen el gruix de les prestacions econòmiques indirectes que s'atorguen en aquest país com a suport a les famílies. Existeixen altres mesures fiscals de suport familiar que poden ser establertes tant per l'Estat com per algunes Comunitats Autònomes i que, en conjunt, no són tan importants com les desgravacions a l'IRPF encara que també afecten a la unitat de convivència. Algunes d'aquestes mesures consisteixen, per exemple, en la possibilitat de realitzar la declaració de la renda de manera conjunta o separada, l'exempció de pensions per aliments, la tributació favorable a les pensions a favor dels fills, la desgravació per despeses diverses, com malaltia i atencions, o educació, etc.

Si ens centrem en els beneficis fiscals per fill a càrrec a l'IRPF, observem que fins a la reforma de la Llei de l'IRPF de finals de 1998, la protecció de la família es realitzava mitjançant deduccions de la quota per conceptes diversos relacionats amb les circumstàncies familiars que es van anar modificant durant els anys; per exemple, en la reforma de 1991 es van eliminar les deduccions a la

quota per matrimoni i l'anomenada 'deducció variable'. La reforma integral de l'IRPF, aprovada el 1998, ha significat un canvi en el tractament fiscal de la família, bàsicament mitjançant l'establiment d'uns mínims personals i familiars lliures de tributació. Aquest mínim personal és la valoració que fa l'Estat de quant li costa a una persona cobrir les seves necessitats vitals, i varia segons les condicions familiars del contribuïent, com es desprèn de la taula 16. Així, s'han substituït les anteriors deduccions a la quota per una deducció general a la base en línia del desenvolupament del concepte de renda disponible ajustada a les circumstàncies familiars.

Hi ha hagut molts debats sobre quin ha estat l'impacte d'aquesta reforma amb opinions divergents, tot i que cal destacar que aquesta reforma ha conformat un IRPF amb menor equitat vertical i amb menor capacitat de recaptació.

Recentment, el partit al govern ha aprovat una segona reforma de l'IRPF. Aquesta reforma dóna per consolidat el model implantat per la reforma de 1998 i és, en aquest sentit, una reforma continuïsta motivada per l'adaptació al context internacional i a realitats canviants de la societat espanyola més que per un canvi estructural en el funcionament de l'Impost –com va suposar la reforma de 1998. Entre els objectius de la reforma es troba el de 'Millorar el tractament fiscal de la família, amb especial atenció a les mares treballadores, les famílies nombroses, la gent gran i els discapacitats' i es tradueix en diverses mesures, de les quals les següents en són les més significatives:

- Modificació del mínim personal i familiar, augmentant les quanties per fill i incorporant descomptes per a la gent gran
- Introducció d'una deducció per quota per a les dones treballadores amb fills menors de tres anys. La compensació de les declaracions de l'IRPF dels cònjuges en els casos en què una sigui negativa i l'altra positiva. S'evita d'aquesta manera que una família hagi de realitzar pagaments avançats, poc justificables econòmicament, a la Hisenda Pública en el moment de liquidar l'impost.

Els canvis en les deduccions de base i de quota en format comparatiu amb la legislació implantada el 1998 es troben a la taula següent:

Taula 16: Comparacions IRPF Espanya.

IRPF 1998 ACTUALITZAT A VALORS 2001	IRPF 2003 PROJECTE LLEI 2003
<p>Deduccions de Base</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mínim Personal (tributació individual) <ul style="list-style-type: none"> - General: 3.305,57 € - Majors 65 anys: 3.906 € - Discapacitats: de 5.108 a 6.911 depenent del grau de discapacitat. • Mínim Conjunt (tributació conjunta) <ul style="list-style-type: none"> - Unitat familiar Cònjuges i fills: 6.611 - Unitat familiar Monoparental: 5.409 • Mínim Familiar <ul style="list-style-type: none"> - Fills menors de 25 anys: 1.202 i 1.803 (1er i 2on, 3er i següents respectivament). Increment de 150 per a fills entre 3 i 16 anys d'edat i de 300 per a menors de 3 anys. - Ascendents: 601 per cada ascendent major de 65 anys quan obtingui rendes inferiors. - Ascendents i fills discapacitats: 1.803 suplementaris, quan obtingui rendes inferiors a les definides al reglament. • Per Rendiments del Treball: 3.005 (per rendiments inferiors a 8.113,66). Entre 3.005 i 2.253,8 (per a rendiments fins a 12.020) i 2.253,8 (per a rendiments superiors). 	<p>Deduccions de Base</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mínim Personal (tributació individual) <ul style="list-style-type: none"> - General: 3.400 - Majors 65 anys: 4.200 - Majors 75 anys: 1.000 - Discapacitats: de 5.400 a 8.400 depenent del grau de discapacitat. • Mínim Conjunt (tributació conjunta) <ul style="list-style-type: none"> - Unitat familiar Cònjuges i fills: 6.800 • Mínim Familiar <ul style="list-style-type: none"> - Fills menors de 25 anys: 1.400 (1er), 1.500 (2on), 2.200 (3er) i 2.300 (4rt i següents). - Ascendents: 800 per cada ascendent major de 65 anys quan obtingui rendes inferiors. - 1.000 addicionals (despeses d'assistència) si l'ascendent és major 75 anys. - Ascendents i fills discapacitats: 2.000 suplementaris, quan obtingui rendes inferiors a les definides en el reglament. - Nova deducció de 2.000 per ascendents o descendents amb un grau de discapacitat superior al 33% en concepte de despeses d'assistència. • Per Rendiments del Treball: 3.500 (per rendiments inferiors a 8.200). Entre 3.500 i 2.400 (per a rendiments fins a 13.000) i 2.400 (per a rendiments superiors). • Per prolongació activitat laboral: augment del 100% de la deducció per rendiments del treball per a treballadors que prolonguin la seva activitat laboral després de l'edat normal de jubilació. • Per mobilitat geogràfica: augment del 100% de la deducció per rendiments del treball a l'any de trasllat i següent d'aquells treballadors aturats que acceptin una nova feina que impliqui canvi de residència habitual. • Mares (o tutor) treballadores: 1.200 per fill menor de 3 anys amb el límit de les quotes satisfetes a la Seguretat Social o Mutualitats. Existeix la possibilitat de sol·licitar la seva percepció de forma anticipada.
<p>Deduccions de Quota</p> <ul style="list-style-type: none"> • Donatius: 10% de la despesa total, base màxima ha de ser inferior al 10% de la base liquidable. • Inversió en Vivenda Habitual: <ul style="list-style-type: none"> - 15% de la despesa realitzada, base màxima 9.015 - Si la despesa va ser finançada per tercer: durant els 2 anys següents a l'adquisició o rehabilitació de l'habitatge, 25% fins a 4.507 i 15% sobre l'excés fins a 9.015 . En els següents anys, 20% fins a 4.507 i 15% sobre l'excés fins a 9.015 . - Les quantitats s'amplien per habitatge habitual de minusvàlids. • Deducció per inversions i despeses en béns d'interès cultural. • Deduccions en activitats econòmiques contemplades a l'IS. • Deduccions per rendes obtingudes a Ceuta i Melilla. 	<p>Deduccions de Quota</p> <ul style="list-style-type: none"> • Donatius: 10% de la despesa total, base màxima ha de ser inferior al 10% de la base liquidable • Inversió en Vivenda Habitual: <ul style="list-style-type: none"> - 15% de la despesa realitzada, base màxima: 9.015 - Si la despesa va ser finançada per tercers: durant els 2 anys següents a l'adquisició o rehabilitació de l'habitatge, 25% fins a 4.507 i 15% sobre l'excés fins a 9.015 . En los següents anys, 20% fins a 4.507 i 15% sobre l'excés fins a 9.015 . - Les quantitats s'amplien per habitatge habitual de minusvàlids. • Deducció per inversions i despeses en béns d'interès cultural. • Deduccions en activitats econòmiques contemplades a l'IS • Deduccions per rendes obtingudes a Ceuta i Melilla

Font: Elaboració Pròpia

Pel seu caràcter recent, encara no es poden valorar els efectes d'aquesta reforma. No obstant, tenint en compte que la gran majoria de les ajudes econòmiques incloses al Pla Integral de Suport a la Família del PP es centren fonamentalment en les desgravacions fiscals, ens sembla adequat efectuar comentaris valoratius.

El mateix fet que la majoria de les polítiques de família del govern es basen en desgravacions fiscals genera crítiques des dels sectors més progressistes de la societat que consideren que la política de suport a la família no pot basar-se en desgravacions fiscals, sinó en ajudes per evitar l'exclusió dels col·lectius més desfavorits –els que queden exempts de l'obligació de pagament de l'impost. En tot cas, la part de protecció a la família que es va efectuar per la via fiscal s'hauria de canalitzar amb deduccions a la quota de l'impost, per evitar l'efecte regressiu que posseeixen les reduccions a la base. Aquesta és la línia que segueix la proposta del PSOE³⁷.

B. Serveis dirigits a la família

La conciliació de la vida familiar i laboral exigeix que es consolidin drets de l'atenció social. Les institucions públiques han de fer realitzable que les persones que desitgin treballar ho puguin fer. Amb tot això, tothom podrà viure de manera més d'acord a les seves perspectives i projectes, així com disposar del seu propi temps i estar convenientment ateses quan ho necessitin. Així, les famílies no es veuran abocades obligatòriament i sense ajuda a donar respostes en solitari amb els seus propis mitjans a problemes que afecten a tota la societat.

Les famílies, i dins d'elles sobretot les dones, són les que atenen prioritàriament els menors i les persones dependents. Aquesta circumstància condiona moltes dones i famílies que es troben limitades per realitzar altres activitats familiars, laborals o d'oci. Aquesta sobrecàrrega familiar, sobretot de la dona, es quantifica de manera que les dones de 35-55 anys tenen tres vegades més malalties per culpa de l'estrès que la mitjana espanyola³⁸, el 51% de les dones que tenen cura de persones dependents afirmen estar cansades, el 32% estar deprimides i el 30% nota que la seva salut ha empitjorat. Per la seva banda, el 64% de les dones que atenen persones dependents han reduït el seu temps d'oci, el 48% ha deixat d'anar de vacances i el 40% ha deixat de veure's amb les

³⁷ Proposta inclosa als annexos

³⁸ Navarro, V y Benach, J. (1994).

seves amistats. Per al 28% de dones que atenen familiars dependents, la seva feina d'atenció dura més de 10 anys, per al 19% dura entre 6 i 10 anys i per a un 25% dura entre 3 i 5 anys³⁹.

A Espanya l'oferta de serveis públics per a la població de gent gran ha tingut un desenvolupament escàs. Gairebé un de cada quatre espanyols adults, d'ambdós sexes, és a dir, un 24% de la població, afirma tenir familiars grans que necessiten cura i atenció especial com per exemple la companyia nocturna, ajuda per sortir al carrer o la higiene personal. Per tant, actualment, un 24% de la població ja té problemes familiars relacionats amb l'atenció a la gent gran. Les dues principals modalitats d'aquestes prestacions de serveis són les residències i les ajudes a domicili que, com veurem més endavant, estan molt lluny de la mitjana europea, i encara més lluny de poder solucionar aquest problema de càrrega familiar. La valoració de la situació és molt similar si parlem dels serveis per a la població infantil d'edat pre-escolar, com veurem a continuació.

B.1. Escola infantil

La oferta pública de places de guarderia s'està considerant gradualment com a responsabilitat pública, parcial o total⁴⁰. A Espanya existeix un retard evident en la provisió d'escoles d'infància de 0 a 3 anys. Només un 9% dels nens assisteixen a escoles públiques, comparat amb percentatges significativament majors a altres països europeus. A més a més, l'atenció infantil s'ha regulat des de l'àmbit educatiu i amb prou feines des de l'àmbit social, com passa també a la majoria de països europeus⁴¹, cosa que té l'inconvenient de confondre educació i escolaritat.

Així com el segon cicle d'educació infantil es financia al 100% per l'administració educativa, la LOGSE resolvia que la demanda de places de primer cicle es satisfés mitjançant la coordinació d'Administracions Públiques i convenis amb entitats privades. La LOGSE afirmava que les Administracions Públiques havien de garantir l'existència d'un nombre de places suficient per assegurar l'escolarització de la població de 0 a 3 anys que la sol·liciti. La satisfacció d'aquesta demanda mai va ser completa però, a més a més, ara la nova Llei de Qualitat no reconeix aquesta obligació en el període d'edat comprès entre els 0 i els 3 anys.

³⁹ Navarro, V y Quiuroga, A. (2001).

⁴⁰ Flaquer, L.I. (2000).

⁴¹ Escobedo, A. (2002).

De fet, la Llei de Qualitat no obliga a l'escolarització en el període de 0 a 6 anys. Regula que l'educació de nens de 0 a 3 anys ha de ser impartida per professionals amb la deguda qualificació per a prestar una atenció adequada als nens d'aquesta edat, però la Llei no reconeix l'obligació de les Administracions educatives de garantir places gratuïtes d'educació pre-escolar en centres públics. No obstant, sí regula que l'educació dels nens de 3-6 anys, tot i que de caràcter voluntari, ha de ser garantida mitjançant fons públics per atendre la demanda de les famílies.

L'educació pre-escolar, de 0 a 3 anys, correspon a les Comunitats Autònomes, d'acord amb la normativa bàsica que estableixi el Govern. Tant l'organització de l'atenció dirigida als nens d'aquesta etapa educativa com l'establiment de les condicions que hauran de reunir els centres i institucions a qui es presti són de la seva competència. Establiran, tanmateix, els procediments de supervisió i control que els semblin adequats. Majoritàriament, la provisió d'un servei de guarderies públiques és insuficient per part de les diferents Comunitats Autònomes i són les Administracions Locals les que estan assumint la prestació d'aquest servei.

La deficiència d'aquest servei fonamental per a les famílies i per a un desenvolupament adequat dels menors ha portat a la majoria de partits polítics a efectuar propostes que, d'una manera o altra, suposen una millora del dèficit existent de places de guarderia. No obstant, existeixen diferències entre la importància que se li dóna a l'escolaritat i la socialització dels menors.

El Partit Popular, al seu pla integral, proposa incrementar els serveis d'atenció a la primera infància en col·laboració amb les Comunitats Autònomes i Entitats Locals, i adaptar la normativa que regula l'educació infantil a l'entorn europeu i incrementar els serveis per a primera infància. A més a més, proposa ampliar les xarxes de serveis que facilitin la conciliació i estendre gradualment l'oferta de places públiques per a nens i nenes majors de 3 anys fins a cobrir la demanda existent. Segons el Ministeri de Treball i Afers Socials, el 2001 s'han prestat serveis d'atenció a la primera infància, incloses escoles infantils, ludoteques, cases de nens i guarderies laborals, quantificats en 67,754,95 euros que han distribuït a les Comunitats Autònomes amb els quals s'han pogut cofinançar 875 serveis d'atenció a la primera infància a 740 Corporacions Locals.

Pel que fa a la primera infància, el Partit Socialista Obrer Espanyol al seu programa de Benestar de les Famílies, recupera l'esperit de la LOGSE i proposa posar en marxa una xarxa d'escoles infantils mantingudes amb fons públics, que atengui els nens d'entre 0 i 3 anys fins a cobrir, en 4 anys, les necessitats de 250.000 famílies. La proposta requereix el valor pedagògic que han d'aportar aquestes escoles, com un dret dels nens. També proposen impulsar la creació per

part de les empreses de centres d'atenció als fills dels seus treballadors, per tal de desenvolupar la responsabilitat social d'aquestes.

B.2. Atenció domiciliària

L'assistència domiciliària està molt poc desenvolupada a Espanya. Només un 1'5% de persones per sobre de 65 anys gaudeix d'alguna mena de servei domiciliari, en contrast amb països com Suècia (30%) o Holanda (28%).

Pel que fa a la intensitat d'atenció, és clarament insuficient ja que només es realitzen 4'7 hores setmanals de mitjana d'atenció per persona a Espanya. El Defensor del Poble proposa que per a l'any 2006 aquest servei cobreixi el 5% de la població major de 64 anys, amb un promig de 7 hores d'atenció setmanal.

Els serveis d'aquesta mena existents actualment es troben englobats dins del Programa d'Atenció Domiciliària amb equip de suport (SAD). Dins d'aquest programa apareixen diferents subprogrames en relació a l'atenció domiciliària:

- **Atenció Domiciliària a Pacients Immobilitzats en Atenció Primària:**

Està dirigida a gent per qui, ja sigui pel seu estat de salut o per les seves condicions socio sanitàries, es faci imprescindible acudir a casa seva, arribant a constituir una "necessitat tècnica" per a que els professionals realitzin una atenció integral. El paper de la família com a unitat bàsica d'atencions i la potencialització de mesures d'autocura, adquireixen dins del programa una importància especial. Aquest programa està implantat a totes les Àrees de l'INSALUD

- **Atenció a Pacients Terminals en Atenció Primària:** Està dirigida a millorar la quantitat assistencial dels pacients terminals. En aquest programa s'aborden específicament els aspectes assistencials, així com les línies de coordinació amb l'Hospital de referència. De la mateixa manera que al Programa d'Atenció Domiciliària a Pacients Immobilitzats, la família adquireix un paper essencial com a unitat bàsica d'atencions. Aquest programa està implantat en totes les Àrees de l'INSALUD.

- **Atencions Paliatives Hospitalàries:** L'atenció hospitalària té pocs recursos d'internament i, per tant, ha de donar prioritat als casos en els quals no és possible la seva atenció domiciliària. Existeixen unitats específiques d'atencions paliatives a un número reduït d'Hospitals de l'INSALUD.

- **Programa Sociosanitari per a l'Atenció de la Gent Gran:** En aquest programa s'afronta el repte que suposa l'atenció de la gent gran i els seus familiars. Centra els seus objectius en l'establiment dels canals i procediments de coordinació adequats per a garantir la continuïtat de les atencions, optimitzar els recursos i despeses socio sanitàries, i obtenir resultats satisfactoris en termes d'efectivitat i qualitat. Aquest programa aporta dues novetats importants: els

Equips de Valoració d'Atencions Geriàtriques (EVCG) i les Comissions Sociosanitàries d'Àrea. Els EVCG estan ubicats a l'Hospital General i actualment n'existeixen 15. El Programa compta amb un subprograma específic d'Atenció Primària, de Prevenció i Detecció de Problemes en la Persona gran, implantat a totes les Àrees de l'INSALUD.

El PP, amb el seu Pla, proposa incrementar, en col·laboració amb les Comunitats Autònomes i Ajuntaments, el desenvolupament de Serveis d'Ajuda a Domicili i Teleassistència per a l'atenció de la gent gran i discapacitada amb autonomia funcional limitada. Tanmateix es proposa també promoure les estades diürnes i temporals en residències per a la gent gran i persones discapacitades dependents, amb la finalitat de facilitar la conciliació de les tasques professionals i domèstiques de les seves famílies.

El PSOE considera que el servei d'ajuda a domicili haurà d'arribar com a mínim al 60% de la població dependent, i al 100% de la població amb discapacitat física o psíquica estricta, i que aquest servei podrà substituir-se per una prestació econòmica sempre i quan l'usuari aporti la persona adequada per a les seves atencions. També proposa un servei de teleassistència com a complement o alternativa al Servei d'Ajuda a Domicili en el supòsit de dependència moderada. Els centres de dia hauran de tenir una provisió de les places suficients per tal de cobrir, juntament amb la cobertura del Servei d'Ajuda a Domicili i de Residències, el 100% de les situacions de gran dependència i dependències greus, i almenys el 65% de les dependències moderades, arribant en el seu conjunt a una cobertura del 90 % de les dependències de la gent major de 65 anys.

71

B.3. Serveis d'assessorament, mediació i teràpia

La Llei 30/1981, de 7 de juliol, modificadora del Codi Civil en matèria de matrimoni, nul·litat, separació i divorci, constitueix el primer referent legal a Espanya que faculta les parts per pactar els efectes del seu trencament i establir el conveni regulador de la separació o divorci, sense derivar la solució fins a la via arbitral o judicial. Estableix la possibilitat de concórrer a un litigi per la via del procediment de comú acord, o amb el consentiment d'un dels cònjuges, de tal manera que els acords sempre fossin presos per les parts mateixes, i no per una tercera persona aliena al conflicte. A més a més, en el procediment que es tramita de comú acord, es preveu la possibilitat que intervingui un sol advocat o advocada, la intervenció del qual, en interès d'ambdues parts, el revesteixi d'un cert caràcter de componedor.

Les Comunitats Autònomes poden regular la mediació familiar com un procés extrajudicial, sense atribuir-li en cap cas efectes processals ja que aquests, segons

l'article 149.1.6ª de la Constitució corresponen en exclusiva a l'Estat. Per tant, l'actuació de les Comunitats constitueix un recurs complementari o alternatiu a la via judicial per a la solució dels conflictes produïts en les relacions familiars.

El govern ha promogut programes socials que inclouen l'orientació familiar, la mediació familiar i els punts de trobada familiar. En aquest sentit han subscrit convenis de col.laboració entre el Ministeri de Treball i Afers Socials i les Comunitats Autònomes per al desenvolupament de 50 programes de mediació familiar i punts de trobada per a un total de 9.484 famílies beneficiàries, aportant el Ministeri una quantia propera als 2 Milions d'Euros, proposant incrementar-ho en un 3,6% per a l'exercici 2002.

A Espanya, com a Europa, es fa cada vegada més evident la necessitat d'aquest tipus de serveis a causa del gran augment de divorcis i separacions que es produeixen a la societat. És per això que les diverses Comunitats Autònomes ha anat oferint diferents programes i serveis per pal.liar, en la mesura del possible, les conseqüències negatives que aquestes situacions poden provocar als membres de la família.

Taula 17: Sentències civils de divorci i separació. Espanya, 1989-2000

	Total	Separacions	Divorcis	Nul·litats
1989	57.818	34.672	23.063	83
1990	59.538	36.272	23.191	75
1991	67.061	39.758	27.224	79
1992	66.777	39.918	26.783	76
1993	72.423	43.491	28.854	78
1994	79.161	47.546	31.522	93
1995	82.580	49.374	33.104	102
1996	83.990	51.317	32.571	102
1997	88.998	54.728	34.147	123
1998	93.024	56.837	36.072	115
1999	96.580	59.547	36.900	133
2000	103.548	63.430	39.973	145

Font: Elaboració pròpia a partir de: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales: Anuario de Estadísticas Laborales y de Asuntos Sociales 2001. Madrid, 2002.

Al País Basc es va elaborar, el 1988, un projecte d'ajuda a la família en conflicte "abans, durant i després de la separació o del divorci" denominat "Servei de Mediació per a la família en conflicte", subvencionat pel Departament de Justícia del Govern Basc. A Madrid, la Mediació Familiar va començar amb dos

serveis subvencionats pel Ministeri d'Afers Socials. La *Unión de Asociaciones Familiares* va crear, el 1990, el servei de Mediació Familiar amb la intenció d'aportar un suport especialitzat a aquelles famílies que es disposin a afrontar una ruptura matrimonial, oferint-los una ajuda adequada per a superar les dificultats associades a la separació/divorci. A Barcelona, el 1992, es van crear simultàniament dos Serveis de Mediació familiar: el Servei de Mediació de Barcelona, adscrit a l'Institut de Treball Social i Serveis Socials, i el Servei de Mediació Familiar, adscrit a l'Institut Genus, ambdós finançats per la Fundació La Caixa. Més recentment, a la Comunitat Valenciana s'ha aprovat la Llei 7/2001 de 2001, de 26 de novembre, Reguladora de la Mediació Familiar.

III. 4. Mesures de conciliació del temps de la vida familiar i laboral

L'evolució de la situació social de les dones en els últims anys, i la seva incorporació al mercat laboral, ha produït que s'hagin modificat els rols tradicionals d'homes i dones a la nostra societat. Si tradicionalment les dones s'ocupaven de l'atenció familiar i domèstica, i els homes s'encarregaven del treball productiu i la vida pública, ara les dones s'han incorporat al treball productiu i continuen amb el seu paper reproductiu i d'atenció i cura dels seus dependents, mentre que els homes no han assumit com a pròpies aquestes funcions domèstiques. Aquesta situació està generant problemes dins del context espanyol i dificulta la incorporació femenina a l'ocupació, impeding el creixement de la taxa d'activitat i mantenint una clara situació de desigualtat laboral entre homes i dones. Quan aquesta incorporació es produeix, la manca de mesures per a conciliar vida familiar i la vida laboral té com a conseqüència, entre altres, la reducció del nombre de fills o la renúncia a tenir-los.

Les mesures de conciliació entre la vida familiar i la laboral que aquí es presenten estan destinades principalment a facilitar la combinació de tasques productives i reproductives per part de les dones. Però a mig termini, les polítiques de conciliació no haurien d'orientar-se només a les dones, sinó també als homes, com comença a succeir en el cas dels permisos per paternitat. Una autèntica política de conciliació que fomenti la igualtat de gènere és aquella que porta a terme una política activa d'incorporació dels homes a les tasques reproductives perquè també ells harmonitzin els seus temps i responsabilitats com a professionals i pares/fills que han d'atendre als seus fills o als seus majors dependents.

Així doncs, esdevé necessària una redistribució de la utilització del temps entre homes i dones, i entre famílies i empresa, si tenim en compte que la feina

és un element fonamental que influeix de manera determinant en la formació i el desenvolupament de les famílies. No obstant, a Espanya s'han donat molt pocs casos en aquest sentit. De fet, només es compleix la normativa laboral i social bàsica. A nivell legislatiu, la Llei 39/1999 de 5 de novembre per a Promoure la Conciliació de la Vida Familiar i Laboral de les Persones Treballadores va venir a completar la transposició de la legislació espanyola de les directrius marcades per la normativa comunitària.

Aquesta llei preveu, bàsicament, l'absència del treballador en casos d'accident i hospitalització dels seus fills; la flexibilització del període de lactància; l'ampliació del període de descans per maternitat en 2 setmanes en cas de part múltiple; el tractament uniforme de tots els permisos per maternitat; l'ampliació de drets d'excedència i de reducció de la jornada; una nova prestació de la seguretat social pel risc durant l'embaràs, i la concessió a la dona de l'opció que sigui el pare qui gaudeixi de fins a un màxim de deu setmanes de les setze corresponents als permisos per maternitat, de manera que pugui gaudir-les de manera simultània amb la mare.

Posteriorment, el govern va posar en marxa el Pla Integral de Suport a la Família (2001-2004) que pretén el desenvolupament reglamentari de la Llei de Conciliació de la Vida Familiar i Laboral de les persones treballadores. Aquest pla presenta una sèrie de mesures més orientades cap a la inserció laboral de les dones amb fills que no pas a conciliar la vida personal amb la professional. Les propostes del govern s'encaminen cap a:

1. Ampliar l'ajuda de la Seguretat Social per a que les mares desocupades siguin contractades després de la seva maternitat
2. Establir una bonificació del 100% de l'aportació empresarial a la Seguretat Social per contingents comuns durant uns anys en el supòsit de suspensió del treball per maternitat quan es produeixi la reincorporació de la dona al lloc de treball.
3. Establir una bonificació de l'aportació empresarial a la Seguretat Social per a la contractació de pares i mares solters/es en situació d'atur i amb fills a càrrec.

A. Permís per maternitat

A Espanya, la prestació per maternitat consisteix en reconèixer als treballadors, siguin del sexe que siguin, uns períodes de descans laboral, legalment establerts, en el supòsit de maternitat, adopció i acollida, sense pèrdua dels seus drets salarials ni laborals.

En els casos del Règim General de la Seguretat Social, la prestació per maternitat es recull en el Reial Decret 1/1994 de 20 de juny, pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei General de la Seguretat Social (art. 106.4, 124.1, 133, 222 i les disposicions addicionals 6^a, 7.3^a i 11^abis) publicades al BOE 29/6; a la Llei 42/1994 de 30 de desembre, sobre mesures fiscals, administratives i d'ordre social (BOE 31/12); a la Llei 50/1998 de 30 de desembre sobre mesures fiscals, administratives i d'ordre social (BOE 31/12) i la Llei 39/1999 de 5 de novembre per a promoure la conciliació de la vida familiar i laboral de les persones treballadores.

Aquestes lleis consideren situacions protegides: la maternitat biològica, l'adopció i l'acollida familiar (pre-adopció i permanent) de menors de sis anys o de fins a 18 anys en el cas de discapacitats o minusvàlids físics, psíquics o sensorials, o que per circumstàncies i experiència personal, o per ser estrangers, tinguin dificultats especials per a la inserció social o familiar. El descans previst té una durada de 16 setmanes, ampliables a dues setmanes més per cada fill o menor, nascut, adoptat o acollit a partir del segon. La distribució del període de descans entre els pares, en el cas de maternitat, és a opció de la interessada, sempre que les primeres sis setmanes les gaudeixi la mare.

La prestació econòmica per maternitat, segons el Reial Decret 1251/2001 de 16 de novembre, consisteix en un subsidi equivalent al 100% de la base reguladora corresponent i el pagament el realitza l'Institut Nacional de la Seguretat Social directament al treballador/a, que descompta les cotitzacions a la Seguretat Social de l'import total. L'empresa, per la seva banda, ha de continuar cotitzant pel treballador/a. En el cas que el treballador/a estigui aturat, el pagament el realitzarà la Seguretat Social. En cas de part múltiple, o adopció, o acollida de més d'un menor realitzat de manera simultània, es concedirà un subsidi especial per cada fill, igual al que correspongui percebre pel primer durant el període de 6 setmanes immediatament posterior al part, o a la decisió administrativa o judicial d'una adopció o acollida.

Seràn beneficiaris del subsidi per maternitat els treballadors/es, qualsevol que sigui el seu sexe, sempre que estiguin afiliats i donats d'alta o situació assimilada en algun Règim del sistema de la Seguretat Social, per compte propi, per compte aliè o per compte aliè amb contracte a temps parcial, i acreditin un període mínim de cotització de 180 dies, dins dels 5 anys immediatament anteriors a la data del part, o a les dates de la decisió administrativa o judicial d'acollida, o de la resolució judicial per la qual es constitueixi l'adopció.

En el cas que el període de descans s'hagi gaudit simultàniament o successiva per part de la mare i del pare, tindran ambdós la condició de beneficiaris del subsidi sempre que reuneixin de manera independent els requisits exigits.

En els casos de part, si la mare treballadora no reuneix el període mínim de cotització requerit, el pare, a opció de la mare, podrà rebre el subsidi durant la totalitat del període de permís que correspongui, descomptant un període de 6 setmanes, sempre que aquell acrediti el requisit esmentat.

Existeix la possibilitat de gaudir del permís de maternitat en jornada laboral a temps parcial, pel qual es necessita que hi hagi un acord entre el treballador/a i l'empresa, però la legislació deixa clar que durant aquest període el treballador/a no podrà fer hores extraordinàries.

Una altra prestació econòmica que ofereix el sistema espanyol és la de risc durant l'embaràs, al qual poden acollir-se totes les treballadores afiliades a algun règim de la Seguretat Social, sigui general o especial. Aquesta prestació pretén protegir la salut de la dona treballadora i cobrir la pèrdua d'ingressos que es produeix durant el període de suspensió del contracte de treball o de l'activitat, en el supòsit que la dona treballadora hagi de canviar de feina per una altra compatible amb el seu estat. La quantia de la prestació està en funció de la base reguladora i del percentatge aplicable a la mateixa. No es considera situació protegida la derivada de riscos o patologies que poden influir negativament a la salut de la treballadora o del fetus quan no estiguin relacionats amb els agents, condicions o procediments del lloc de treball.

76

B. Permís per paternitat

El pare-treballador té un permís de dos dies pel naixement d'un fill, permís que s'amplia a quatre dies si s'ha de desplaçar a una altra localitat. La Llei 39/1999 de 5 de novembre per a promoure la conciliació de la vida familiar i laboral de les persones treballadores va obrir la possibilitat que el pare també pugui gaudir d'una part determinada i ininterrompuda del període de descans posterior al part. Aquest permís ha de permetre que ambdós puguin gaudir-ne de manera simultània o successiva, sense perjudici de les sis setmanes obligatòries per a la mare. En tot cas, la suma total dels períodes de descans no podrà excedir les setze setmanes o, en el seu cas, el període que resti per a l'atenció del nounat.

C. Excedència parental i per a l'atenció de familiars directes

Els pares (només un d'ells si els dos treballen) tindran el dret de suspendre el seu contracte de treball durant un període que pot arribar als 3 anys des del naixement o l'adopció del seu fill, amb la finalitat d'ocupar-se d'ell. Tot nou naixement dóna dret a aquest permís, si bé el permís més recent posarà fi a l'anterior si aquest no hagués acabat encara.

El treballador, en aquest cas i a diferència del que passa amb la baixa per maternitat, no té dret a sou, tot i que sí es computa el temps d'excedència en l'antiguitat. Durant el primer any d'excedència el treballador té dret a conservar el seu lloc de treball dins del mateix grup professional i categoria. Durant el primer any d'excedència, el sistema de Seguretat Social cobreix les cotitzacions del treballador.

Un altre tipus d'excedència, que es regeix pels mateixos principis que la parental, és l'excedència per a l'atenció de familiars directes. Aquest és un dret que tenen reconegut els treballadors per atendre a algun familiar directe, ja siguin pares, germans, fills, avis, néts, cònjuges, cunyats o sogres, que per la seva edat o per haver sofert un accident o tenir una malaltia que no els permet ser autònom ni treballar, necessita la seva atenció.

D. Flexibilització dels horaris laborals per mares i pares de família

Els treballadors i treballadores tenen dret a demanar una reducció de la seva jornada laboral per atendre a menors de sis anys al seu càrrec i/o altres familiars disminuïts o ancians, que per accident o malaltia no puguin valer-se per sí mateixos i que no treballin. El treballador tindrà dret a una reducció d'entre un terç i la meitat de la seva jornada laboral, amb una reducció proporcional del seu sou, i a decidir l'horari i la duració del permís.

En el cas de reducció de jornada per lactància durant els primers 9 mesos de vida del fill, el treballador té dret a absentar-se del lloc de treball durant una hora diària, que pot dividir en dues meitats segons li convingui. En aquest cas, el treballador rep el 100% del seu sou.

E. Horaris comercials i escolars

Les normatives sobre els horaris públics tenen conseqüències en la conciliació de la vida laboral i familiar dels ciutadans. És una eina dins de les polítiques de família que pot comportar desajust o ajudes a les famílies, segons si tenen en compte o no les seves necessitats, sobretot les de les famílies amb pares i mares treballadores-usuàries.

Segons un estudi encarregat per l'Institut de Lliure Comerç (IDELCO), Espanya figura entre els països amb menys llibertat d'horaris, juntament amb Grècia, Itàlia i Àustria. El total d'hores d'obertura de comerços és a Espanya de 3.708, una xifra molt baixa en comparació amb les 5.246 hores de la mitjana europea, tot i que la progressiva obertura de grans àrees comercials a Espanya segurament canviarà aquest panorama i cada vegada més s'aniran ampliant les franges horàries comercials.

Pel que fa als horaris escolars, a Espanya se segueix el model de jornada partida, com a la majoria de països europeus, i el nombre de classes a l'any és de 180, una de les xifres més baixes dels països d'Europa. A més a més, a Espanya les vacances escolars es concentren a l'estiu, cosa que fa que els pares es vegin obligats a buscar activitats alternatives pels seus fills, activitats que sovint no estan subvencionades i representen un alt cost per aquestes famílies. El tema dels horaris escolars ha començat a entrar molt recentment a les agendes polítiques, com posa de manifest la decisió de la Comunitat de Madrid d'allargar l'horari escolar de tarda, tot i que és un tema molt sol·licitat per les associacions de pares i mares d'alumnes a tota Espanya des de ja fa anys.

F. Propostes

La conciliació entre vida laboral i familiar ha esdevingut un tema central de les polítiques de família, i malgrat les mesures que s'han anat aplicant a partir de l'aprovació de la llei de 1999, encara hi ha molt per fer.

En la direcció que apunta Nuria Chinchilla⁴², les polítiques de conciliació haurien d'afavorir una flexibilització horària més elevada; fer possible que els pares puguin escollir entre portar els seus fills a la guarderia o quedar-se a casa prenent-ne cura; anivellar amb la resta d'Europa l'enorme diferència en les prestacions per fills a càrrec i per naixement d'un fill; fomentar l'ajuda de les empreses privades per equilibrar la feina amb la vida familiar; arbitrar mesures de suport a les famílies amb gent gran dependent, incrementant la possibilitat d'accedir a serveis externs i disminuint la càrrega econòmica de les famílies desgravant fiscalment les despeses en serveis d'atenció; i finalment, sensibilitzar les empreses i els individus perquè assumeixin les seves responsabilitats, atès que un dels principals obstacles per superar en aquest àmbit és el cultural.

Responent a tots aquests reptes, el PSOE ha presentat una sèrie de propostes per a promoure la conciliació entre vida laboral i familiar partint de la voluntat d'eliminar els obstacles derivats d'una socialització sexista de les responsabilitats familiars, i alhora garantir un dret que assisteixi als homes a l'hora d'atendre a les obligacions associades amb l'espai familiar. Entre les seves propostes destaquen les mesures concretes per a les empreses orientades cap a la promoció de la responsabilitat social i familiar del sector privat. Les mesures apunten principalment a la reorganització dels temps de treball i a la creació per

⁴² Chinchilla, M. N. (2002).

part de les empreses de centres d'atenció per als fills o la gent gran dependent conjuntament amb les administracions públiques.

En referència als permisos de maternitat i paternitat, els socialistes han presentat una bateria de mesures dirigides, entre altres coses, a incrementar el temps de permís obligatori de 16 a 18 setmanes, ampliades a 20 en el cas de famílies monoparentals i en el supòsit d'adopció o acolliment. El PSOE proposa també l'establiment d'una suspensió per paternitat de quatre setmanes a gaudir per part del pare amb caràcter exclusiu, fins a l'edat de nou mesos del fill, i la creació d'un quart any d'excedència amb els mateixos drets per a ús exclusiu del pare.

Finalment, en el capítol de la flexibilització dels horaris, els socialistes es comprometen a promoure les accions necessàries per facilitar la conciliació de la vida familiar i la vida professional amb la reorganització dels horaris de determinats serveis públics, per fer-los compatibles amb els horaris de treball, a través d'acords amb administracions locals i autonòmiques. Proposen també mesures perquè els centres docents puguin obrir onze mesos a l'any, set dies a la setmana i dotze hores al dia.

IV. CATALUNYA

IV. 1. Context català

En els últims anys, Catalunya també ha viscut una transformació de les estructures tradicionals, tant en l'àmbit de les famílies com en l'àmbit del mercat de treball. Aquesta transformació és la causa explicativa principal de l'augment experimentat de propostes polítiques sobre els temes de família. En conseqüència, sorgeix la necessitat de fer els canvis necessaris, tant a nivell legislatiu com a nivell de propostes concretes, per a poder fer front a aquesta nova realitat.

En aquest capítol es pretén revisar detalladament el cas de Catalunya en relació amb aquesta qüestió. En primer lloc, s'analitzaran els canvis estructurals que ha anat experimentant la societat catalana en diferents àmbits, per després analitzar les polítiques de família ja existents. Per acabar, es prestarà atenció a les propostes recents de polítiques de suport a les unitats familiars anunciades per les dues forces polítiques majoritàries en l'àmbit català: Convergència i Unió (CiU) i el Partit dels Socialistes de Catalunya – Ciutadans pel Canvi (PSC-CpC).

81

IV.2 Les estructures familiars a Catalunya

A. Canvis en les estructures familiars

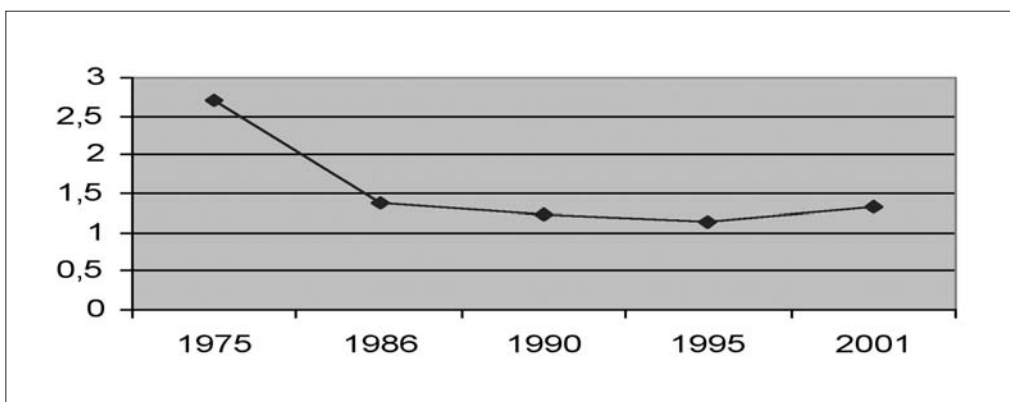
A Catalunya, com a Espanya, també s'ha reduït la taxa general de fecunditat⁴³. Si a l'any 1975 aquesta taxa era del 79'60 per mil, ja a l'any 2001 se situava al 41'00 per mil. Respecte a la taxa de fertilitat de la societat catalana es repeteix, naturalment, aquesta tendència a la baixa. Si el 1975 era d'un 2'72, el 2001 se situava només en un 1'32. Tot i així, s'ha d'assenyalar que, recentment, i malgrat aquesta tendència decreixent general, s'ha produït un augment considerable d'aquests indicadors, arribant a uns nivells que no s'assolien des de la dècada anterior.

Pel que fa al tamany de les famílies s'ha de dir que, seguint pautes semblants a les de les famílies europees, aquesta s'ha reduït considerablement.

⁴³ Aquesta taxa correspon al nombre total de naixements vius en un any per cada 1.000 dones, d'edats compreses entre els 15 i els 49 anys.

El 2002, la mitjana catalana del nombre de membres per família era de 2'65 persones. Només cinc anys abans, aquesta mitjana era de 2'83. La següent taula mostra aquesta disminució del tamany de les famílies, classificades pel nombre de membres. Així, en els últims 10 anys, Catalunya ha experimentat una reducció de les famílies de quatre o més membres, mentre que han augmentat les famílies constituïdes per tres membres o menys. Les famílies amb només dos membres (parelles sense fills o bé famílies monoparentals amb un sol fill) són les que més s'han incrementat, seguides de prop per les famílies unipersonals.

Gràfic 6: Taxa de fertilitat. Catalunya, 1975-2001

Font: Elaboració pròpia a partir de: Institut d' Estadística de Catalunya: Anuari Estadístic de Catalunya 2001. Barcelona, 2002.

Taula 18: Tamany de les famílies catalanes (1991-2001)

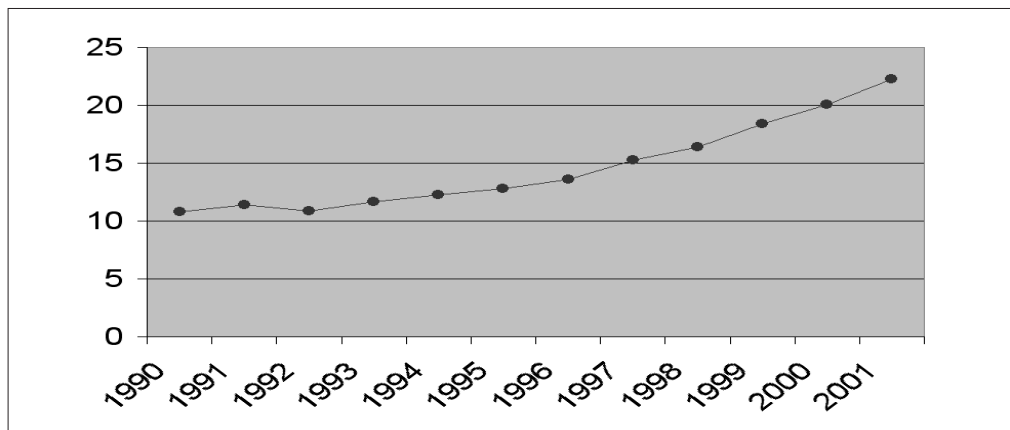
Número de membres de la família	1991	2001
Un	13.6 %	17.3 %
Dos	25.3 %	31.1 %
Tres	22.2 %	22.8 %
Quatre	23.3 %	21.3 %
Cinc o més	15.6 %	8.0 %

Font: Institut d'Estadística de Catalunya a partir de dades de l'EPA, INE.

L'edat mitjana de maternitat de les dones a Catalunya s'ha anat retardant des dels 28'30 anys el 1975, fins als 30'9 actualment. Per altra banda, el nombre de fills nascuts fora del matrimoni ha augmentat de manera espectacular, passant del 2'2%, el 1975, al 22'3%, el 2001. Tal com podem observar en el gràfic 7,

durant l'última dècada l'augment de naixements extramatrimonials ha seguit, de mitjana, un augment perllongat a Catalunya (veure gràfic 7).

Gràfic 7: Naixements extramatrimonials a Catalunya (1990-2001)

Font: Elaboració pròpia a partir de: Institut d'Estadística de Catalunya: Anuari Estadístic de Catalunya 2001. Barcelona, 2002.

Per que fa a nous comportaments familiars, Catalunya segueix les tendències europees, presenciant un augment de noves estructures familiars com les parelles de fet, les famílies monoparentals o famílies reconstituïdes, i les famílies formades per persones del mateix sexe. Actualment, un de cada deu menors de 16 anys viu en nuclis monoparentals i un de cada quinze viu amb pares aparellats sense estar formalment casats.

Una altra dada interessant és la que fa referència a la taxa de divorcis i ruptures familiars que tenen lloc a Catalunya. Segons Flaquer⁴⁴, per cada cent nous matrimonis, més d'un terç acaba en ruptura aquell mateix any, elevant la taxa de divorcis i ruptures familiars a Catalunya a la quota més alta de totes les Comunitats Autònomes. La taxa de divorcis sobre mil habitants a Catalunya és d'1'3, mentre que la taxa mitjana a Espanya se situa en el 0'9.

Per últim, cal destacar que s'ha produït un augment de l'esperança de vida al moment de néixer. Les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT), referents a l'any 2000, situen l'esperança de vida a Espanya en 82'2 anys per a les dones i en 75'3 anys per als homes, unes dècimes per sota, en ambdós casos, de l'esperança de vida a Catalunya on, el mateix any, l'esperança de vida al moment de néixer era, per a les dones, de 82'6, i per als homes, de 76.

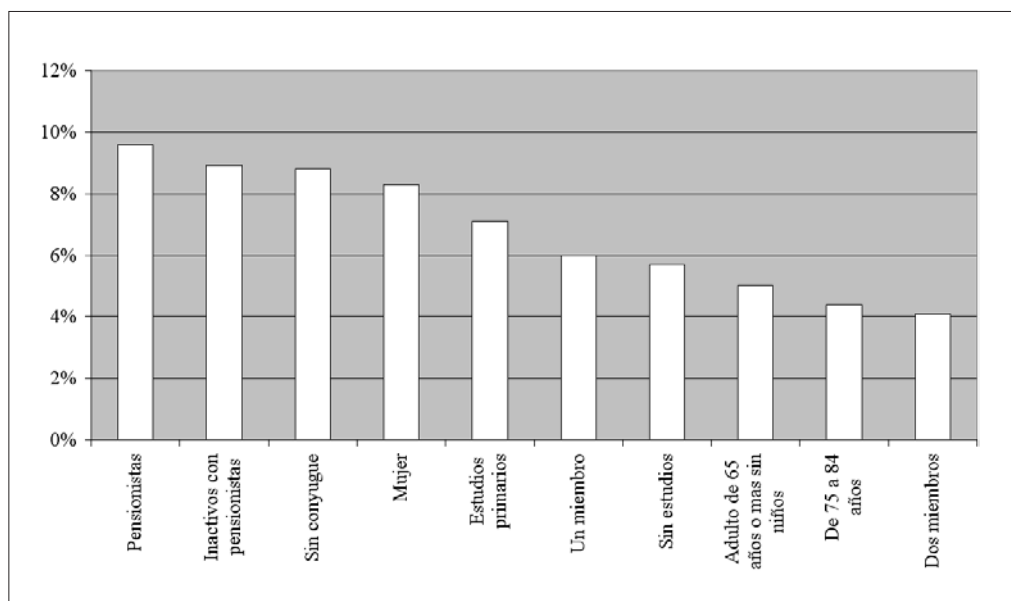
⁴⁴ Veure Intervenció de Lluís Flaquer a l'Annex.

B. Pobresa⁴⁵

Les famílies més exposades al risc de la pobresa a Catalunya són: les famílies integrades per individus majors de 65 anys (que viuen sols o en parella), les integrades per adults (sols o convivint amb una altra persona però sense conformar parella) i les integrades pels adults (que no formen parella) sense fills.

En concret, les famílies integrades per un individu major de 65 anys que viu sol són el grup més destacat en el total de les cases pobres (190.000 unitats a l'any 1996). D'aquestes, més de la meitat (el 55'6%) se situen per sota del llindar de la pobresa. Així, com més gran és la persona de referència, més elevada és la incidència de la pobresa.

Taula 19: Característiques principals de les llars pobres. Catalunya, 1996

Font: Observatori de la pobresa: La pobresa a Catalunya. Informe 2001. Barcelona: Fundació Un Sol Món de Caixa d'Estalvis de Catalunya, 2001.

Davant del risc de situació de pobresa, existeixen tres variables clau: l'edat, la soledat i el gènere. Així, a les llars on la persona de referència és un pensionista, la incidència de la pobresa quasi dobla la mitjana. Amb una proporció

⁴⁵ Observatori de la Pobresa (2001).

de famílies pobres al voltant del 27% (1996) aquest és el col·lectiu que aporta el contingut més elevat al total de llars pobres a Catalunya. La pobresa afecta molt més les llars sense cònjuge –el 28% de les famílies on la persona de referència no té cònjuge són pobres, davant del 8% d'aquelles que sí tenen parella–. Però, en introduir la variable gènere, el risc augmenta. Així, quan la persona de referència és una dona s'incrementa la probabilitat de trobar-se en situació de pobresa, independentment de l'edat –un terç de les llars pobres catalanes el 1996 estaven presidides per una dona que vivia sola, fos quina fos la seva edat–.

Pel que fa als nens, cal recalcar que el volum de nens pobres menors de 16 anys se situa prop de 105.000, distribuïts entre més de 60.000 llars (1996). Les llars pobres amb fills estan encapçalades, principalment, per persones en situació d'atur (un 48%). Els nens que es troben en situació de pobresa extrema (per sota del 15% de la mitjana de la renda nacional) es concentren o bé en llars de tres o quatre membres a les quals només hi ha un adult, o bé en llars on els encarregats principals de la manutenció tenen entre 35 i 44 anys –en què destaquen aquelles cases presidides per dones juntament amb aquelles en què la persona de referència no té cònjuge–.

C. Mercat laboral

85

Una altra qüestió que cal tenir en compte és la situació del mercat laboral i, sobretot, la situació de desocupació.

Prenent les dades de 2002, es constata que a Catalunya existia una taxa d'atur del 9'6%, una taxa d'ocupació del 52'6% i una taxa d'activitat del 70'7%. L'atur es caracteritza per ser femení, jove i concentrar-se, bàsicament, en individus amb un baix nivell educatiu⁴⁶.

Malgrat que, durant els últims anys, ha augmentat la taxa d'activitat de les dones catalanes, això no ha coincidit amb un procés paral·lel de creixement de l'ocupació en tant que el nombre de dones que busquen feina ha augmentat. Observant la taula 20 es constata que la taxa d'activitat a Catalunya, durant el quart trimestre de 2002, va ser del 47'2% per a les dones i del 69,8% per als homes, mentre que només el 41,2% de les dones tenia ocupació davant del 64'6% dels homes; amb això, la taxa d'atur femenina (12'7%) superava àmpliament la masculina (7'3%), tot i que s'estan escurçant les distàncies progressivament.

⁴⁶ El 49% dels treballadors només ha aconseguit un nivell formatiu d'estudis primaris o inferior, i el 71% no disposa d'estudis professionals o superiors.

Taula 20: Taxa d'activitat per edat i sexe - Catalunya, IV Trimestre 2002

	Homes	Dones	Total
De 16 a 24 anys	59,9	49,4	54,8
De 25 a 54 anys	94,8	72,1	83,6
De 55 anys i més	29,4	10,9	19,1
Total	69,8	47,2	58,2

Font: Institut d'Estadística de Catalunya a partir de les dades de l'EPA.

Però l'atur també afecta de manera important el col·lectiu dels joves, sense distincions de gènere. La taxa de desocupació entre els menors de 25 anys és del 20,1%, i en aquest cas, la taxa d'atur masculí és més alta (21,3%) que la d'atur femení (18,5) a l'any 2002.

Una altra qüestió rellevant és la qualitat de l'ocupació existent pel que fa al tipus de contractació i jornada. Així, s'observa que, respecte al tipus de jornada a Catalunya, l'ocupació és majoritàriament a temps complet. Només el 7,2% de la població ocupada treballa a temps parcial, tot i que la situació és molt diferent en funció del gènere. Mentre que la feina a temps parcial és quasi insignificant entre els homes (2,3%), entre les dones arriba al 14,4%. La precarietat en l'ocupació també afecta de diferent manera a homes i dones. Tot i que el percentatge de temporalitat entre la població ocupada assalariada és alta en ambdós sexes, en el cas de les dones és significativament superior (26% davant un 18,4% en els homes).

Amb aquestes dades podem concloure que, malgrat la progressiva incorporació de la dona al mercat laboral, la seva situació segueix sent de discriminació, considerant l'elevada taxa d'atur, l'alt percentatge de dones que treballa a temps parcial i el major grau de temporalitat que registren. Aquesta situació de precarietat dificulta el ple desenvolupament de la dona i la seva igualtat respecte a l'home en el si de la família i de la societat.

D. Mercat de l'habitatge⁴⁷

A Catalunya, com en el cas d'Espanya, és també necessari analitzar la situació del mercat de l'habitatge considerant les implicacions que aquest té en el desenvolupament del projecte de vida dels ciutadans. Malgrat no formar part de

⁴⁷ Aquest apartat constitueix una descripció de la problemàtica, tanmateix la proposta del PSC-CpC també abasta aquesta qüestió.

les polítiques específiques de suport a la família, aquestes no seran efectives si no existeixen unes bones polítiques generals de benestar, com és el cas de les polítiques de l'habitatge, que influeixen directament en aspectes claus com la formació de la llar, la natalitat o la possibilitat d'envellir dignament.

Dins de la política d'habitatge es poden identificar dos camps d'actuació diferenciats: per una banda, la promoció pública d'habitatges i, per l'altra, la intervenció reguladora del mercat lliure de l'habitatge.

L'Estatut d'Autonomia de Catalunya –article 9.9– atorga a la Generalitat les competències exclusives en política d'habitatge. A més a més, el 1983 es va produir una transferència de les competències per a la promoció de l'habitatge públic, procés que va completar-se l'any 1985 amb el trasvassament de tot parc públic, i de les competències corresponents a la seva gestió i administració. Pel que fa a la intervenció reguladora al mercat de l'habitatge, la capacitat d'intervenció de la Generalitat està limitada pel fet que variables rellevants, com ara la política monetària i la fiscal, estan fora de les seves competències. Una altra qüestió que també influeix en aquest sentit és el fet que el govern central posseeix tota la responsabilitat de la legislació sobre la valoració del sòl, el disseny de les hisendes locals, la legislació sobre arrendaments urbans i el disseny dels Plans Nacional d'Habitatges.

87

Una de les herències de la política d'habitatge del franquisme, i que s'ha mantingut durant el període democràtic, ha estat la fomentació de l'oferta privada d'habitatges en règim de propietat, juntament amb l'escassetat d'habitatges públics en règim de lloguer. Dins d'aquest context, el llarg procés inflacionista del preu de l'habitatge ha provocat que alguns col·lectius de la població, com els joves o les persones amb rendes més baixes, vegin molt limitades les seves opcions per accedir a un habitatge. En els últims anys s'ha continuat en aquesta direcció, fomentant la cultura de l'habitatge de propietat davant de la de lloguer. Això constitueix una de les raons explicatives principals del perquè els joves s'emancipen més tard, retardant l'edat de reproducció i, conseqüentment, la natalitat.

En l'últim cens de l'habitatge a Catalunya (1991), es van comptabilitzar 2,7 milions d'unitats d'habitatge, amb una mitjana d'un habitatge per cada 2,2 persones. No obstant això, aquesta proporció no és realista, ja que d'aquests 2,7 milions, 467.000 habitatges han de comptabilitzar-se com a segona residència i 314.000 unitats corresponen a habitatges buits.

L'estratègia esmentada abans de privilegiar el règim de propietat privada de l'habitatge davant del lloguer, i la poca presència del sector públic, explica les dades de l'enquesta metropolitana de l'any 2000, que indiquen que el 84,6% de

la població de Catalunya viu en un habitatge de propietat. Cal destacar, en aquest punt, que Catalunya figura entre les últimes posicions de la Unió Europea pel que fa a la proporció del parc d'habitatges de lloguer. Com assenyalen Flaquer i Brullet (1999), el fet que el 95% de l'habitatge de lloguer de Catalunya sigui de titularitat privada i que, d'aquest, el 96% sigui anterior a 1980, agreuja considerablement la situació, en tant que la responsabilitat pública d'oferir lloguers recau quasi de manera absoluta sobre els propietaris privats.

Taula 21: Dinàmica del mercat de l'habitatge a Catalunya

	2000	2001	var. 00/01
Preus de l'habitatge ⁽¹⁾			
Barcelona	2.165,34	2.499,69	15,40%
Conurbació de Barcelona 2000*	1.666,79	1.882,14	12,90%
Resta de municipis 2000*	1.083,05	1.257,74	16,10%
Preus habitatge de segona mà (€/m²)			
Barcelona	1.659,01	1.818,93	9,60%
Conjunt 10 municipis ⁽²⁾	1.097,20	1.357,15	23,70%
Preus lloguer (renda/mes)			
Barcelona	448,54	517,61	15,40%
Àmbit metropolità (sense Barcelona)	412,53	459,83	11,50%
Catalunya sense AMB	267,45	291,12	8,90%
Costos de la construcció ⁽²⁾			
	140,10	139,90	-0,10%
Hipoteques			
Nombre d'hipoteques constituïdes	124.737,00	122.510,00	-1,80%
Import de les hipoteques constituïdes (en MEURO)	9.801,08	10.490,64	7,00%

* A l'estudi de l'any 2000 s'han incorporat de nou 12 municipis, dels quals 10 pertanyen a la conurbació de Barcelona.

(1) preu mitjà () per m² construït dels habitatges nous. Inclouen els 44 municipis més significatius. Font: DGAH

(2) índex de costos de la construcció. Desembre de cada any. Font: CCOC

Font: Departament de Política Territorial i Obres Públiques: Pla Català de l'Habitatge 2002-2007.
Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2002.

Durant l'última dècada, hi ha hagut un creixement important del ritme de producció de nous habitatges, amb la construcció de 436.000 unitats noves dins del conjunt de Catalunya, de las quals 256.000 es troben a l'àrea metropolitana de Barcelona. La demanda d'habitatge a curt termini s'ha estimat en unes 25.000

unitats per any a la província de Barcelona, i en unes 35.000 anuals a tota Catalunya. Això és així en tant que la disminució del nombre de membres de la família, juntament amb l'augment del nivell de renda i a l'evolució de la piràmide demogràfica, entre altres motius de tipus financer i fiscal, expliquen l'existència d'un nivell de demanda molt superior al que deriva del creixement absolut de la població.

Pel que fa al preu de l'habitatge, cal dir que ha augmentat de manera considerable durant l'última dècada fins a superar els 2.000 €/m² de mitjana per als habitatges de nova construcció, a la conurbació de Barcelona. L'increment del preu mitjà de l'habitatge utilitzat també ha estat espectacular (veure taula 21). Aquest important augment pot haver compensat una possible tendència a la baixa dels preus, com a producte de la baixada dels tipus d'interès i de la reducció de la superfície mitjana construïda

Com a clares conseqüències de les dificultats d'accés a l'habitatge a Catalunya, trobem que, per una banda, una part important de la població no disposa de recursos suficients per accedir al mercat de l'habitatge i, per altra banda, una part de la població –en la que s'inclouen els joves– es veu obligada a destinar una proporció excessiva dels seus ingressos al finançament de l'habitatge.

Aquesta situació genera una sèrie de conseqüències demogràfiques, territorials i socials. Pel que fa a les conseqüències demogràfiques, les més importants són les que ja apuntàvem anteriorment i que fan referència al retard en l'emancipació dels joves. A l'any 2000, el 60'7% dels joves de Catalunya entre 25 i 29 anys no s'havia emancipat, amb la conseqüent reducció de l'edat de reproducció. Aquesta és una de les principals raons per explicar el baix índex de natalitat a Catalunya. Pel que fa a les conseqüències territorials, cal destacar que també són molt rellevants, donat que els preus són més elevats a les ciutats més grans, es provoca que la demanda es desplaci cap a poblacions menys denses i amb una major dispersió de la població. Finalment, s'observen dos tipus de conseqüències socials. Per una banda, es produeix un increment de la població allotjada en males condicions. S'estima que el 13% de la població catalana⁴⁸ està mal allotjada i que prop d'un terç d'aquest col·lectiu es troba en una situació clarament deficient i de precarietat –les persones sense sostre, les que viuen en infrahabitatges o les que es troben davant de greus dificultats per mantenir-se en el seu habitatge actual–. Per altra banda, el segon tipus de conseqüències socials

⁴⁸ Aquest 3% correspondria a 300.000 llars i 700.000 persones. En particular, es referiria a joves, a nous nuclis familiars, a persones acabades d'arribar i a la gent gran.

fa referència a la concentració territorial de les persones amb menys ingressos i, per tant, amb menor capacitat de demanda. Aquest grup de persones tendeix a concentrar-se en aquelles zones urbanes de preus més baixos i que, a la vegada, són les pitjor equipades i les més deteriorades.

IV.3. POLÍTIQUES DE FAMÍLIA A CATALUNYA

En el cas de la Comunitat Autònoma de Catalunya, el govern de la Generalitat té competències exclusives sobre determinades matèries⁴⁹ que poden incidir, de manera directa i indirecta, en el benestar de les famílies. Així doncs, amb això el Govern de la Generalitat té un camp suficientment ampli per a poder actuar en l'àmbit de les polítiques de suport a la família, ja sigui mitjançant polítiques públiques de tipus regulatiu/legislatiu, distributiu o redistributiu.

A continuació s'analitza l'evolució cronològica/històrica de les polítiques de família a Catalunya. Però, abans de procedir a aquesta tasca, cal destacar que a Catalunya, com a Espanya, les polítiques de família com a tals han estat pràcticament inexistents fins a la data.

90

Al llarg del temps, ha existit una ruptura molt important entre el discurs del partit polític en el Govern i, sobretot, del President de la Generalitat, a favor de la família, i la realitat ja que, malgrat l'èmfasi donat a la qüestió, el disseny i la implementació de polítiques de família han estat nuls. Així, durant tots els anys del govern de CiU, aquest no ha estat capaç de desenvolupar una política de suport a les famílies. A més, la poca actuació en l'àmbit que s'ha dut a terme ha estat guiada per un intent d'abastar els diferents aspectes que incideixen en les famílies i que estan relacionats amb els diversos àmbits que componen el mateix Govern de la Generalitat de Catalunya, és a dir, incloent actuacions que, per bé que no estan relacionades directament amb les polítiques de família, sí que acaben repercutint-hi.

- **Departament de Benestar i Família** de la Generalitat de Catalunya. Aquest Departament del Govern autonòmic ostenta competències en l'àmbit de la família des de la data de la seva creació, l'any 1988. Ara bé, no serà fins a finals de 2002 que ostenti aquesta denominació, ja que anteriorment va dir-se només "Departament de Benestar". Aquest canvi en la denominació, incloent

⁴⁹ Segons l'article 9 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (1979), li correspon la competència exclusiva d'ordenació del territori i del litoral, urbanisme i habitatge, assistència social, joventut, promoció de la dona, institucions públiques de protecció i tutela de menors i esport.

ara “Família”, pot indicar la importància creixent que està adquirint aquesta qüestió en l’agenda política de Catalunya.

- **Pla Integral de Suport a les Famílies:** A la dècada dels noranta, el Govern de la Generalitat realitza un primer intent d’impulsar aquest tema⁵⁰. Una bona mostra d’això va ser el llançament, el 1993, del Pla Integral de Suport a les Famílies (d’ara endavant, PISF), renovat el 1997. Fins avui, aquest Pla ha estat l’únic instrument específic de política familiar del Govern de la Generalitat. A més a més, el seu contingut està molt lluny de la consideració de política familiar pròpiament dita, ja que les mesures i actuacions que es proposen en bona part dels seus programes no són actuacions reconegudes com a polítiques de suport a la família (e.g. programes d’habitatge o programes dirigits a persones de la tercera edat).
- **Observatori Català de la Família:** Aquest organisme va ser creat l’any 1997, amb el nom⁵¹ de Consell Assessor del Pla Integral de Suport a les Famílies. Es tracta d’un organisme de participació externa, en tant que està format per diferents representants de la societat civil (sindicats, AMPAs, associacions de municipis, representants de famílies nombroses, entitats representants de diferents col·lectius, entre altres). Les seves principals funcions són d’informació (elaboració d’informes i formulació de propostes), d’anàlisi (analitzar periòdicament la situació de las famílies i la repercussió de la seva realitat en la societat catalana) i d’assessorament (assessorar en la planificació de les polítiques públiques per a la família). Ara bé, malgrat la seva creació, aquest organisme no s’ha explotat des del punt de vista polític ja que no només no ha realitzat una anàlisi de la situació de la família a Catalunya sinó que tampoc no ha permès que es planifiqués l’ajut que les famílies requereixen.
- **Secretaria de la Família:** Es tracta d’un organisme específic amb rang superior adscrit al Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya, creat l’any 2000⁵². Va ser creat amb la finalitat de garantir el desenvolupament coordinat, integral i integrat, i la potenciació i impuls efectiu de les polítiques d’atenció i protecció de les famílies. Està format per la

⁵⁰ Cal destacar que durant el procés electoral autonòmic de 1999, el tema de la família ja estava present als programes electorals. Convergència i Unió promet crear 30.000 places de guarderia i el Partit dels Socialistes de Catalunya presenta una política de suport a les famílies que tingui com a objectiu facilitar la creació, el desenvolupament, l’estabilitat i la qualitat en les relacions de la convivència de les famílies, proposant-se seguir les recomanacions del Llibre Blanc de Política Social Europea –basades en la igualtat d’oportunitats entre homes i dones, en la valoració de la feina domèstica i d’atenció a les persones, i en la conciliació de la feina remunerada i la vida familiar.

⁵¹ Canvi de denominació: Decret 169/1998.

⁵² Decret 93/2000, de 22 de febrer.

Comissió Interdepartamental de Suport a la Família, l'Observatori Català de la Família, l'Observatori de la Infància i Adolescència de Catalunya, la Comissió Interdepartamental de Coordinació d'Actuacions del govern de la Generalitat dirigida a nens i adolescents amb disminucions o amb risc de patir-les (CITIC), i Comissió d'Assessorament i Supervisió per a les Persones Jurídiques sense Ànim de Lucre que tinguin atribuïda la tutela de menors o incapacitats.

Les seves funcions principals són: l'elaboració de directrius i la proposta d'actuacions específiques a la resta dels Departaments de la Generalitat, l'avaluació i execució del conjunt d'actuacions específiques en matèria de política familiar que es portin a terme a la resta dels Departaments de la Generalitat, la promoció i potenciació de les iniciatives i actuacions destinades a fomentar i reforçar les famílies com a unitats bàsiques de convivència, la promoció i suport de l'associacionisme relacionat amb el suport de l'àmbit familiar, i vetllar pel compliment de les disposicions vigents en matèria de família, incloent els tractats i convenis internacionals, les decisions d'institucions comunitàries i les del Consell d'Europa.

- **Projecte de Llei de Suport a les Famílies:** aquest projecte de Llei ha estat presentat recentment al Parlament de Catalunya –el 14 de gener de 2003 es publicà la iniciativa de la seva tramitació al Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya/BOPC–. Aquest projecte suposa un lleuger enfocament cap a la direcció més progressista, apuntada ja un any abans pel PSC-CpC. Aquesta proposta segueix la tendència horitzontalista del PISF, recollint una sèrie d'intencions que cal desenvolupar dins de diversos àmbits que puguin repercutir sobre la família, reagrupant tots els programes socials existents que l'afectin, de forma directa o indirecta. En aquesta Proposta es presenta un ampli catàleg de mesures, la majoria de les quals hauran de regular-se *a posteriori*, i sense mencionar els terminis en què haurien d'entrar en vigència els reglaments corresponents. Es tracta d'un document amb forts desequilibris que es converteix en un catàleg legal (recollint normes o parts de lleis que ja existeixen) i, pel que sembla, amb una clara vocació oportunista –en presentar-se pocs mesos abans de les eleccions autonòmiques.

El gener de 2002, el PSC-CpC va presentar una proposta de política familiar⁵³, amb el nom "**Primer compromís: més suport a les famílies**". La idea que orienta aquesta proposta és la consideració que la família no està en crisi,

⁵³ La proposta es va acompanyar d'un projecte de finançament, que ascendeix als 275,8 milions d'euros durant el primer any i que s'incrementarà fins als 864,7 milions d'euros en el quart.

sinó que allò que representa un greu problema per a les famílies catalanes és la conciliació de la vida familiar i laboral. Es tracta d'un programa bàsic on es plantegen les polítiques de suport a les famílies com un dret ciutadà. A la vegada, es comprometen a desenvolupar altres polítiques específiques per a les famílies que presenten majors dificultats –famílies nombroses, monoparentals o amb pocs recursos econòmics–.

Sembla ser que aquesta acció va tenir el seu efecte, en tant que es va activar de forma notable el debat al voltant de la qüestió. Així, el Govern de la Generalitat de Catalunya, potser com a resposta a aquesta iniciativa socialista, i amb la perspectiva de la competició electoral autonòmica a l'horitzó, va presentar precisament el gener d'aquest any el **Projecte de Llei de Suport a les Famílies** (actualment en tramitació parlamentària) que s'acaba de comentar.

Així doncs, si fins llavors el principal instrument de suport a les famílies de la Generalitat era l'ampli i ambigu PISF, amb el llançament d'aquest Projecte, el govern català, en lloc de donar un pas important endavant, cap a la concreció i la realització d'una autèntica política de família entesa com a tal, sembla haver-se limitat a reproduir o actualitzar el PISF que ja existia. Si bé és cert que, com comentarem més endavant, alguna de les mesures ja ha estat aprovada i prevista la seva implementació per aquest mateix any, queda per veure què passarà amb l'àmplia resta de mesures pendents de desenvolupament i aplicació.

93

A. Prestacions Econòmiques

S'entén que tota política de suport a la família ha d'anar acompanyada de determinades propostes que contribueixin al seu manteniment dins del marc material. La legitimitat d'aquesta afirmació rau en dues raons. La primera, està relacionada amb la qüestió de la caiguda de la fecunditat, en la mesura que aquesta es relaciona directament amb la relativa mancança de recursos per part de les famílies, les quals opten per reduir el nombre de fills per a poder mantenir el nivell de benestar que desitgen. A més a més, també s'ha de tenir en compte que això repercuteix en l'envelliment de la nostra població. L'altra raó que legitima l'elaboració de polítiques de protecció econòmica per a les famílies és la lluita contra la pobresa infantil i juvenil. Aquest fenomen és preocupantment creixent a la vegada que es tracta d'un fenomen d'exclusió social difícil de superar.

Davant d'aquest argument, la necessitat d'actuar en aquest camp queda clara també a Catalunya. Considerant l'especificitat de la configuració territorial espanyola de l'Estat de les Autonomies, la Comunitat Autònoma de Catalunya pot actuar en matèria de prestacions econòmiques, tant directes com indirectes.

En relació amb les prestacions econòmiques directes, és clara la capacitat d'actuació, per iniciativa pròpia, establint aquells subsidis familiars que es considerin oportuns, ja sigui a càrrec exclusiu dels Pressupostos Autònoms, ja sigui mitjançant el finançament compartit amb altres Administracions.

Pel que fa a les prestacions econòmiques indirectes, cal dir que a Espanya, tradicionalment, la competència d'aquest tipus de prestacions ha correspost a l'Administració General de l'Estat, que ofereix aquest tipus de prestacions econòmiques a càrrec dels Pressupostos Generals. Però, a partir de l'any 1996, Catalunya també pot actuar directament perquè ostenta competències normatives sobre el "tram autòmic" cedit de l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques (IRPF).

Vegem amb detall què s'ha portat a terme en aquest camp fins avui, i quines són les principals propostes fetes últimament.

A.1. Prestacions econòmiques directes a les famílies (els subsidis familiars)

Com ja s'ha comentat en el capítol referent a Espanya, la prestació econòmica directa a les famílies més important és la prestació per fill a càrrec, també anomenada subsidi familiar.

94

El Govern Autòmic de la Generalitat, encapçalat durant tot el període democràtic fins avui per Convergència i Unió, no té cap competència en matèria de Seguretat Social, però malgrat això sí que podia i pot millorar la qüestió de les prestacions en base a l'establiment de noves mesures o a través de la millora de les que ja existeixen en el seu àmbit territorial d'actuació.

En aquesta línia, la Generalitat de Catalunya –a través del Departament de Benestar i Família– renovà, l'any 2002, el sistema d'ajudes de suport a les famílies⁵⁴ residents a Catalunya, amb fills a càrrec menors de tres anys i, per primera vegada, amb fills menors de sis anys en el cas de les famílies nombroses. La quantia atorgada és de 480,81 € anuals per fill. Aquestes ajudes s'abonen en un únic pagament i són acumulatives a les de la Seguretat Social. Ara bé, per accedir a aquestes prestacions és necessari no sobrepassar el nivell anual d'ingressos familiars de 36.060'73 € –pel 2001 era de 21.035'42 €.

Així doncs, observem que el Govern català ha continuat endavant amb el seu èmfasi en polítiques de prestacions de tipus condicionat –amb l'estigmatització que això implica– durant tots els seus anys de govern. L'única mostra d'una certa modernització i convergència amb la resta de la Unió Europea,

⁵⁴ Entenen com a unitat familiar la integrada pel pare i la mare, o per qualsevol dels dos, i pels seus fills, sempre i quan aquests convisquin amb la família i en depenguin econòmicament.

tot i que limitada, s'ha vist al gener d'aquest any, amb la modificació d'aquesta mesura d'ajudes a les famílies amb fills a càrrec. La principal novetat d'aquesta convocatòria és que s'ha eliminat la barrera d'accés mitjançant justificació d'ingressos, o sigui, es converteix en una mesura de caràcter universal. Consisteix en una ajuda econòmica anual de 525 € per fill menor de tres anys i que, en cas de família nombrosa, la quantitat ascendeix a 600 € i l'edat s'amplia fins els sis anys.

Malgrat això, cal assenyalar que la mesura dista molt d'assolir els nivells de prestació que ostenten altres països europeus molt més avançats en el camp de les polítiques de família. Arribat aquest punt, és interessant comentar quina ha estat la proposta del PSC-CpC en aquest camp, dins del seu projecte de política de suport a les famílies presentat, com ja s'ha comentat, el gener de l'any passat. Els socialistes catalans proposen una prestació econòmica directa i universal que consisteix en una assignació familiar per cada fill a càrrec menor de 18 anys de 50 € mensuals –600 € anuals– incrementats en un 25% en el cas de famílies monoparentals⁵⁷ o de famílies amb poc recursos econòmics; alhora, per les famílies amb fills discapacitats, la prestació s'incrementarà en un 50%.

Aquesta proposta del PSC-CpC presenta diversos conceptes novedosos dins del camp de les polítiques de família a Catalunya:

95

Universalitat: percepció de la prestació amb independència del nivell d'ingressos (avui considerada també pel Govern de la Generalitat)

Acumulativitat: deixant enrere la perspectiva natalista de la política familiar, i enllaçant amb la realitat de les famílies catalanes, s'estableix que per a tots els fills es rebrà la mateixa prestació, independentment del nombre de fills i del lloc que aquests ocupin.

Capitalització: S'ofereix la possibilitat de capitalitzar aquesta prestació durant els tres primers anys de vida del fill, és a dir, durant el període que major despesa familiar genera.

Revalorització automàtica: es preveu l'ajustament automàtic de l'import de la prestació als increments progressius de l'IPC, o sigui, segons la inflació.

Complementarietat absoluta: aquesta prestació és compatible amb qualsevol altra prestació econòmica procedent de qualsevol Administració, excepte que s'estableixi expressament la incompatibilitat.

⁵⁷ Cal recordar que aquest grup s'inclou entre aquells qui tenen més risc de caure en la pobresa.

**Taula 22: Comparativa de Propostes de CiU/PSC-CpC.
Prestacions anuals per fill a càrrec a Catalunya (2003)**

Partit	Quantitat segons nombre de Fills (Euros/any)					Límit	Prestació
	1º	2º	3º	4º	5º i més	Edat	Universal
CIU	525	525	600*	600	600	3**	SI
PSC***	600	600	600	600	600	18	SI

* Quan hi ha tercer un fill, esdevenint família nombrosa, es passa a percebre 600€ per cada fill.

** 6 anys per als fills de famílies nombroses.

*** La proposta PSC-CpC incrementa les quanties un 25% en el cas de famílies monoparentals o famílies amb poc recursos econòmics; en el cas de que es tracti d'un fill amb discapacitat, la prestació s'incrementarà en un 50%.

Font: Elaboració Pròpia.

96

Seguint en la línia més progressista, el PSC-CpC proposa una nova prestació: la prestació econòmica universal per naixement, adopció o acollida. Es tracta d'una prestació de 300 € anuals per a les famílies que experimentin qualsevol dels tres esdeveniments esmentats.

Per últim, es vol assenyalar que, en el Projecte de Llei de Suport a les Famílies, del govern de la Generalitat, es considera la possibilitat d'implementar uns altres tres tipus de mesures: la prestació econòmica per part múltiple, ajudes per a l'adopció i l'acolliment i ajudes per a l'aplicació de tècniques de reproducció assistida –les dues últimes prestacions sotmeses al nivell de renda–. Però de moment corresponen més a una declaració d'intencions que a una realitat.

A.2. Prestacions indirectes

Tal i com ja s'ha avançat, el Govern de la Generalitat disposa de capacitat normativa respecte el tram autonòmic que li va ser cedit des de l'any 1996 i que, actualment, després de l'última Llei de Finançament Autònom, es va augmentar del 30 al 33% del total de l'impost.

En aquest sentit, el govern de la Generalitat va introduir a la Llei de Pressupostos de l'any 1998 una deducció sobre la quota íntegra per un import de 25.000 ptes (150,25 €) per al segon fill i posteriors. Per a l'any 2002, és a dir, per a la declaració de la renda corresponent a l'exercici 2001, s'han establert dues modificacions. Per una banda, l'import de la deducció s'augmenta fins a la quantitat de 300 € per a la declaració conjunta dels progenitors (import únic) o de

150 per a la declaració individual (import per cada un dels progenitors). Per l'altra, ja no es té en compte el nombre de fills, és a dir, poden aplicar-se aquesta deducció aquells nuclis familiars als quals hagi nascut o s'hagi adoptat el primer fill o posteriors durant el període impositiu. Aquesta deducció és compatible amb la reducció percentual corresponent sobre l'import total de les deduccions sobre la quota, establerta per la Llei Estatal sobre l'Impost (Llei 20/1998).

Per acabar, cal esmentar de nou que el govern de la Generalitat de Catalunya, en el Projecte de Llei de Suport a les Famílies, manifesta la voluntat d'aplicar futures deduccions sobre la quota per naixement, adopció i acollida dels nens tenint en compte el nombre i edat dels fills, el nivell d'ingressos de la unitat familiar, les situacions de discapacitat física, psíquica o sensorial, i les persones grans a càrrec.

Pel que fa a la proposta socialista cal dir que, malgrat que es considera important l'existència d'aquesta mena de mesures, l'èmfasi se centra en les prestacions econòmiques directes ja comentades. La raó que argumenten és el fet que aquestes últimes tenen un clar avantatge sobre les indirectes. Així, mentre les prestacions directes són aportacions periòdiques que es configuren a partir d'una base equitativa per a tots aquells qui compleixin determinades condicions, les prestacions econòmiques indirectes deixen de banda un ampli sector de la població que no disposa del nivell de renda suficient per poder-se permetre la deducció fiscal de manera efectiva. És per això que la proposta socialista s'orienta més per incloure deduccions per altres conceptes que no es consideren estrictament política de família, com ara una deducció en concepte de lloguer d'habitatge en l'IRPF⁵⁶.

B. Serveis dirigits a la família

L'Estat del Benestar a Catalunya, com a la resta de la societat espanyola, respon també al model familista o, dit d'una altra manera, presenta clares mostres d'influència del familisme cristià. Una evidència clara d'aquesta influència és el poc desenvolupament dels serveis adreçats a la família. Els actuals serveis dirigits a la família són clarament insuficients per a cobrir les necessitats reals de les famílies a Catalunya. Així, les famílies catalanes –i sobretot les dones– són qui donen resposta a les necessitats d'atenció de les persones depenents del nucli familiar, mentre que en altres estats europeus el nivell de provisió pública d'aquest tipus de serveis és molt elevada.

⁵⁶ Per a més concreció, veure quadre comparatiu de propotes que s'adjunta a l'annex.

Si es vol avançar en la línia d'aquests Estats més avançats en matèria de benestar, és necessari considerar el fet que les escoles bressol, els serveis complementaris i els serveis d'atenció domiciliària (SAD) són una prioritat en el disseny d'una política de suport a la família. Això és així per moltes raons. D'una banda, l'existència d'aquest tipus de serveis contribueix a l'augment del benestar dels membres dels nuclis familiars (i molt especialment el de les dones), i també són un bon instrument per avançar en la conciliació de la vida familiar i la vida laboral, alhora que en la igualtat de gèneres. De l'altra, aquest tipus de serveis tenen un important valor afegit en l'àmbit del mercat laboral, en la mesura en què són una font important d'oferta de llocs de treball (nous jaciments d'ocupació) i que, en aquest sentit, poden contribuir a la reducció de l'índex d'atur.

B.1. Escola infantil

Si bé l'educació correspon a l'Administració Estatal, segons estableix la Llei de Qualitat de l'Educació, l'educació pre-escolar és competència de les Comunitats Autònomes, sempre d'acord amb la normativa bàsica que estableixi el Govern de l'Estat –en referència a l'organització de l'atenció dirigida als nens d'aquesta etapa educativa, a l'establiment de les condicions que hauran de reunir els centres i institucions que presten aquest servei, i als procediments de supervisió i control que estimin adequats.

La creació de centres d'educació infantil de 0 a 3 anys i els serveis complementaris són de gran rellevància per aconseguir un nivell de benestar adequat per a les famílies i, especialment, per a les dones. La manca de places a les guarderies públiques, l'alt cost de les guarderies privades o dels professionals d'atenció als nens, juntament amb la pèssima combinació horària d'aquests serveis amb la jornada laboral dels pares, fa que per una banda es dificulti la natalitat i, per l'altra, que siguin les dones qui assumeixin els costos d'aquestes dificultats, renunciant, de forma parcial o total, a la seva activitat professional.

Malgrat que, el 1999, la població de 0 a 3 anys a Catalunya era de 165.100, només estaven escolaritzats 40.680 nens (el 26%). Això respon, en gran mesura, al fet que el nombre de places disponibles a escoles infantils subvencionades és clarament insuficient per a cobrir la demanda. Així, tot i que la taxa d'escolarització dels nens menors de tres anys durant el curs 2000-2001 va ser del 26%, només un 40% del total de places de guarderies sol·licitades són subvencionades⁵⁷.

⁵⁷ L'any 2000, Catalunya disposava d'un total de 934 guarderies, de las quals 605 eren privades, 287 públiques municipals i 42 públiques de la Generalitat.

Taula 23: Escolarització real i projectada de nens de 0 a 3 anys a Catalunya

Edat	Població	Població escolaritzada	Llindar	Mínim	Òptim
0-1	56.000	2.413	4,25%	10%	20%
1-2	54.500	12.835	23,55%	25%	50%
2-3	53.900	25.432	47,18%	50%	80%

Font: Diputació de Barcelona: L'educació dels més petits. Barcelona, 1999.

Taula 24: Distribució de centres i oferta de places per a nens de 0-3 anys. Catalunya, Curs 1999-2000

	TIPUS d'OFERTA				% de OFERTA	
	Pública (Generalitat)	Pública (Municipal)	Privada Subvencionada	Oferta privada	Pública	Pública + Priv. sub.
Centres	42	287	138	467	35%	41%
Places	3.502	12.337	6.339	21.827	36%	50%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Ensenyament.

Observant les dades, es fa evident que les mesures apuntades al PISF⁵⁸ en relació amb els serveis d'atenció de nens de 0 a 3 anys no han assolit els seus objectius. El govern de la Generalitat no ha aconseguit donar una resposta satisfactòria a la demanda de les famílies catalanes⁵⁹ en aquest aspecte i, en canvi, s'ha pretès traspasar la responsabilitat de l'educació infantil a l'Administració Local que, òbviament, no disposa dels recursos suficients. Si realment es vol actuar cap aquesta direcció, és indispensable que l'Administració Autònoma defineixi clarament el marc de col.laboració que s'estableix amb els

⁵⁸ Aquestes mesures eren:

- Generalitzar el sistema de subvencions a les guarderies laborals, contribuint a desenvolupar els serveis destinats a l'atenció dels menors i de persones dependents.
- Programa de guarderies que inclogui l'actualització de la xarxa necessària immediata i de possible universalització i de qualitat al voltant del territori amb unes funcions socials, sanitàries i educatives complementàries a la família.
- Intenció de desenvolupar un sistema de beques per les guarderies, per al transport i beques-menjador
- Intenció de desenvolupar un sistema de mesures alternatives en la línia de l'assistència domiciliària als menors i un sistema de suport escolar en aquells casos en què el menor estigui convalescent per malaltia, tant en un servei hospitalari o a casa seva.

⁵⁹ Una dada interessant a comentar, que és bona mostra de la necessitat d'aquesta mena de serveis, és el fet que, el 2002, es va presentar al Parlament de Catalunya una Iniciativa Popular per a la creació urgent de places a escoles infantils de 0 a 3 anys.

municipis i que, alhora, s'adjuntin els recursos necessaris per a poder dur a terme aquesta col·laboració⁶⁰.

Existeixen opinions crítiques de cara a l'actuació de la Generalitat que consideren que la subvenció que ofereix als Municipis no constitueix cap estímul mentre que, en nombres absoluts, la proporció de l'esforç de la inversió en la construcció de l'equipament és de 5 a 1 –per cada 5 euros d'inversió municipal s'obté 1 euro de la Generalitat– esent, a més a més, aquesta proporció inversa al grau de competències que ostenta cada una de les dues administracions.

En el Projecte de Llei de Suport a les Famílies, no sembla que la dinàmica vagi a modificar-se gaire. En realitat, no es reconeix el valor educatiu del període dels 0 als 3 anys, sinó que s'assumeix com una mesura exclusiva de conciliació de la vida laboral i familiar. En canvi, hauria de considerar-se que les escoles infantils han d'impartir formació pedagògica formant una part molt important del procés d'educació i, per tant, el seu accés hauria d'entendre's com un dret dels nens. Aquest és un dels fonaments que orienten la proposta del PSC-CpC⁶¹ en aquest camp, juntament amb la idea de fomentar la igualtat de gèneres i la conciliació entre la vida laboral i la familiar. És per això que tenen com a prioritat al seu programa la creació i l'articulació, en un període de cinc anys, d'una xarxa pública d'escoles infantils amb 30.000 places noves, per a totes les nenes i nens menors de 3 anys. Es proposa un augment del cost mínim anual d'una plaça de 3.606 € a 5.409,11 €, mitjançant un finançament compartit a terços entre els tres nivells administratius. Amb això es pretén garantir la mantenció econòmica del model d'Escoles Infantils Públiques de titularitat municipal, fent que la Generalitat assumeixi la seva responsabilitat i que, a la vegada, estableixi convenis amb els Municipis.

100

B.2. Atenció domiciliària

L'Estatut d'Autonomia confia a la Generalitat de Catalunya la competència exclusiva de l'assistència social. A la Llei de Serveis Socials i a la Llei d'Administració Institucional de Descentralització, de Desconcentració i de Coordinació del Sistema Català de Serveis Socials, es reconeixen els serveis socials com a un dret considerat bàsic per a les persones.

⁶⁰ L'any 2001, el Govern de la Generalitat va considerar que la mantenció d'aquestes escoles havia d'ésser assumit a parts iguals pels governs municipal, autonòmic i les famílies. Arrel d'això, es va oferir la quantitat de 1.201'9 € per plaça.

⁶¹ Aquesta proposta pretén fer realitat l'aplicació de la LOGSE en el cicle d'Educació Infantil de 0 a 3 anys.

A Catalunya, el Servei d'Atenció Domiciliària (en endavant SAD), és de responsabilitat pública compartida per tres institucions: la Generalitat, els Ajuntaments i els Consells Comarcals. Aquest servei ofereix un conjunt organitzat i coordinat d'actuacions que es realitzen principalment a la llar de la persona usuària i que estan dirigits a promocionar l'atenció personal i/o familiar en situació de manca d'autonomia personal, per motius físics, psíquics o socials, amb dificultats de desenvolupament o amb problemàtiques familiars especials i que estiguin en situació de necessitat. Han d'estar empadronats en algun municipi que formi part de l'Atenció Bàsica de Serveis Socials de Catalunya.

El Programa d'Atenció Domiciliària de l'Atenció Primària té com a finalitat desenvolupar diferents estratègies per apropar, cada cop més, el personal sanitari i social al domicili dels pacients. El programa dona resposta a les expectatives dels ciutadans, generalment persones grans, que en cas d'incapacitat o malaltia s'estimen més continuar en el seu domicili en lloc de ser internats en un centre assistencial. És important que els familiars o altres persones properes al malalt puguin participar conjuntament amb l'equip sanitari com a cuidadors.

Més concretament, i segons el Decret de Regulació del sistema Català de Serveis Socials, l'objectiu general de l'Atenció Domiciliària és el de desenvolupar tasques assistencials, preventives i educatives, per mantenir a l'usuari en el seu entorn i millorar la seva qualitat de vida. Entre les seves funcions trobem:

- La prevenció del deteriorament de les situacions personals, familiars i socials que podrien donar lloc a possibles separacions dels nuclis familiars o a internaments de les persones ateses.
- La potenciació del nivell d'autonomia de les persones ateses, així com incrementar la seva autoestima i les seves capacitats relacionals i personals.
- Aconseguir que les persones adquireixin, mantinguin o recobrin les habilitats i els costums que els permetin dur una vida el més autònoma i satisfactòria possible a casa seva, compensant en tot el possible els seus dèficits o mancances.
- La potenciació de la participació i la integració de les persones ateses en el seu entorn. Vincular les xarxes comunitàries existents en els diferents entorns amb l'atenció i/o companyia de les persones que s'atenen.
- La detecció de situacions greus o d'alt risc a través del contacte directe amb les persones ateses.
- Vetllar per la prestació de serveis sanitaris d'atenció domiciliària a pacients crònics, geriàtrics i terminals.
- Donar recolzament a l'atenció primària i als cuidadors informals (la família i, en la majoria dels casos, la dona).

- La tasca preventiva i educativa en les famílies d'alt risc social.

Quant a l'activitat real, i segons la memòria del Departament de Benestar Social de 2001 i el Mapa de Serveis Socials de 2001, es van realitzar 44.838 actuacions dels serveis d'atenció domiciliària pels equips bàsics d'atenció social primària (àrees bàsiques comarcals); el nombre d'hores que es va dedicar a l'atenció domiciliària va ser de 2.096.578 hores, essent la ràtio d'hores per persona atesa de 46'75 hores/any.

Fins el moment, s'ha comentat la part més important dels serveis socials d'aquesta àrea, el SAD. Però també cal fer esment a un servei de caire complementari anomenat PADES (Programa d'Atenció Domiciliària Equip de Suport). Es tracta d'uns equips d'atenció sociosanitària a domicili que es crearen l'any 1990 adscrits al Programa *Vida als Anys*⁶² del Servei Català de la Salut. Es tracta d'un servei d'hospitalització a domicili, és a dir, és una alternativa assistencial a la hospitalització convencional. Consisteix en facilitar al pacient uns serveis i unes cures mèdiques i d'infermeria de gran qualitat en el seu entorn més proper, el domicili. Aquest programa es dirigeix especialment a la població amb malalties cròniques i el seu objectiu és apropar els serveis assistencials al ciutadà, augmentant el seu grau de satisfacció, buscant el millor lloc terapèutic i realitzant tasques de pont entre l'hospital i l'atenció primària. El pacient rep a casa els mateixos serveis que a l'hospital i amb la mateixa qualitat, i això li suposa una millora psicològica per trobar-se en el seu entorn familiar. El mateix any de la seva creació començaren a funcionar 15 equips. Progressivament, s'han anat incrementant i actualment existeixen 54 equips PADES a Catalunya.

En relació al seu finançament cal destacar que és públic, però la provisió de serveis pot ser tant de gestió pública com a privada. Actualment, el 31% dels equips estan contractats per l'Institut Català de la Salut, mentre que el 69% restant el gestionen entitats privades, majoritàriament centres sociosanitaris.

Tanmateix, malgrat la rellevància d'aquests tipus de serveis, tant del SAD com del PADES, el govern de la Generalitat en el Projecte de Llei de Suport a les Famílies sembla ser que no fa una menció massa rellevant a la prestació d'aquests serveis.

Davant d'aquesta situació, el PSC en la seva proposta dóna l'èmfasi necessari a aquest tipus de serveis, donant-los prioritat i reconeixent que

⁶² Aquest programa es va crear amb la voluntat de coordinar i ampliar l'oferta sanitària d'atenció domiciliària. Aquest programa engloba l'atenció domiciliària a l'atenció primària (ampliació del Programa ATDOM) i l'hospitalització a domicili, que es du a terme des de l'hospital en coordinació amb l'atenció primària. Per ara, només s'han concretat convenis amb set Consells Comarcals i amb set Ajuntaments.

l'assistència a domicili és un dels serveis més ben valorats ja que permet l'atenció en la pròpia llar. Tenint en compte aquesta dada, es proposa un programa de serveis d'ajuda a domicili per a totes les persones depenents i per a les famílies en base a diferents motius, com la maternitat o la malaltia. Aquest programa té 4 anys de duració i pretén:

- Augmentar la cobertura d'assistència a domicili, per arribar a 255 hores anuals i augmentar l'atenció a 3.500 nous atesos per any, i així poder prestar atenció a un total de 48.000 persones/any al cap de 4 anys des de l'inici de la implementació del pla.
- Coordinar els diferents serveis existents i equilibrar el sector públic i el sector privat en la provisió del SAD.
- Assegurar l'atenció a domicili o recursos alternatius per a la llar a qui els demani.
- Garantir un servei de qualitat que passa per oferir formació permanent a les persones que treballen al SAD.
- Fer un programa pilot d'atenció a les famílies amb fills en situació d'alt risc a través d'educadors familiars.

I com a mesures proposen:

- Elaborar un protocol unificat per a tota Catalunya que reguli la prestació del SAD i que inclogui varem referencials.
- Estudiar les modalitats pràctiques de subvenció del servei a domicili.
- Augmentar el nivell de cobertura del servei a un mínim del 6%.
- Universalitzar en quatre anys el servei de teleassistència, servint a un mínim de 50.000 persones majors de 65 anys.
- Dissenyar un programa pilot d'educadors familiars per a famílies amb fills d'alt risc.
- Elaborar un pla de finançament compartit entre els Ajuntaments, la Generalitat i les famílies, segons el seu nivell de renda⁶³.

Com a resultats esperats d'aquest programa, s'espera estendre el servei i arribar a crear fins a 7.000 nous llocs de treball al llarg dels 4 anys que duraria la implementació completa del pla.

⁶³ La Generalitat de Catalunya hauria de destinar 2.494 milions de ptes. el primer any i anar incrementant aquesta quantitat progressivament, fins arribar a un total de 46'6 milions d'euros el quart any. També destaca que per a desenvolupar aquest programa, s'ha d'augmentar el pressupost que l'Administració dedica als Serveis Socials.

Paral·lelament, també es pretén aconseguir el dret individual a la prestació social de dependència⁶⁴, perquè les famílies no hagin d'assumir per sí mateixes el suport a la dependència –grans, malalts crònics, malalts mentals, persones amb disminució– i que, en canvi, puguin gaudir de serveis de suport com a un dret, això és, atorgant-li el caràcter universal.

B.3. Serveis d'assessorament, mediació i teràpia familiar

A Catalunya, com a Espanya i al conjunt d'Europa, cada vegada es produeixen més divorcis i separacions. Al 1998 la taxa de divorcis per cada mil habitants era d'1.3, superior a l'espanyola, que se situava al 0.9, i inferior a l'europea, que era de l'1.8 (Idescat). Segons l'Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona, només durant l'any 2000 es varen produir un total de 7.886 divorcis i 10.939 separacions. Aquesta situació ha derivat en un augment lent de la demanda de serveis d'assessorament, mediació i teràpia familiar.

L'any 1993, es va produir el transvassament de competències a la Generalitat del personal laboral al servei de l'Administració de Justícia, entre els quals hi havia el Gabinet Psicosocial. El 1996, el Departament de Justícia de la Generalitat va crear la Direcció General de Mesures Penals Alternatives i de Justícia Juvenil, consolidant un servei d'assessorament psicosocial per a les jurisdiccions civil, penal i de menors de tota Catalunya. Però no serà fins l'any 2001 que es regularà per llei la mediació familiar. Concretament, el 15 de març de 2001, es va aprovar al Parlament de Catalunya la Llei 1/2001 de Mediació Familiar de Catalunya i, en virtut del Decret 139/2002 de 14 de maig, es va aprovar el Reglament de la Llei, que contemplava la creació del Centre de Mediació Familiar de Catalunya.

Amb la regulació de la mediació es pretén oferir als ciutadans una institució complementària a la jurisdicció per a resoldre conflictes d'interessos. La mediació familiar és un mètode extrajudicial de resolució de conflictes que es caracteritza per la intervenció d'una tercera persona imparcial i experta (mediador/a), amb la finalitat d'ajudar les parts a obtenir un acord satisfactori.

El 13 de febrer de 2002 es va firmar un Conveni de col·laboració entre el Departament de Justícia i els Col·legis Professionals de Catalunya d'advocats, de psicòlegs, d'educadores i educadors socials, de diplomats en treball social i assistents socials i pedagogs, per a posar en marxa la mediació familiar. En virtut d'aquest Conveni, el Departament de Justícia contribuirà a les despeses

⁶⁴ En aquest sentit, estan elaborant un Pla de Serveis, Equipaments i Programes per a la vellesa i les persones amb algun tipus de disminució.

d'organització dels serveis que donin els col·legiats en l'àmbit de la Llei de Mediació familiar, en funció del nombre de sol·licituds d'expedients de mediació subjectes a l'àmbit de la Llei, realitzades pels ciutadans i tramitades per cada un dels col·legis professionals.

Poden sol·licitar la mediació familiar les persones unides per un vincle de matrimoni, les que formen una unió estable de parella i les que, sense formar una parella estable, tenen fills en comú. A través d'aquest servei es busca una solució als conflictes derivats de les situacions de separació, divorci, crisi de convivència, qüestions referents als fills comuns menors i la resta de supòsits que indica la Llei de Mediació Familiar de Catalunya.

La designació d'una persona mediadora s'ha de fer de mutu acord entre les parts o per disposició de l'autoritat judicial entre els mediadors inscrits al registre general del Centre de Mediació Familiar de Catalunya, o en els registres dels col·legis professionals d'advocats, psicòlegs, diplomats en treball social, educadors socials i pedagogs.

Per altra banda, el Pla Integral de Suport a la Infància i l'Adolescència de Catalunya (PIAIA), està desenvolupat per una comissió interdepartamental coordinada a través de l'Observatori de la Infància i l'Adolescència, adscrit a la Secretaria de la Família del Departament de Benestar Social i Família. Els programes d'actuació proposats en aquest pla s'estructuren en deu àmbits d'intervenció en els qual estan presents la infància, l'adolescència i les seves famílies. Concretament, el tercer àmbit del Pla té dos objectius: donar eines d'informació i orientació a les famílies per atendre i educar els seus fills en el decurs de les diverses fases de la infància, i contribuir a millorar o potenciar el procés de socialització entre iguals dels mateixos nens. Per aconseguir aquests objectius s'han establert 10 programes i actuacions diferents. Els 5 primers programes conformen el Servei d'Atenció Familiar (SAF), que presta serveis que van des de la difusió de publicacions específiques per conèixer millor les necessitats dels fills i filles i ajudar els pares i mares a avançar en la seva funció educadora, fins accions més ajustades a la realitat particular de cada família, o bé, l'orientació familiar per a col·lectius.

IV.4. Mesures de conciliació del temps de la vida familiar i laboral

La Generalitat de Catalunya, en el seu IV Pla d'Actuació per a la Igualtat d'Oportunitats de les Dones (2001-2003), es proposa incorporar la perspectiva de gènere en la planificació de polítiques socials i d'ocupació per així afavorir una

millor conciliació entre temps laboral i familiar. En aquest sentit, una de les línies d'actuació està orientada a evitar la discriminació indirecta de la dona al món laboral. Tanmateix, es fixa com a objectiu prioritari informar la societat sobre els permisos parentals i les mesures de reducció de la jornada laboral per tal de sensibilitzar a homes i dones sobre la necessària harmonització dels temps laborals i familiars.

Aquest pla inclou nombroses mesures d'estudi per analitzar l'impacte de l'establiment de la jornada laboral de còmput anual per motius familiars, o per impulsar la creació de serveis de suport a la família i d'atenció a les dones dependents, així com altres propostes per fomentar la contractació de les dones que hagin deixat el seu lloc de treball amb motiu del naixement d'un fill i que vulguin reincorporar-se al mercat laboral. Ara bé, aquestes propostes d'intervenció s'han concretat en molt poques mesures específiques i s'han quedat en simples declaracions d'intencions.

Només en el cas de l'Administració Pública catalana el govern ha aprovat la Llei 6/2002 de Mesures de Conciliació de la vida laboral i la vida familiar, i està aplicant, entre els seus treballadors les mesures que haurien d'aplicar-se a la resta dels assalariats. Aquestes mesures inclouen: la flexibilització de l'horari d'entrada pel matí per personal funcionari amb fill i filles menors de 12 anys, la reducció de jornada per a tenir cura d'un membre de la família de primer o segon grau cosanguini, la reducció de jornada d'un terç o la meitat amb retribucions del 80% i del 60% respectivament, i la reducció de jornada per a tenir cura d'un fill mantenint el 100% de la retribució.

106

A. Permisos i excedències

A Catalunya regeix la mateixa normativa que a la resta d'Espanya en matèria de permisos i excedències parentals. Es comentarà en aquest apartat les propostes llançades pels socialistes catalans pel que fa a la reforma del sistema. El PSC-CpC proposa impulsar la revisió del Permís de Maternitat a nivell estatal modificant els criteris per accedir-hi amb la finalitat de facilitar la seva obtenció. Un dels principals criteris per reformar serien els mesos requerits de cotització a la Seguretat Social per part de la mare.

La proposta més rellevant dels socialistes en aquest àmbit és el permís addicional de paternitat. La realitat està demostrant que són en exclusiva les mares qui gaudeixen del permís parental de manera que la mesura està orientada a promoure el permís de paternitat sense perjudici del permís de maternitat, com és el cas actualment.

El permís de maternitat tindria un permís addicional de quatre setmanes a les actuals que només podria gaudir-ne el pare. Amb l'objectiu que els pares participin activament en les tasques familiars i gaudeixin de la cura dels seus fills. Com a objectiu mínim, amb aquesta mesura es pretén que la conciliació ocupació-família no sigui considerada només com un problema de les dones-mares, sinó també dels homes-pares.

Per últim, també mencionar que es proposa un permís addicional per a famílies monoparentals de 4 setmanes.

B. Flexibilització dels horaris laborals per als pares i mares de família

Diferents mesures relatives al mercat laboral dirigides al reconeixement de responsabilitats familiars són: la Llei 17/1997 de 24 de desembre de mesures administratives i d'organització i la Llei 66/97 de 30 de desembre de mesures fiscals i administratives i d'ordre social, fiscal i administratiu que el departament de Treball considera com accions realitzades a favor de la flexibilització laboral i els drets laborals, per facilitar la cura dels familiars, en funció pública, a través de llicències no remunerades. No existeix cap mesura equivalent per als treballadors d'empreses privades més enllà de la reducció horària per compte d'un nen o d'una persona disminuïda.

Les mesures proposades sobre flexibilització laboral horària, i sobre els drets laborals per millorar la situació laboral de les persones que es dediquen a tenir cura de nens, malalts, ancians o incapacitats per famílies particulars, tenen com a propòsit eliminar la rigidesa de l'article 37.5 de l'Estatut dels Treballadors, definint una situació d'incapacitat laboral transitòria per a determinats tipus de malaltia del fill. Aquestes mesures intenten millorar la situació de les persones que es dediquen a tenir cura de nens, malalts, ancians o incapacitats, estenent alguns dels beneficis previstos a l'article 22 de l'Estatut dels Treballadors a persones disminuïdes a càrrec, així com aconseguir que els cònjuges amb càrregues familiars no siguin discriminats en la seva participació i accés a l'ocupació.

Altres iniciatives preses en relació al mercat laboral han estat la difusió del dret laboral entre les dones i l'organització i promoció de cursos de formació específica dirigits a dones que organitza el departament de Treball, a través de la Direcció General d'Ocupació.

La proposta del Partit Socialista de Catalunya té dos objectius: aconseguir la flexibilització de l'horari laboral per als pares i mares de família i sensibilitzar les empreses. Per assolir-los proposen introduir a les negociacions de convenis col·lectius més oportunitats de conciliació de la vida familiar i laboral, en

referència a dos elements. Per una banda, incentivar els còmputos anuals dels horaris de treball i, per l'altra, incentivar el treball a temps parcial fix. El període de treball a temps parcial hauria d'estar acotat al temps i ser reversible a una situació de treball a temps complet. En cap cas hauria de significar trobar-se en una situació de major precarietat. En l'apartat de sensibilització, el PSC-CpC proposa realitzar una labor de pedagogia als Consells Econòmics i els Comitès d'Empresa pel que fa a la importància d'establir mesures per a conciliar els temps laborals i familiars.

C. Horaris comercials i escolars

A Catalunya la determinació dels horaris comercials i escolars és competència de la Generalitat, així com la determinació dels diumenges o dies festius que els comerços podran romandre oberts al públic, partint dels mínims anuals estatals fixats pel Reial Decret Llei 6/2000. La Generalitat encara no ha proposat cap acció ni cap programa concret per conciliar els horaris laborals, comercials i escolars, ni pel PISF ni per cap altre organisme⁶⁵.

108

Pel que fa als horaris escolars, aquests són iguals a tota la resta d'Espanya. Es tracta d'una jornada partida amb un total de 180 dies escolars, amb un període de vacances molt ampli en els mesos d'estiu i un sistema festiu tradicional que dona lloc a períodes lectius irregulars. Així, el problema no és la quantitat d'hores lectives, properes a la mitjana europea, sinó els tres mesos de vacances i la irregularitat de la Setmana Santa. Per altra banda, la rigidesa d'entrades i sortides i el llarg descans al migdia són aspectes també molt discutits.

Als centres d'educació infantil i primària i educació especial es realitzen un total de 5 hores diàries, de les quals 3 o 3,5 són pel matí i 1,5 o 2 per la tarda. Als centres d'ensenyament de secundària, les classes s'organitzen en sessions de matí i tarda, tot i que en determinades especialitats es poden organitzar en jornada intensiva. Per resoldre aquest desajust entre la rigidesa horària laboral i l'escolar, les famílies estan utilitzant les activitats extraordinàries produint una excessiva pressió als escolars.

La Generalitat regula anualment el calendari escolar per als centres docents no universitaris. En la presentació del calendari escolar 2002-2003, la Consellera d'Educació va anunciar que el Departament d'Educació estava treballant per reorganitzar el calendari escolar a Catalunya, i proposava establir períodes de

⁶⁵ Només pot fer-se menció a que, recentment, es varen presentar les conclusions d'un estudi que s'encarregà a la Universitat Autònoma de Barcelona.

descans cada 30 o 40 dies lectius, mantenint dos mesos de vacances a l'estiu i, en canvi, desestima l'opció, proposada per les AMPAS, d'iniciar les classes la primera setmana de setembre, ja que considera que s'ha de preparar el curs i no és possible fer-ho el mes d'agost. L'objectiu del Departament d'Educació és redistribuir el calendari en funció de les necessitats dels alumnes i, en aquest sentit, la Consellera aposta per estructurar el curs en "períodes constants i rítmics" per a evitar períodes massa llargs, com passa entre Nadal i Setmana Santa, o entre Setmana Santa i les vacances d'estiu. Actualment, hi ha trimestres que es converteixen en bimestres i altres en quadrimestres. Segons les AMPAS, aquesta proposta no soluciona sinó que agreuja les dificultats de conciliar la jornada laboral dels pares amb aquests nous períodes de vacances dels fills.

El punt de vista del Grup Parlamentari Socialista-Ciutadans pel Canvi és un altre. La seva proposta parteix d'una concepció de l'educació que va més enllà de l'ensenyança regulada, de manera que l'escola és només una part més del sistema educatiu. Per això, consideren que el problema per resoldre no és l'ampliació de l'horari escolar sinó l'educació durant el temps lliure dels alumnes, no deixant aquest temps en mans del mercat i de l'oci sinó oferint activitats des de l'escola. En la seva proposta, l'escola ha de ser una institució viva, oberta a l'entorn, flexible amb els horaris escolars i que ofereixi diferents serveis educatius que impliquin a les famílies. Així, la solució no passa per les modificacions dels horaris i calendaris escolars sinó que significa un canvi profund en la funció de l'escola com institució social.

V. PER QUÈ EL PSC VOL POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES?

Marina Geli i Fàbrega

La societat ha sofert en els últims decennis canvis importants en les famílies. Els models de família són heterogenis i canviants al llarg de la vida de les persones. L'allargament de l'esperança de vida, la incorporació progressiva de la dona al món del treball remunerat i els canvis en les relacions entre els membres de les parelles basats en la llibertat de cada un per a decidir crear junts unitats de convivència. També les relacions entre pares i fills tendeixen a basar-se en l'afectivitat i el raonament més que en el poder paternal o maternal. Les llars catalanes (a l'igual que les espanyoles o les europees) tendeixen a ésser totes uninuclears, malgrat que a Catalunya es conserva la visió de família extensa encara que no es convisqui en la mateixa vivenda i, per tant, els lligams intergeneracions i les responsabilitats familiars continuen essent consistents.

Els canvis profunds, en pocs anys, en les famílies han anat acompanyats de taxes molt baixes de fecunditat –de les més baixes del món–, de retard en l'emancipació dels fills, d'augment de famílies unipersonals i monoparentals –especialment de dones soles, separades o divorciades– amb fills a càrrec i de retards de l'edat de la maternitat i la paternitat.

El PSC-CpC considera que les famílies necessiten suport de polítiques públiques i privades perquè puguin gaudir de la seguretat per exercir el seu important paper social i també que cadascun dels seus membres gaudeixi de llibertat com a persona.

Les famílies continuem exercint un paper bàsic de socialització dels seus membres, d'educació emocional i de provisió de béns i serveis. Però històricament aquest paper l'ha exercit la dona, amb molta càrrega personal i solitud. Es tracta de donar valor a tot el que ha fet el rol femení i compartir-ho amb els homes i amb la societat. Trencar la falsa línia divisòria entre l'espai privat i l'espai públic i canviar la comunitat perquè creï escenaris de suport a les famílies.

La política familiar la comprenem més com a inversió que com a despesa. Genera benestar i qualitat de vida entre la majoria de la població –i especialment a les dones, amb nens i persones amb dependència– fent prevenció del risc social.

La família no està en crisi, ha evolucionat amb la llibertat individual i continua essent la millor escola de responsabilitat i, doncs, de democràcia. El que està en crisi és la conciliació de la vida familiar i laboral.

Catalunya –i Espanya, en general– fins ara ha tingut una despesa en política familiar molt baixa i per això considerem que és necessari i urgent l'increment d'aquesta en pocs anys.

Els objectius que orienten la nostra política familiar són diversos i van dirigits a totes les famílies; és a dir, una política universalista i alhora redistributiva, adreçada a tothom però més beneficiosa per a les famílies amb més necessitats, les famílies amb fills al seu càrrec, les parelles joves que volen crear una nova unitat de convivència i les famílies que tenen persones amb dependència –persones grans, malalts crònics, persones amb discapacitats o malalts mentals–.

Perseguim conciliar la vida laboral i la familiar, donant valor social a l'àmbit privat. Les dones, les persones –homes i dones– han de poder tenir els fills desitjats i les polítiques han de liderar la corresponsabilitat dels pares i mares en la criança dels fills però amb suport, reconeixent que els infants són un valor individual i col·lectiu.

En aquests nous escenaris que crearem amb les polítiques familiars afavorirem la igualtat d'oportunitats de les dones per accedir i promocionar-se en el mercat laboral.

Les noves famílies trobaran més facilitats per crear unitats de convivència.

Les persones amb dependència tindran serveis de suport generalitzats i de qualitat.

Tractem de liderar des de les polítiques públiques la responsabilitat social de suport a les famílies perquè allò que passa dins les unitats de convivència familiar es decideix pel model de societat. Són polítiques integrals que van des de les prestacions econòmiques als serveis als nens, joves i persones amb dependència fins a ajudar a canviar en la gestió del temps –en el treball i a la comunitat–, i a pactar amb els sectors econòmics polítiques laborals i d'habitatge que pensin en les famílies.

El nostre projecte de suport a les famílies té la il·lusió i ambició necessàries per poder ésser realitat en pocs anys, equiparant la despesa en política familiar a la dels països europeus més avançats.

PRIMER COMPROMÍS: MÉS SUPORT A LES FAMÍLIES

1. Diagnòstic de la situació

La família juga un paper molt important en la societat. En els darrers anys s'han produït nombrosos canvis que han provocat modificacions en les estructures familiars i en les relacions al seu sí:

- Incorporació progressiva de la dona al món del treball remunerat.
- Relació pares/ fills: es tendeix a basar-les en conductes d'afectivitat i raonament en comptes de coerció física o verbal, privacions o càstigs. S'estan establint progressivament canvis profunds en els rols clàssics del pare i de la mare.
- Retard en l'emancipació dels fills, en la creació de noves famílies i en l'edat de maternitat/paternitat.
- Augment del nombre de llars, pràctica desaparició de la família extensa; i disminució del nombre mitjà de persones per llar.
- Increment de les llars unipersonals i dels nuclis monoparentals (és a dir els formats per pares o mares sols amb fills).
- Augment de les ruptures d'unions: divorcis, separacions, etc.
- Major presència de la cohabitació o unió consensual sense reconeixement civil ni religió.

Aquestes diverses formes de família no constitueixen models alternatius als quals s'adhereixen certs grups socials, sinó que representen etapes d'un procés evolutiu pel qual pot passar un individu.

Com es pot observar, estem davant d'un procés de canvi de relacions entre les persones que componen la família i que pot modificar l'estructura social, perquè des de la llar s'aprenen responsabilitats del treball domèstic i s'assumeix la igualtat d'oportunitats de tots els seus membres dins i fora de l'àmbit privat. Per aquest motiu cal intensificar les polítiques públiques de suport a la família i aquestes cal dissenyar-les de manera que atenguin la família en totes les seves formes, no poden tenir un caràcter reduccionista i excloent. En aquest sentit, les polítiques públiques familiars aniran dirigides a totes les famílies, garantint que les unitats familiars més fràgils tinguin un suport major (universalització de les polítiques amb garanties de redistribució per les més febles).

A Catalunya (i a Espanya) la família, sovint, s'ha vist obligada a proporcionar, de manera informal, transferències de provisió de béns i serveis que en d'altres països europeus són proveïdes per l'Estat de Benestar. Ara bé, el pes d'aquesta provisió ha recaigut dins de la família, sobretot, en la figura de la dona.

Espanya és el país de la UE que menys recursos públics dedica a la família⁶⁶. Si ens centrem en la prestació econòmica directa per excel·lència (prestació per fills a càrrec) Espanya és el país que ofereix una quantia més reduïda i a més no és una prestació de caràcter universal (només beneficia a famílies que no arriben al mínim de les rendes). Aquesta escassetat es fa també evident si es comparen les prestacions per fill a càrrec amb el salari net en els Estats de la UE. Les prestacions per família nombrosa no arriben al 5% del salari mitjà. Paral·lelament, els nivells de cobertura dels serveis de suport a les famílies (les escoles bressol i els serveis de suport a la dependència) són dels més baixos d'Europa i amb molt poques polítiques de conciliació de la vida familiar i laboral.

Només, recentment, el govern de l'Estat i de Catalunya han iniciat o enunciat projectes de programes més ambiciosos de suport a la família, però sense una visió universalista, ni en relació a les prestacions econòmiques directes, ni a la cobertura de serveis. La família no està en crisi, està en crisi la conciliació de la vida familiar i laboral, i per això, són necessàries les polítiques de suport a la famílies.

2. Descripció sintètica del programa

114

Aquest programa pretén dissenyar una política global i integral de família, que inclogui paquets de mesures de suport real a totes les famílies catalanes, com els que existeixen a la majoria de països europeus –sobretot a les famílies amb persones al seu càrrec, ja siguin persones amb dependència o fills, però també als joves que volen emancipar-se i formar nous nuclis familiars.

3. Objectius

Els 7 objectius d'aquesta política són:

- 1 La conciliació de la vida laboral i la vida familiar, permetent donar valor a l'àmbit privat-familiar.
- 2 Facilitar la formació de noves famílies.
- 3 Reconèixer el valor individual i col·lectiu que tenen els infants.
- 4 Possibilitar que les famílies tinguin els fills i filles desitjats.

⁶⁶ Aquí és important parlar de política familiar a nivell d'Estat perquè la legislació bàsica en matèria de prestacions econòmiques i fiscalitat prové del poder central (nucli de la política familiar), ara bé, les CCAA i els ens locals han portat a terme també una política de suport a la política familiar, de caràcter assistencialista, encara que no universalista.

- 5 La corresponsabilització dels pares i mares des de la primera infància en la vida familiar.
- 6 La igualtat d'oportunitats de les dones per accedir al mercat laboral.
- 7 Garantir els serveis de suport a les persones amb dependència.

4. Mesures a aplicar

A. Prestacions econòmiques

- Prestació econòmica directa universal
 - Justificació de la mesura: Reconèixer el valor individual i col·lectiu que tenen els infants. És una mesura de justícia i solidaritat social.
 - Assignació familiar per cada fill a càrrec de 50 € al mes (8.319 ptes.) [o 600 € anuals (99.828 ptes/any)].
 - La implementació de la mesura serà gradual: es començarà aplicar per fills a càrrec menors de 6 anys i s'anirà ampliant progressivament fins als 18 anys.
 - Possibilitat de capitalitzar els 3 primers anys.
 - Adquirim el compromís d'increment progressiu (segons l'IPC), i convergir amb les polítiques familiars dels països europeus.
 - Cal recordar que aquesta mesura és complementària a d'altres ajudes/prestacions que puguin rebre les famílies (per exemple les famílies amb rendes baixes).
 - S'establiran un increment del 25% per les famílies monoparentals amb fills a càrrec.

Font de finançament: El cost total de la implementació de la prestació és de 228'38 milions d'euros el primer any (38.000 milions de ptes) i 751'26 milions d'euros l'últim any (125.000 milions de ptes). El seu cost anirà a càrrec dels Pressupostos de la Generalitat de Catalunya, i que es podria compensar parcialment amb l'eventual retorn de les mesures existents que tenen com a objectiu el suport a la família.

B. Serveis

- Escoles Bressol i serveis complementaris:
Cada nen de 0 a 3 anys tindrà dret a serveis socio-educatius.
Justificació de la mesura: Crear la xarxa pública d'escoles bressol de coordinació municipal.

- L'objectiu final és que tots els infants de 4 mesos a 3 anys podran accedir a places d'escola bressol públiques i serveis complementaris a la petita infància de coordinació municipal, per tant, la universalització dels serveis.
- Es crearan 30.000 noves places públiques de coordinació municipal d'educació infantil en un període de 5 anys, a raó de 6.000 places l'any. Aquestes 30.000 places sumades a les 12.000 ja existents, farà un total de 42.000 places al cap de 5 anys.
- El cost mínim d'una plaça és de 3.606 € (600.000 ptes.), però el cost raonable és de 900.000 ptes.
- Es garantirà beques o excepcions dels co-pagament de les famílies per a unitats familiars amb pocs recursos.

Font de finançament: Seria, aproximadament, 1/3 la Generalitat; 1/3 els Ajuntaments; i 1/3 les famílies.

Per tant, la Generalitat de Catalunya hauria de destinar-hi: 32'45 milions d'euros el primer any (5.400 milions de ptes), i anar incrementant aquesta quantitat en 10'82 milions d'euros anuals (1.800 milions de ptes), fins arribar a 75'73 milions d'euros el cinquè any (12.600 milions de ptes).

116

- Serveis d'ajut a domicili per persones amb dependència:
Totes les persones amb dependència gaudiran d'un dret universal als serveis de suport.
Justificació de la mesura: L'Assistència a domicili és més valorada que qualsevol altra tipus d'assistència; les persones dependents prefereixen ser ateses a casa seva. A més, el Servei d'Ajuda a Domicili genera un valor afegit, ja que dona origen a nous llocs de treball.
 - Aquest servei va dirigit a totes les persones dependents i a les famílies per diferents motius (maternitat, malaltia, etc.).
 - El programa té 4 anys de durada i pretén augmentar la cobertura d'assistència a domicili, passant de les 55'4 hores anuals actuals a 255 hores anuals i augmentant el nombre d'atesos en 3.500 nous atesos per any, passant dels 34.000 atesos actuals (24.455 són persones grans) a 48.000 atesos anuals al cap de 4 anys des de l'inici de la implementació del pla, garantint un mínim de cobertura d'ajut a domicili per a persones grans del 4%.

Font de finançament: Els Ajuntaments amb fons de la Generalitat de Catalunya i l'aportació de les famílies segons la renda. La Generalitat de Catalunya hauria de destinar-hi: el primer any 14'99 milions d'euros (2.494 milions de ptes), i anar incrementant aquesta quantitat

progressivament, fins arribar a un total de 46'59 milions d'euros el quart any (7.752 milions).

Altres mesures per la vellesa (i la dependència):

- Paral·lelament, també proposem aconseguir el dret individual a la prestació social de dependència, per tal que les famílies no hagin d'assumir per sí soles el suport a la dependència. A mig termini s'estendran els serveis a tota persona amb dependència (persona gran, malalt crònic, malalt mental, persona amb disminució) per tal que pugui gaudir de serveis de caràcter universal de suport. En aquest sentit, s'elaborarà un Pla de Serveis de centres de dia, habitatges amb suport i residències per persones grans amb dependència i persones amb algun tipus de disminució.
- Serveis i programes de lleure:
Justificació de la mesura: el lleure ha de ser un dret per a tots els nens i nenes. El lleure i les vacances transmeten uns valors i són un suport per a les famílies en el procés de socialització dels infants i els adolescents.
 - Ampliar l'horari d'obertura de les escoles amb activitats no lectives.
 - Proporcionar ajuts econòmics segons el nivell de renda.
- Serveis d'assessorament, mediació i teràpia familiar
 - Garantir en 4 anys la creació de serveis d'assessorament, mediació i teràpia familiar, en l'àmbit dels serveis socials del món local, en tot el territori català (aquesta mesura no suposa un increment addicional de finançament del programa, ja que el govern actual ha de complir una resolució impulsada per tal efecte pel Grup Parlamentari PSC-CpC). Aquesta mesura ha de ser implementada pel Govern de la Generalitat.

117

C. Mesures de conciliació del temps de la vida familiar i laboral

- Revisió del permís de maternitat: (a nivell d'Estat)
 - Revisió dels criteris per accedir al permís de maternitat, com pot ser els mesos requerits de cotització a la Seguretat Social.
- Flexibilització de l'horari laboral pels pares i mares de família:
 - Possibilitat d'introduir en les negociacions de convenis col·lectius més oportunitats de conciliació de la vida familiar i laboral, en referència a dos elements:
 - Incentivar els còmputos anuals dels horaris de treball.
 - Incentivar el treball a temps parcial fix, de caràcter temporal - reversible i no precari.

- Permís addicional de paternitat:
 - L'objectiu de la mesura és que els pares participin activament en les tasques familiars i que també puguin fruit de la cura del nadó.
 - Permís de paternitat o de progenitors sols (famílies monoparentals) addicional de 4 setmanes, a les 16 setmanes actuals. Si aquest decideix no agafar aquestes 4 setmanes es perd la possibilitat.

D. Altres mesures

- Ajuts per a l'habitatge social:
 - Es presentarà un Pla d'Habitatge que també contempli mesures temporals que facin accessible l'habitatge de lloguer i de compra per a persones de renda baixa.
- Mesures dirigides a les empreses i els agents socials:
 - Sensibilització de les empreses i dels agents socials, de la importància del tema de la conciliació familiar.
 - Impulsar incentius per a crear condicions d'accés i promoció de les dones en el món del treball.
 - Mesures per lluitar contra la precarietat laboral, especialment entre els joves.

118

5. Valoració del cost de les mesures de suport a les famílies

Prestació/Servei	Total (1er any)	Total (últim any)
Prestació Econòmica Directa (125.000 M. ptes.)	228'38 milions d'€ (38.000 M ptes.)	751'27 milions d'€ (125.000M. ptes.)
Escoles Bressol (supòsit màxim)	32'45 milions d'€ (5.400 M ptes.)	76' 93 milions d'€ (12.800 M ptes.)
Servei d'Atenció a Domicili (7.752 M. ptes.)	14'99 milions d'€ (2.494 M ptes.)	46'59 milions d'€ (7.752M ptes.)
TOTAL	275'83 milions d'€ (45.894 M ptes.)	874'79 milions d'€ (145.552M ptes.)

El pressupost que acabem de presentar només contempla el cost que haurà de finançar la Generalitat de Catalunya i caldrà, per tant, afegir-hi les aportacions d'altres administracions i el co-pagament dels serveis per part de l'usuari i/o de les famílies.

Aquest pressupost no inclou els serveis de suport a la dependència, excepte el servei d'ajut a domicili.

CONCLUSIONS

Des de principis dels 80, el Parlament Europeu ha tractat de promoure la política familiar com a tema prioritari a l'agenda política de la Unió Europea. Ha estat però un progrés lent, degut a la manca de consens entre els estats membres sobre la legitimitat de la intervenció estatal en l'esfera familiar. Els intents recents per introduir mesures de política social de transferència "obligada", com per exemple les directives de permisos parentals, il·lustren les dificultats dels actors polítics en arribar a un consens.

Tal com ha quedat palès en aquestes pàgines, els països de la UE es poden agrupar segons el desenvolupament històric de les seves respectives polítiques familiars, el seu disseny, estructura i implementació. En un extrem, cal destacar països com França o Suècia on la política familiar està estructurada i legitimada i on els actors polítics es troben fortament compromesos a donar suport a les famílies. A l'altre extrem, tenim els països mediterranis, on la política familiar encara manca d'un compromís decidit per part dels actors polítics, d'un enfocament integral i, sobretot, d'una estratègia sostinguda per al seu finançament.

Espanya, que forma part d'aquesta 'tradició mediterrània', ha experimentat –com Grècia i Portugal– la transició d'un regim polític autoritari amb un valors patriarcals molt agreujats cap a una democràcia compromesa amb un enfocament liberal sobre la vida familiar. Cal entendre que la construcció de l'Estat de Benestar en països com el nostre es va dur a terme en un període on l'adhesió a la Comunitat Europea significava una reestructuració econòmica a llarg termini, creant tensions entre els imperatius econòmics i socials. Aquestes tensions es van traduir en certes prioritats en política social que, juntament amb la mancança d'una posició explícita d'intervenció estatal legitimada, han fet que la política familiar sigui una de 'les grans oblidades', amb una despesa social molt baixa en comparació amb la mitjana europea. Les famílies espanyoles continuen assumint una part important de la provisió de serveis socials i, per tant, són peça integral del sistema de benestar.

El fet que les famílies siguin una peça clau en la provisió de serveis està provocant cada cop més tensions i conflictes degut als canvis demograficofamiliars que experimenta la societat espanyola des de principis dels anys 80. Els canvis en les dinàmiques familiars, la davallada de la natalitat i la massiva incorporació de la dona al mercat de treball, entre altres, fan que emergeixi una demanda social cap a la provisió pública de certs serveis i de

certes garanties. Avui en dia però, no es pot afirmar que l'estat de benestar espanyol es trobi en la posició de satisfer aquesta demanda, de fet, l'estat encara divisa la família com la institució bàsica per garantir els serveis socials de provisió. Espanya i Catalunya continuen doncs en la seva tendència històrica, tenint un dels nivells més baixos de despesa i serveis socials per les famílies dins el context comunitari.

Tot i així, sembla que existeix un intent per part dels principals actors polítics per revertir aquesta tendència. Trobem, des dels diferents nivells de govern, recents reformes legislatives en política familiar, com el Plan Integral de Apoyo a la Familia (2001-2004) promogut pel govern de l'Estat o el Projecte de Llei de suport a les famílies, actualment sotmès a debat al Parlament de Catalunya. De la mateixa manera, els principals partits de la oposició també han elaborat propostes de política familiar, tal i com s'explica al llarg de la publicació. Davant del gran nombre de mesures de suport a les famílies que, en els darrers mesos, han llançat les diferents administracions, caldria arribar a un acord per evitar la superposició de les actuacions públiques en aquest matèria. En aquest sentit, el PSC-CpC es compromet a arribar a un acord per a concretar, determinar i coordinar la participació dels diferents nivells de l'administració en les polítiques de suport a les famílies i optimitzar, així, els recursos per poder proporcionar el suport que les famílies requereixen.

120

És més, el PSC-CpC creu que la manca de polítiques de suport a les famílies és un dels problemes principals de la societat d'avui en dia. Per aquest motiu es felicita de que el tema s'hagi incorporat a l'agenda política i de que s'estiguin fent esforços, des dels diferents nivells d'administració i des de les diferents forces polítiques, per a redreçar la tendència que ha caracteritzat Espanya i Catalunya en aquest àmbit. No cal dir però, que el PSC-CpC creu que la política de suport a les famílies que serà capaç d'afrontar els reptes existents és una política de caire universalista i suficientment generosa per a ser eficaç i que garanteixi els serveis públics i les mesures de conciliació necessàries per a tal que les persones puguin gestionar amb la màxima llibertat possible la seva trajectòria vital. Una política que, a més a més, estigui coordinada amb altres polítiques socials i entre tots els nivells de l'administració. Una política d'aquestes característiques serà l'única capaç d'ajustar l'estat de benestar a les necessitats dels homes i les dones de la societat del segle XXI.

BIBLIOGRAFIA

- Alberdi, I. *La nueva familia española*. Madrid: Taurus, 1999.
- Almeda, E.; Flaquer, L: Las familias monoparentales en España. Un enfoque crítico. *Revista Internacional de Sociología*, nº11, mayo-agosto 1995.
- Andres Ordás, Luis M^a: Las Políticas Familiares en España y en Europa. I Congreso de FFNN. Madrid, 1998.
- Antares Consulting, coord. *Repensar l'atenció a la gent gran amb dependència. 45 propostes de millorar i 10 recomanacions*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, 2002.
- Astelarra, Judith: La nueva realidad de la desigualdad de las mujeres. *Papers de la Fundació*, n.135. Barcelona: Fudació Rafael Campalans, 2002.
- Brullet, Cristina: *La política familiar i de gent gran a Catalunya*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2002.
- Brullet, Cristina: Relaciones de género i dinámiques familiars a Catalunya, a Giner et al. *La Societat Catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya-Institut Català d'Estadística, 1998.
- Campo, S. del.: *La nueva familia española*. Madrid: Eudema, 1991.
- Campo S. del.: *La política familiar en la democracia. Familias: Sociología y Política*. Madrid: Universidad Complutense, 1995.
- Cardús i Ros, Salvador: Contra el malestar horario, *La Vanguardia*. Barcelona, 24-11-2002.
- Cáritas: *Plan Nacional para la Inclusión Social; Propuestas de Cáritas*. Madrid, 2001.
- Carrasquer, Pilar i Roca, Clara: *Temps de vida: horari laboral, formatiu i familiar*. Barcelona: Ciutadans pel Canvi, 2002.
- Centre per a la Innovació Local: *La política familiar i de gent gran a Espanya*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2002.
- Centre per a la Innovació Local: *Marc Legal i Competencial de les polítiques de família i gent gran*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2002.
- Chinchilla Albiol, M^aNúria. Conciliació entre la vida laboral i familiar. *Anuari Sociolaboral de la UGT de Catalunya 2001*. Barcelona, 2002
- Comisión de las Comunidades Europeas: *Informe sobre la aplicación de la directiva 92/85/CEE del Consejo, de 19 de octubre de 1992, relativa a la aplicación de medidas para promover la mejora de la seguridad y de la salud en el trabajo de la trabajadora embarazada, que haya dado a luz o en período de lactancia*. Bruselas, 1999.
- Consejo Económico y Social: La pobreza y la exclusión social en España: Propuestas de actuación en el marco del plan nacional para la inclusión social. *Colección Informes*, n. 2/2001. Madrid: CES, 2001.
- Consejo Económico y Social: Panorama Sociolaboral de la mujer en España. *Colección Informes*, n. 27. Madrid: CES, 2002.
- Departament de Benestar Social: *Memòria d'activitats de l'any 1998*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1999.

- Departament de Benestar Social: *Memòria d'activitats de l'any 1999*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2000.
- Departament de Benestar Social: *Memòria d'activitats de l'any 2000*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2001.
- Departament de Benestar Social i de Família.: *Guia de prestacions familiars 2002*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2002.
- Departament de Benestar Social: *Pla Català de l'Habitatge 2002-2007*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2002.
- Departament de Benestar Social: *Pla Integral de Suport a les Famílies*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1993.
- Departament de Política Territorial i Obres Públiques: *Pla Català de l'Habitatge 2002-2007*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2002.
- Dex, S: La participación laboral femenina en Europa: algunas cuestiones de política social, en Moreno, L., *Unión Europea y Estado del Bienestar*. Madrid: CSIC, 1991.
- Diputació de Barcelona: *L'educació dels més petits*. Barcelona: 1999.
- Duarte Clímets, G.: *Atención Domiciliaria en Europa*. Madrid: Asanec, 2001.
- Eurostat: *Firsts Results of the demographic data collection for 2001 in Europe*. Luxemburg: Eurostat, 2001(b).
- Eurostat. *The Social Situation in the European Union 2000*. Luxemburg: Eurostat, 2000.
- Eurostat: *The Social Situation in the European Union 2001*. Luxemburg: Eurostat, 2001(a).
- European Comission Directorate General V: *A Review of Services for Young children in the European Union (1990-1995)*. Luxembourg, 1996.
- European Comission Network on Childcare and Other Measures to Reconcile Employment and Family Responsibilities (ed): *A review of services for young children in the European Union (1990-1995)*. Luxembourg: European Comission, 1996.
- Escobedo, Anna: Las licencias parentales y la atención infantil de los menores de 3 años como ejemplo de las nuevas tendencias de política social europea. *Políticas familiares en la Unión Europea*, ICPS. Barcelona, 2002
- Esping-Andersen, Gosta: *Los tres mundos del Estado de Bienestar*. Valencia: Alfons el Magnanim, 1993.
- Esping-Andersen, Gosta: *Fundamentos sociales de las economías postindustriales*. Barcelona: Ariel, 2000.
- Figueras Bellot, Pilar: *Ciutats educadores: una aposta política indefugible*. Barcelona: Alzira, 2002.
- Flaquer, Lluís: *Les polítiques familiars en una perspectiva comparada*. Barcelona: Fundació La Caixa, Col·lecció Estudis Socials n. 3, 2000.
- Flaquer, Lluís: *Informe sobre la situació de la família a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, 2002 (a).
- Flaquer, Lluís. Familia y Estado del bienestar en la Europa del sur. en *Políticas familiares en la Unión Europea*. Barcelona: ICPS, 2002 (b).
- Flaquer, Lluís; Brullet, Cristina: Polítiques familiars a Catalunya: una primera aproximació, a *Revista Catalana de Sociologia*, 13. Barcelona, 2000.
- Fudación Argentaria: *Los salarios en España*. Madrid: Fundación Argentaria, 2000.

- Gauhier, A. H.: *The state and the family: a comparative analysis of family policies in industrialized countries*. Oxford: Clarendon Press, 1996.
- Grup Parlamentari Socialistes-Ciutadans pel Canvi: *Pla d'escola rural. Dossier executiu*. Barcelona, febrer 2002.
- Grup Parlamentari Socialistes-Ciutadans pel Canvi: *Pla d'atenció domiciliària. Dossier executiu*. Barcelona, maig 2001.
- Grup Parlamentari Socialistes-Ciutadans pel Canvi: *Accions positives per a la igualtat d'oportunitats des d'una perspectiva de gènere. Dossier executiu*. Barcelona, abril 2001.
- Grup Parlamentari Socialistes-Ciutadans pel Canvi: *Pla d'escoles bressol: Model alternatiu d'educació Infantil. Dossier executiu*. Barcelona, febrer 2001.
- Institut de Ciències Polítiques i Socials: *Políticas familiares en la Unión Europea*. Barcelona: ICPS, 2002.
- Institut d'Estadística de Catalunya: *Anuari Estadístic de Catalunya 1999*. Barcelona, 2000.
- Institut d'Estadística de Catalunya: *Anuari Estadístic de Catalunya 2001*. Barcelona, 2002 (b).
- Institut d'Estadística de Catalunya: *Resultats de l'enquesta de població activa*. Barcelona, 1999.
- Institut d'Estadística de Catalunya: *Xifres de Catalunya, 2002 (a)*.
- Instituto de la Mujer: *III Plan para la Igualdad de oportunidades entre Mujeres y Hombres*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2000.
- Instituto Nacional de Consumo: *La tercera edad y el consumo*. Madrid: Ministerio de Sanidad y Consumo, 2000.
- Instituto Nacional de Estadística: *Encuesta de Población Activa. Quart Trimestre 2002. Gener 2003*.
- Instituto Nacional de Estadística: *Boletín Informativo del Instituto Nacional de Estadística*. Madrid, 2002 (c).
- Instituto Nacional de Estadística: *Más niños. La fecundidad en España alcanza su valor más alto desde 1993, a Boletín informativo del Instituto Nacional de Estadística*. Madrid, 2002 (b).
- Instituto Nacional de Estadística: *España en Cifras 2002*. Madrid, 2002 (a).
- Instituto Nacional de la Salud: *Programa de Atención Domiciliaria con Equipo de Soporte (ESAD)*. Madrid: Ministerio de Sanidad y Consumo, 1999.
- Instituto Phoenix de Estudios Políticos: *La familia y los poderes públicos: propuesta de medidas para el plan de apoyo a la familia del Partido Socialista Obrero Español*. Madrid, 2001.
- Meil Landwerlin, Gerardo: *Los desafíos al sistema de protección social derivados de la postmodernización de la familia, en Políticas familiares en la Unión Europea*, Barcelona: ICPS, 2002.
- Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales: *Anuario de Estadísticas laborales y de Asuntos Sociales 2001*. Madrid, 2002.
- Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales: *Plan Integral de Apoyo a la Familia 2001-2004*. Madrid, 2001.
- Moreno, L: *Ciudadanos precarios*. Madrid: Ariel, 2000.

- Navarro, M: El nuevo papel de las mujeres como eje de las políticas de bienestar, en Fernández, T. y Marín, M(dir.), *Estado de Bienestar y socialdemocracia*. Madrid: Alianza Editorial, 2001.
- Navarro, V. y Benach, J.: *Las desigualdades sociales de salud en España*. Ministeri de Sanitat i Consum. Madrid, 1994
- Navarro, Vicenç i Quiroga, Agueda: *Políticas públicas para el bienestar de las familias en España y Cataluña*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2001.
- Nel.lo, Oriol; Vallés, Josep M^a: *La ciutat del futur i el futur de les ciutats*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans, 1998.
- Observatori de la Pobresa: *La pobresa a Catalunya. Informe 2001*. Barcelona: Fundació Un Sol Món de Caixa d'Estalvis de Catalunya, 2001.
- OCDE: *Protéger les personnes âgées dépendantes. Des politiques en mutation*. Paris, 1996.
- Poelmans, Steven: *Individual and organizational issues in work-family conflict. A research agenda*. Barcelona: IESE Business School, 2001.
- PSC-Ciutadans pel Canvi: *Primer compromís: Més suport a les famílies*. Barcelona: Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE), 2002.
- PSC-Ciutadans pel Canvi: *Segon compromís: Més ambició per a la gent gran*. Barcelona: Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE), 2002.
- PSC-Ciutadans pel Canvi: *Tercer compromís: Per uns barris dignes i per un habitatge accessible*. Barcelona: Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE), 2002.
- PSC-Ciutadans pel Canvi: *Quart compromís: Compromís amb l'ocupació: més competitivitat i més cohesió social*. Barcelona: Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE), 2002.
- PSC-Ciutadans pel Canvi: *El compromís amb les persones amb dependència*. Barcelona: Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE), 2003.
- PSOE. Secretaría de Medio Ambiente y Ordenación del Territorio: *La vivienda no va bien*. Madrid, 2002
- Rodríguez Benito, Lidia: *Mediación Familiar. Implantación del Servicio en el Instituto Aragonés de la Mujer*. Zaragoza: Gobierno de Aragón, Instituto Aragonés de la Mujer, 1999.
- Ruiz-Huerta, J i Martínez, R.: La pobreza en España: Qué nos muestran las Encuestas de Presupuestos Familiares? *Documentación Social*, 96.
- Salido, Olga: *La participación laboral de las mujeres en España*. Madrid: Unidad de Políticas Comparadas (CSIC): Documento de Trabajo 02-15, Universidad Complutense de Madrid.
- Saraceno, Chiara: *Mutamenti della famiglia e politiche sociali in Italia*. Bolonia, 1998.
- Secretaría General de Asuntos Sociales: *Guía de Ayudas Sociales para las familias*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2001
- Secretaría General de Asuntos Sociales: *Las personas mayores en España. Informe 2000*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2000.
- Torns, Teresa: ¿Tenemos tiempo para vivir?, a *La Vanguardia*. Barcelona, 24-11-2002.
- Trilla, Carme: *La política d'habitatge en una perspectiva europea comparada*. Barcelona: Col·lecció Estudis Socials de la Fundació "La Caixa", número 9. Fundació "La Caixa", 2001.
- VVAA: *Anuari Sociolaboral de la UGT de Catalunya, 2001*. Barcelona: UGT, CRESC, 2002.

Webgrafia

www.apfn.no.sapo.pt Associació Portuguesa de Famílies Nombroses.

www.aragob.es Gobierno de Aragón.

www.bcn.es Ajuntament de Barcelona.

www.gencat.es/benestar/xifres Departament de Benestar i Família.

www.caib.es Govern de les Illes Balears.

www.cambrabcn.es Cambra de Comerç de Barcelona.

www.carm.es Comunidad Autónoma Región de Murcia.

www.cfnavarra.es Gobierno de Navarra.

www.contenido.mosnter.es Monster Orientación Profesional.

www.empresaysociedad.org Fundación Empresa y Sociedad.

www.europa.eu.int Unió Europea.

www.fundacionlibra.org Fundación Libra.

www.gizarte.net Portal Interinstitucional de los Servicios Sociales en la Comunidad Autónoma Vasca.

www.gobcan.es Gobierno de Canarias.

www.govcantabria.es Gobierno de Cantabria.

www.gva.es Generalitat Valenciana.

www.idescat.es Institut d'Estadística de Catalunya.

www.ine.es Instituto Nacional de Estadística.

www.jccm.es Junta de Castilla La Mancha.

www.jcyl.es Junta de Castilla y León.

www.junta-andalucia.es Junta de Andalucía.

www.juntaex.es Junta de Extremadura.

www.larioja.org Gobierno de La Rioja.

www.madrid.org Gobierno de la Comunidad Autónoma de Madrid.

www.oif.ac.at Institut Austríac per l'Estudi de les Famílies.

www.princast.es Gobierno del Principado de Asturias.

www.secpal.com Sociedad Española de Cuidados Paliativos.

www.sendadigital.com/familiasnumerosas Federación Española de Familias Numerosas.

www.st-tasation.net Sociedad de Tasación, S.A.

www.xunta.es Xunta de Galicia.

Legislació de referència

Avantprojecte de Llei de Suport a les Famílies. Govern de la Generalitat: Conselleria de Benestar i Família. 30 de desembre de 2002. Entrada 51964.

Constitución Española de 1978.

Declaració de Drets Humans de les Nacions Unides de 10 de desembre de 1948.

Declaración de los Derechos del Niño aprobada por la Asamblea General de las Naciones Unidas el 20 de Noviembre de 1989.

Decreto 120/1988, de 5 de mayo, de transferencia de gestión de las guarderías a la Generalitat de Cataluña.

Decret 93/2000, de 22 de febrer de creació de la Secretaria de la Família en el Departament de Benestar de la Generalitat de Catalunya.

Decret 187/2001, de 26 de juny, de l'Observatori Català de la Família.

Decret 369/2000, de 21 de novembre, de l'Observatori de la Infància i l'Adolescència.

Decreto Foral 242/2000, 27 de junio. Navarra.

Directiva 92/85/CEE del Consell, de 19 d'octubre de 1992, relativa a l'aplicació de mesures per promoure la millora de la seguretat i de la salut a la feina de la treballadora embarassada, que hagi donat a llum o en període de lactància.

126

Directiva 96/34/CE del Consell Europeu, de 3 de juny, que regula el permís parental en els casos de naixement o adopció d'un infant.

Estatut d'Autonomia de Catalunya.

Ley nº 12716, de 31 de mayo, reguladora de la Mediación Familiar del Parlamento de Galicia.

Ley 17/2002, de 1 de julio, del Régimen de Cesión de Tributos del Estado a la Generalitat de Cataluña.

Ley 7/2001, de 26 de noviembre, Reguladora de la Mediación Familiar en el ámbito de la Comunidad Valenciana.

Ley 21/2001, de 27 de diciembre, de Medidas Fiscales y Administrativas.

Ley 23/2001, de 27 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para el año 2002 B.O.E. 31/12/2001

Ley 4/2001, de 31 de mayo, reguladora de la Mediación Familiar. BOE 157, 2/7/2001.

Ley 14/2000, de 29 de diciembre, de medidas fiscales, administrativas y de orden social. BOE 30/12/2000.

Ley 13/2000, de 28 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para el año 2001. BOE 29/12/2000.

Ley 40/1998, de 9 de diciembre, del I.F.P.F. y otras Normas Tributarias. BOE 10/10/12/1998.

Ley 3/1989 de modificación del Estatuto de los Trabajadores.

Ley 25/1971, de 19 de junio, de protección a la familia numerosa

Ley Orgánica 10/2002, de 23 de diciembre, de Calidad de la Educación. BOE 307, 10/2002.

Ley Orgánica 7/2001, de 27 de diciembre, modificación de la Ley de financiación de las Comunidades Autónomas.

Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo.

Ley Orgánica 8/1980, de 22 de setiembre, de financiación de las Comunidades Autónomas.

Llei 6/2002, de 25 d'abril, de mesures relatives a la conciliació del treball amb la vida familiar del personal de les Administracions Públiques catalanes y de modificació dels articles 96/97 del Decret legislatiu 1/1997.

Llei 20/2001, de 28 de decembre, de presupost de la Generalitat de Catalunya pel 2002. DOGC 3543 A, 31/12/2001.

Llei 21/2001, de 28 de decembre, de mesures fiscals i administratives. DOGC3543 A, 31/12/2001.

Llei 1/2001, de 15 de març, de Mediació Familiar de Catalunya. DOGC 3355, 26/03/2001.

Llei 19/1998, de 28 de decembre, sobre les situacions convivencials d'ajuda mútua. DOCG.

Llei 10/1998, de 15 de juliol, sobre les unions estables de parella. DOCG.

Llei 9/1998, de 15 de juliol, del Codi de Família. DOCG.

Llei 9/1998, de 15 de juliol, del Codi de Família. DOCG.

Llei 15/1997, de 24 de desembre, de taxes i preus públics de la Generalitat de Catalunya.

Ordre de 4 de setembre, per la que es convoca concurs públic per la concessió de subvencions destinades a l'escolarització de nens en les guarderies i en els centres d'educació infantil de primer cicle de Catalunya de titularitat privada sense finalitat de lucre.

Ordre de 16 de març de 2001, per la qual s'estableix el calendari escolar del curs 2001-2002 per als centres docents no universitaris. DOGC 3354, 23/3/2001.

Ordre BEF/34/2003, de 28 de gener, pel que s'obre la convocatòria i s'aproven les bases per la concessió d'ajudes de suport a les famílies amb fills menors de tres anys i per les famílies nombroses amb fills menors de sis. DOGC 3812, 31/01/2003.

Proposición no de Ley sobre medidas urgentes para el bienestar de las familias. Grupo Parlamentario Socialista. 31 de mayo de 2002.

Proposició de Llei de suport a les unitats familiars del Grup Parlamentari d'Esquerra Republicana de Catalunya. DOGC 9/12/1999.

Real Decreto 1890/1999, de 10 de diciembre, por el que se modifica el Reglamento general sobre cotización y liquidación de otros derechos de la Seguridad Social, aprobado por el Real Decreto 20/1995, de 22 de diciembre. BOE 25/1; Cor.Er 22/2. BOE 28/12/1999.

Les polítiques de suport a les famílies: revisió i propostes

Real Decreto 5/2002.

Real Decreto sobre medidas de financiación de actuaciones protegidas en materia de vivienda y suelo del plan 2002-2005. Ministerio de Fomento.

Real Decreto 1251/2001, de 16 de noviembre, por el que se regulan las prestaciones económicas del sistema de la Seguridad Social para la maternidad y el riesgo durante el embarazo. BOE 276, 17/11/2001.

Real Decreto-ley 5/2001, de 2 de marzo, de medidas urgentes de reforma del mercado de trabajo para el incremento de ocupación y la mejora de su calidad.

Real Decreto 1/2000, de 14 de enero, sobre medidas de mejora de la protección familiar de la Seguridad Social.

Real Decreto-ley 1/2000, de 14 de enero, que establece las nuevas prestaciones familiares de la Seguridad Social por nacimiento de hijo y parto múltiple, y la actualización de las cuantías de las asignaciones por hijo a cargo menor de 18 años.

Real Decreto-Ley 214/1999, por el que se aprueba el Reglamento de I.R.P.F. BOE 19/12/1998.

Real Decreto legislativo 1/1994, de 20 de junio, que aprueba el texto refundido de la Ley General de Seguridad Social.

Recomendación nº R(98)1 del Comité de Ministros a los Estados Miembros sobre la mediación familiar.

128

Resolución de 5 de septiembre de 2000 del Departamento de Trabajo que recoge el Acuerdo general sobre condiciones de trabajo del personal del ámbito de aplicación de la Mesa General de Negociación de la Administración de la Generalitat de Catalunya. DOGC 3226, de 15/9.

Resolució 44/89, de 8 de desembre, de l'Assemblea General de les Nacions Unides, que proclama 1994, l'Any Internacional de la Família.

ANNEX

Intervencions dels experts del Grup de Treball

Més suport a les famílies

Judith Astelarra Bonomí

1. La família com a unitat econòmica

La família, dins de la nostra societat moderna, també és una unitat econòmica que produeix béns i serveis. El mercat de treball es troba un dia amb adults que, des del seu naixement fins avui, han estat ajudats a completar el seu creixement. Es troba també cada dia amb persones vestides, alimentades i que viuen en una llar que requereix un manteniment quotidià. Tot això no succeeix gràcies a un miracle de la naturalesa: algú s'encarrega de proporcionar aquestes atencions. I aquest algú és la mestressa de casa, ja sigui aquesta la seva única ocupació o faci doble jornada, perquè també està incorporada al mercat de treball. Però fins fa poc aquesta funció econòmica de la família no era visible perquè la feina que allí es realitzava -la feina domèstica- es considerava una “no feina”. La mestressa de casa és una persona econòmicament inactiva que no treballa, però en canvi resulta que un dels pilars bàsics perquè funcioni la societat és la feina domèstica, i no només a dins les cases sinó com a suport al sistema sanitari i al sistema educatiu. I, òbviament, també com a lloc de decisió del creixement demogràfic. Tot això es realitza gràcies al voluntariat de les mestresses de casa, cosa que les converteix en l'ONG més gran que existeix actualment.

De totes maneres, avui en dia tot això està començant a canviar, perquè des de diferents àmbits s'ha començat a analitzar el valor econòmic de la feina domèstica. La Unió Europea acaba de recomanar que s'introdueixi el valor de la feina domèstica dins el sistema econòmic global a través de l'establiment de comptes satèl.lit. Aquesta anàlisi econòmica s'està realitzant des de fa temps amb resultats notables pel que fa al gran volum econòmic que significa.

És important, per això, que aquesta dimensió econòmica de la família es faci visible. S'ha de començar a definir l'activitat productiva d'una manera més àmplia, diferenciant entre feina i ocupació i redefinint allò que s'entén per “activitat econòmica”. Fins ara, les estadístiques oficials només han tingut en compte les tasques que tenen un valor mercantil i monetari, i això, seguint la línia recomanada per la Unió Europea, ha de canviar.

2. Externalització de la feina domèstica: serveis públics i mercat laboral

La incorporació de moltes dones al mercat laboral ha fet necessària l'externalització de moltes de les tasques que elles realitzaven. També ha conduït cap a l'intent de convèncer els homes (amb poc èxit, fins ara, tot i que comença a canviar) per compartir-les.

L'externalització d'algunes tasques de feina domèstica ha estat absorbida per l'Estat, en la seva provisió de serveis, i pel mercat laboral. En el cas català encara hi ha un dèficit important de serveis públics, i la seva implementació és una de les propostes d'aquesta comissió. Pel que fa al mercat de treball s'ha de destacar que, de moment, aquesta feina se sol fer com a part de l'economia submergida, feta quasi exclusivament per dones, especialment immigrants, amb sous molt baixos i poca o cap qualificació professional.

Aquesta realitat és una cosa que cal tenir en compte de cara a una política de suport a les famílies. És a dir, no es tracta només de mirar cap a les famílies sinó també d'observar la manera com s'haurien d'externalitzar les seves funcions. La feina domèstica passa de ser una activitat exclusivament familiar, de ser responsabilitat de les dones, a convertir-se en una activitat que ha de ser considerada per l'Estat i el mercat laboral. Això afecta al desenvolupament de polítiques públiques però també a l'organització de les empreses.

132

3. El centralisme de la producció i utilització del temps

La producció dels serveis d'atenció a la família i la producció en el mercat laboral es feia en paral·lel i per part de dos col·lectius (homes i dones). El centralisme era del mercat de treball que decidia l'organització del temps quotidià (horari laboral), del temps anual (dies per setmana i mesos per any) i vital (educació, treball, jubilació). Aquesta organització paral·lela dificulta molt la possibilitat de comptabilitzar. Les dones que fan doble jornada en són víctimes. La pressió finalment va en la línia d'haver de quedar-se a casa. Una dada significativa és com es distribueix la natalitat segons l'ocupació i educació.

L'única possibilitat de poder conciliar la família i la feina assalariada és la reorganització de la feina productiva. Això suposa que també les empreses han d'assumir la seva quota de responsabilitat, sobre la que tenen poca sensibilitat, i que aquest procés estigui recolzat per la política pública. El debat sobre horaris laborals s'ha de reconduir cap a un debat sobre la utilització del temps.

Reflexió de la situació de la dona a la família-treball-societat

Pia Bosch i Codolà

En primer lloc, i per intentar complir amb aquest encàrrec impossible, vagin per davant un parell de dades i consideracions:

- La situació a nivell laboral d'homes i dones a Catalunya continua essent desigual:
 - Les dones cobren salaris inferiors als homes (entorn d'un 30% de diferència).
 - Ho tenen més difícil per trobar feina (hi ha encara una important distància entre la taxa d'activitat femenina i la masculina).
 - Tenen menys perspectives de promoció laboral i menys accés a llocs de responsabilitat.
- La dedicació a les tasques domèstiques d'uns i altres és també encara molt desigual:
 - Es calcula que, fora de la seva jornada laboral, els homes dediquen entorn d'un terç del que dediquen les dones a les tasques domèstiques: les dones 7 hores, a banda de la jornada laboral, i els homes 2'5 hores.
- Si féssim un càlcul en preus de mercat del cost mensual de la tasca d'una mestressa de casa podríem fer els següents còmputos:
 - Neteja de la llar: 420 euros. Cura dels infants: 300 euros. Gestió dels afers familiars: 600 euros. Cuina i compra: 600 euros. Costura, bugaderia i planxa: 120 euros.
 - Total: 2040 euros mensuals, que multiplicats per les 690.000 mestresses de casa que hi ha a Catalunya signifiquen 1.407.600.000 d'euros mensuals.
 - Si aquests diners computessin en el PIB nacional, tal com moltes associacions de dones reivindiquen, quedaria més clar el valor del treball domèstic que tantes vegades és difícil d'apreciar.

133

Per què, si avui parlem de família, hi ha una de les intervencions dedicada a parlar de la dona?

Quan parlem de família parlem molt sovint de dona: Quan diem, per exemple, que a casa nostra, l'atenció a la gent gran la presten majoritàriament les famílies, parlem sobretot de les dones d'aquestes famílies. El mateix passa quan parlem de l'atenció als infants o als malalts. També quan, en negatiu, des de

posicions conservadores s'acusa a les famílies de no atendre suficientment l'educació dels nens i les nenes, de tenir una posició egoïsta davant la criança dels infants, es refereixen sobretot a les dones. El nostre President, a vegades, ha estat clar en aquests retrets: si actualment tenim una situació demogràfica desfavorable a Catalunya és responsabilitat de les dones que, per accedir al mercat de treball, han abandonat la seva tradicional dedicació a la maternitat. Bé, doncs, tant en positiu com en negatiu les funcions centrals de les famílies són percebudes com funcions femenines.

I bé, els nens i les nenes tenen pares i mares, els avis i les àvies tenen fills i filles, i així podríem anar resseguint tots els exemples. Però no està present en la nostra societat que és una responsabilitat col·lectiva, de tots, que aquests aspectes de la vida social estiguin ben gestionats.

He d'agrair molt especialment a la Marina Geli que em convidés a col·laborar amb el grup de treball que ha discutit aquest paquet de mesures de suport a les famílies, perquè m'ha entusiasmat veure que aquesta visió de responsabilitat col·lectiva ha presidit la reflexió de tots. M'ha agradat especialment la vehemència de Gosta Esping-Andersen en el tema del valor col·lectiu, social, de la dedicació familiar als fills.

134

En les societats post-modernes, les funcions tradicionals de les famílies s'han transformat, però no s'han reduït en absolut. No vull resumir en dues frases aquest fenomen tan complex, però inevitablement, cal referir-s'hi per entendre de què estem parlant. Algunes de les funcions socioeconòmiques que històricament havien cobert les famílies s'han reduït però, en canvi, les funcions privades s'han fet més complexes. La imprescindible contribució de les famílies a la socialització primària dels infants, mitjançant la interiorització de la cultura, així com a l'estabilització de la personalitat dels seus membres adults, queden dramàticament clares quan una família no aconsegueix ésser funcional en aquestes tasques. Vivim en entorns socials molt complexos i, malgrat l'existència de un Estat del Benestar més o menys evolucionat, hi ha funcions vinculades a l'aportació de benestar psicològic als individus que s'han complexificat en la mateixa mesura que el funcionament social general.

Devem a les famílies un factor essencial per la societat: l'estabilitat. Així com les empreses necessiten de les infraestructures (carreteres, aeroports,...) per funcionar, en una societat complexa la vida privada de les persones necessita també una infraestructura en aspectes com la protecció social, l'accés al coneixement i a la cultura, l'articulació de la vida familiar i professional.

Però molts governs no consideren les famílies com un "partenaire social", per l'edificació d'una societat. En canvi, es preocupen de les famílies quan les

seves deficiències esdevenen un problema per la societat (famílies dels infants amb conductes desadaptades, famílies que estan a l'origen de la criminalitat...).

Aquestes funcions menys públiques i més privades de la família, son en l'imaginari col·lectiu més "femenines" que "masculines". Recauen, encara avui, majoritàriament en les dones, i socialment s'entén que és "natural" que així sigui. Podem dir, doncs, que han augmentat els requeriments socials de funcions femenines de les famílies, mentre que les funcions històricament "masculines" han perdut importància. Però, poden les dones "suportar" aquestes responsabilitats sense la incorporació plena dels homes? Ben segur que no.

Malgrat els transcendents avenços que, sobretot durant el segle XX, ha tingut la igualtat entre els gèneres, sobretot en el món industrialitzat occidental, ens queda encara un llarg camí per recórrer per arribar a la plena igualtat real, que no a la formal. Un dels elements més importants d'aquesta igualtat real ha d'ésser l'evolució de la vida familiar, i el reconeixement col·lectiu del valor social de les funcions familiars. Sense aquest reconeixement serà molt difícil avançar en les mesures de conciliació entre vida familiar i vida laboral, tant pels homes com per les dones.

A Catalunya tenim encara avui un nivell de desigualtat d'oportunitats polítiques i laborals entre homes i dones que no es correspon amb el nostre nivell de desenvolupament econòmic. Aquest endarreriment en la situació femenina correlaciona amb el baix desenvolupament que ha experimentat la despesa social a casa nostra, com molt bé ens descriu en Vicenç Navarro tantes vegades. Aquesta distància entre avenç econòmic i social no s'ha escurçat en els darrers anys de bonança econòmica.

El progrés econòmic no comporta necessàriament el de la condició de les dones. En societats on la protecció social està poc desenvolupada, els imperatius presents en un creixement econòmic elevat poden anar contra la millora real de les condicions de vida de la població, de les dones en particular, almenys transitòriament. Una cursa desenfrenada cap a la productivitat, pot ésser un factor de risc. En els països desenvolupats, pot conduir a un empitjorament en alguns aspectes de la vida de les dones: a les velles desigualtats s'afegeixen de noves. Com podem interpretar que la majoria de dones de Catalunya tinguin menys fills dels que desitjarien i els tinguin més tard del que voldrien? Com podem valorar la sobrecàrrega, que queda palesa en el nivell de morbiditat, que pateixen les dones que treballen i tenen fills petits? L'increment del nombre de divorcis es tradueix per algunes dones en creixement de dificultats de la vida quotidiana, sobretot quan hi ha fills. L'augment de l'esperança de vida, més acusat en les dones, combinat amb la creixent concentració de la població a les ciutats que ha

comportat canvis dels estils de vida, es tradueix en l'increment de la solitud de moltes dones grans.

Les característiques de les famílies i l'estatus social de les dones són aspectes interrelacionats d'una mateixa realitat, i ambdós estan estretament connectats amb les possibilitats de desenvolupament econòmic de la societat. Hauríem d'encetar aquí una altra línia argumental, que no desenvoluparé, que posi de relleu el vincle entre creixement futur de la nostra societat i necessitat de suport a les famílies. Tant en l'aspecte demogràfic (que pot posar en qüestió la sostenibilitat del sistema de protecció social, de les pensions per exemple), com en l'aspecte d'evolució econòmica a mig termini (la necessitat d'incrementar les taxes d'activitat generals bàsicament per l'increment de la taxa d'activitat femenina) és necessari que millorem la compatibilitat entre vida familiar i professional per a tots i totes. Com compatibilitzar una i altra variable és un problema social i no particular de cada dona, de cada família.

A casa nostra hem viscut molts anys una gran contradicció: l'apel·lació continuada al valor de la institució familiar i, en canvi, la pràcticament nul·la inversió pública en polítiques familiars.

136

Cal posar de relleu, aquí, que hi ha diferències entre les polítiques familiars fetes des de posicions conservadores amb les proposades des de posicions progressistes: no es tracta de defensar la institució familiar en la seva imatge tradicional, sinó que es tracta d'ajudar a les famílies per defensar les persones que les integren. Els infants, les dones i els homes que viuen en aquestes famílies, han de rebre suport per igualar les seves oportunitats de benestar i desenvolupament amb la resta de la societat, tenint present que l'origen familiar situa més o menys favorablement a uns més que a uns altres en la societat.

Deixin-me dir que no és possible parlar de la situació actual de les dones, encara que sigui amb aquest encàrrec impossible de repassar el tema en 10 minuts, sense fer reconeixement públic de les aportacions a la millora de la vida de tots i totes del moviment feminista. Voldria recordar aquí un lema d'aquest moviment "El que és personal és polític".

L'escissió entre el subjecte públic portador de drets i el subjecte privat i "generitzat" de l'interior familiar, no és compatible amb el principi que tots els subjectes són iguals i tenen els mateixos drets. "El que és personal, familiar, és polític".

Voldria acabar amb unes paraules de Joan Subirats tretes d'un recent i excel·lent article seu publicat a les pàgines de "El País" que titulava "Emociones, trabajo y política":

“...la sociedad industrial separó trabajo y hogar de manera radical... Tenemos así un escenario en el que hogar-cuidado-mujer se sitúan a una lado, mientras que en el otro lado encontramos... trabajo-salario-hombre. ...Se puede tratar de articular una nueva forma de entender las relaciones entre trabajo y vida cotidiana. No sólo el capital ha de gozar de flexibilidad para optimizar su tasa de ganancia. Las personas tenemos también derecho a gestionar nuestros propios tiempos y ciclos de vida logrando conciliar vida laboral y vida familiar. Hemos de luchar asimismo para ir consiguiendo la valorización de todos los trabajos relacionados con la atención y el bienestar directo de las personas. Las políticas de ciudadanía y de servicios personales deberían situarse en el centro del debate, permitiendo así la conexión del mundo de la política y el mundo de la vida. Ése era el viejo reto de la igualdad y ése continua siendo hoy el reto”

Aquest és un repte de les societats europees avui. Només cal consultar els últims documents de la Comissió Europea per veure-ho reflectit. Per posar un exemple, en la darrera convocatòria del programa europeu d'igualtat d'oportunitats el focus està posat en aquelles accions que permetin compatibilitzar vida professional i privada d'homes i dones.

Nosaltres, dins el concert europeu tenim endarreriment acumulat en aquest camí. Cal posar-nos a treballar de valent per recuperar el temps perdut. Aquest paquet de mesures ha d'ésser un primer pas.

Justificant els beneficis socials per a les famílies

Gosta Esping-Andersen

Ajudes als ingressos:

En política social tradicional (a la postguerra), les transferències a les famílies amb fills estaven sobretot justificades de cara a les famílies nombroses. Sovint, les ajudes només es donaven a partir del segon o tercer fill. En part, la filosofia era pronatalista; per altra part, era simplement per ajudar a les famílies nombroses. Aquesta sembla ser encara la filosofia majoritària a Catalunya i Espanya.

Durant les últimes dues o tres dècades, la filosofia d'ajuda a les famílies ha canviat considerablement en l'Europa socialdemòcrata del nord:

- En primer lloc, ara se la defineix com a benefici universal, igual per a cada fill menor de 18 anys. El benefici és en nom del fill (no del pare) i es paga directament a la mare.
- S'entén com un reconeixement social. Per tant, les famílies són recompensades perquè estan contribuint (en tenir fills) al bon funcionament de tota societat. En altres paraules, la idea és que els ciutadans sense fills contribueixin amb aquells que tenen fills. El punt més important, aquí, és el reconeixement dels nens com a bé col·lectiu.
- Òbviament, les transferències a les famílies són considerades també com un instrument contra la pobresa infantil. Per una banda, la subvenció (nord-europea) bàsica per nen és bastant generosa (150 euros per nen, que augmenta si són pares solters). Per altra banda, les ajudes socials per a les famílies amb ingressos molt baixos o inexistents són també bastant elevades i tenen la voluntat explícita de lluitar contra la pobresa infantil. A Dinamarca, per exemple, l'ajuda social per una família amb dos fills és quasi igual al sou d'un obrer.

L'actual proposta (de Maragall) de 50 euros al mes per fill és una suma modesta dins d'una perspectiva internacional. Però ha de ser vista com un canvi "revolucionari" dins de la política social espanyola, ja que implanta el principi dels drets socials *universals* i el principi que els fills són un bé col·lectiu i una responsabilitat. Òbviament, la suma pot semblar trivial a les famílies riques, però sense cap dubte ajudarà a les economies de les famílies més pobres.

És extremadament important emfatitzar que les societats contemporànies han d'invertir molt més poderosament en el benestar dels nens. No necessàriament perquè els nens siguin tendres o innocents, sinó sobretot perquè

els nens d'avui es convertiran en els ciutadans productius de demà. Els nens que creixen en la pobresa normalment pateixen un desenvolupament cognitiu inferior i deixen amb més facilitat l'escola. En una economia del coneixement intensiu, aquests nens acabaran delmats de per vida. Per tant, si el nostre objectiu és maximitzar la productivitat econòmica futura i minimitzar l'exclusió social, hem de començar urgentment a invertir en el benestar dels nostres nens ara!

Quan els països nòrdics, seguits de França i Bèlgica, van començar a construir centres de dia per a nens petits (menors de tres anys), va ser sobretot motivat per la preocupació sobre com conciliar les carreres professionals amb la maternitat. Era una política per fomentar el creixement de l'ocupació femenina. Aquest és encara un dels motius més importants. Avui, a Dinamarca i Suècia, les guarderies cobreixen quasi la totalitat de la població infantil, i aquesta és la raó de les altes taxes d'ocupació femenina, al voltant del 75%. A Escandinàvia, les mestresses de casa han desaparegut quasi del tot.

L'atenció subvencionada dels nens és, per descomptat, una política que ajuda els homes i les dones (treballadors) a tenir el nombre de nens que realment desitgen. Sabem, gràcies a diferents estudis, que el nombre mitjà de nens desitjats a Europa (des de Finlàndia a Espanya, i des de la Gran Bretanya a Grècia) és del voltant de 2'3 o 2'4 nens per adult. A Escandinàvia i França, l'atenció de dia dels nens ha ajudat a satisfer aquest desig, encara que no del tot. Les taxes de natalitat de França i Dinamarca ascendeixen a 1'8 o 1'9 nens per dona, mentre que a Espanya aquesta xifra és de l'1'2.

Dit d'una altra manera, dins del context català i espanyol, la provisió de serveis d'atenció de dia als nens és doblement urgent: amb la intenció de re-estimular la fertilitat i amb la intenció d'ajudar a augmentar els nivells d'ocupació femenins.

Per tal de poder estipular el nivell de subsidis també hem d'incloure, evidentment, els principis igualitaris. Per a les famílies riques, o per a les dones amb un alt poder d'ingressos, el cost marginal de l'atenció de dia dels nens és molt menor que per a les famílies amb ingressos baixos. La perversitat d'un sistema amb únicament, o quasi únicament, una atenció de dia privada (com és el cas espanyol) és que deixa fora del mercat a les famílies amb ingressos baixos, que són precisament les que més urgentment necessiten reforçar els seus ingressos a través de l'ocupació de les dones. El cost de l'atenció de dia és, de fet, un impost implícit (i extremadament regressiu) en els ingressos per feina de la mare. Si, com és el cas de Catalunya, l'atenció diària per nen i any és de 3.906,58 € (o més) es podria menjar la tercera part del sou mitjà d'una dona treballadora. Si aquesta dona té dos nens petits, l' "impost" ascendiria clarament

a 2 terços del seu sou. L' "impost" augmenta quan el sou de la mare és menor i quan el nombre de fills que té és més gran.

Clarament, la filosofia de fons de les ajudes per l'atenció de dia dels nens és fer que aquesta atenció sigui assumible i que, en particular, ajudi a les famílies més necessitades i econòmicament més dèbils. Una política basada en les deduccions sobre els impostos (com a Espanya actualment) és perversa ja que bàsicament ajuda a les classes mitges i als rics. La proposta de finançar públicament 2 terços dels costos i que els pares cofinancin l'altre terç (que és la proposta de Maragall) és una proposta realista i un sistema just d'assegurar que l'àmplia majoria dels pares ho puguin assumir. De fet, aquesta proposta és bastant similar a la distribució dels costos a Dinamarca (i també a França) i s'ha provat la seva efectivitat. Aquesta proposta significaria que l' "impost" sobre el sou de la mare es veuria reduït a una sisena part del seu sou, cosa que seria considerada raonable per l'àmplia majoria de famílies.

Evidentment, encara quedaria un petit marge de mares per a les quals pagar fins i tot un terç de l'atenció dels nens seria massa alt. Aquest seria sobretot el cas de les mares solteres que treballen a temps parcial. De fet, s'hauria de contemplar un subsidi que cobrés el 100% del cost per aquestes dones (com fan actualment els nòrdics).

Catalunya necessita polítiques de suport per a les famílies

Lluís Flaquer

A Espanya la despesa pública en polítiques de suport per a les famílies no tan sols és ínfima en relació amb la tendència majoritària a Europa, sinó que també, en un grau considerable, és més baixa que a Portugal, Itàlia i Grècia, on tradicionalment les mesures d'atenció a les famílies han estat força escasses. Aquesta constatació val tant per a les prestacions econòmiques com per als serveis a les famílies. Catalunya comparteix aquesta condició amb la resta de l'Estat, però sovint els indicadors sobre els nivells de despesa social són inferiors als d'altres comunitats autònomes, ja que la seva renda per càpita és més alta. Aquesta situació resulta insostenible i cal donar un cop de timó per tal d'equiparar la posició del nostre país amb la d'altres nacions més avançades d'Europa.

Aquest imperatiu ve avalat per un conjunt de bons arguments. Per començar, els nivells d'ocupació de les dones catalanes d'edats fecundes són molt superiors a la mitjana espanyola i força alts en termes europeus. Per tant, aquesta circumstància crea unes necessitats molt més grans de conciliació entre les responsabilitats familiars i el treball extradomèstic que no pas a altres territoris de l'Estat. De la mateixa manera, els comportaments familiars no convencionals també són molt més freqüents a Catalunya. Gairebé un de cada cinc fills neixen fora del matrimoni. Més d'un de cada deu menors de 16 anys viu en nuclis monoparentals i un de cada quinze viu amb pares aparellats sense estar casats. Per cada cent nous matrimonis, més d'un terç acaben en ruptura aquell mateix any. La menor dependència de les persones dels contextos familiars tradicionals genera unes problemàtiques específiques de Catalunya, que haurien de rebre una resposta diferenciada per part del govern de la Generalitat. L'evolució de la realitat social, més dinàmica que a altres parts d'Espanya, reclama una reacció contundent que ara per ara resta pendent.

Aquestes mancances es tradueixen en un seguit de dèficits que convindria combatre mitjançant el desplegament de polítiques públiques. La insuficiència de mesures de suport a les famílies està relacionada amb el fet que Catalunya tingui una de les fecunditats més baixes del món. Segons les projeccions demogràfiques de les Nacions Unides, si aquesta situació persisteix, dins de 50 anys Espanya tindrà la població més envellida del planeta.

Cal posar en pràctica polítiques que permetin el naixement de tots els fills desitjats. En contrast amb el que s'esdevé a altres països europeus, molts joves amb legítimes aspiracions de formar una família veuen ajornats els seus projectes

a causa de la manca de mesures de política social que facilitin l'emancipació de les seves llars d'origen. A més, la baixa natalitat també és fruit del fet que a casa nostra l'acolliment dels fills s'ha tornat feixuc, tant en termes del seu cost com dels serveis que requereixen. Les dones catalanes amb fills petits són les més perjudicades per aquesta situació, perquè han d'assumir una doble càrrega –laboral i familiar– sense rebre un ajut suficient dels seus marits o companys, però sobretot sense poder gaudir del dret d'accedir a uns serveis públics que estan a la disposició de la gran majoria de dones de la Unió Europea. Per descomptat, poden acudir al mercat privat o fer ús de les xarxes familiars, però això crea un conjunt de greus inequitats que només podrien atenuar-se amb l'extensió de serveis públics d'escoles-bressol o d'atenció domiciliària de les persones dependents.

Però alguns menors també pateixen privacions derivades de l'escassa atenció pública que reben les famílies a Catalunya. En els darrers temps ha crescut la pobresa infantil, i convé combatre aquesta xacra amb l'augment de les prestacions monetàries destinades als pares amb fills menors a càrrec.

El cost de les polítiques de suport a les famílies s'hauria de computar no tant com una despesa, sinó com una de les inversions més profitoses en el futur dels ciutadans de Catalunya. Si tots estem d'acord que en el món modern l'educació és cabdal de cara a la formació del capital humà que un país necessita, les polítiques familiars són també essencials perquè poden procurar el benestar dels nostres infants i evitar així molts riscos socials associats amb les situacions de pobresa, que requereixen una dedicació crònica de fons públics. Fent servir un símil mèdic, podríem dir que les polítiques d'atenció a les famílies són més preventives que curatives en el sentit que estalvien molts mals que podrien ser irreparables. Si la qualitat d'un país es mesura amb el tractament que dona a la seva infància, no hi ha dubte que l'excel·lència de les seves mesures de suport als pares amb fills a càrrec representa, tant des d'un punt de vista material com simbòlic, la millor senyera de les seves aspiracions col·lectives.

La universalització dels serveis d'ajut a la família

Vicenç Navarro

A Catalunya existeix un contrast clar entre el discurs dominant en la cultura del país que emfatitza que les famílies són el centre de la nostra societat sobre les quals Catalunya es construeix, i la gran pobresa de polítiques públiques que la Generalitat ha desenvolupat per tenir cura de les famílies. Aquest contrast explica que, avui, les famílies a Catalunya estiguin sobrecarregades. I quan diem famílies, volem dir, sobretot, dones. Les dones a Catalunya estan sobrecarregades; tenint cura dels infants, dels adolescents (que estan a casa fins que tenen trenta anys com a mitjana), dels companys i/o esposos, de les persones amb discapacitats, i de la gent gran. És molta cura. I el 38% treballa també en el mercat laboral. És molt treball. *Aquesta sobrecàrrega té un cost humà molt elevat*: les dones de 35 a 55 anys a Catalunya tenen tres vegades més malalties degut a l'estrès que la mitjana de la ciutadania del nostre país; i el 32% de dones que tenen cura de persones dependents diuen que estan deprimides; el 30% senten que la seva salut s'ha deteriorat; el 64% han hagut de reduir el seu temps d'oci; el 48% ha deixat d'anar de vacances i el 40% ha deixat de freqüentar amistats. I podríem afegir una llarga llista de dades al darrera de les quals hi ha un patiment i una sobrecàrrega.

143

Les famílies necessiten suport de serveis que tinguin cura i eduquin als infants de 0 a 1 anys, de serveis domiciliaris que ajudin a les famílies a casa seva a tenir cura de persones amb discapacitats i gent gran, centres de dia i altres intervencions públiques per a aquest col·lectiu. A Catalunya, aquests serveis estan molt poc desenvolupats. Només un 9.9% d'infants tenen accés a les escoles bressol i només un 2.5% de persones de la tercera edat gaudeixen de serveis domiciliaris, percentatges que a la resta de la UE són molt més elevats. En escoles bressol, per exemple, els percentatges de la població infantil de 0 a 3 anys coberta per escoles bressol són a Dinamarca el 44%, a Suècia el 40%, a Finlàndia el 21%, a França el 23%, i a Bèlgica el 30%. Recordin que a Catalunya és sols un 9.9%. La mateixa deficiència apareix en quant als serveis domiciliaris que cobreixen un 24% de la gent gran a Dinamarca, un 17% a Suècia, un 12% a Finlàndia, un 9.5% a Holanda, un 5.5% a Gran Bretanya, un 7% a França, i un 6% a Bèlgica i només un 2.5% a Catalunya. I de nou la llista pot continuar, mostrant les grans deficiències dels serveis d'ajut a les famílies que la dona cobreix a un cost humà elevat.

Aquest retard en el desenvolupament dels serveis d'ajut a la família com són escoles bressol pels infants de 0 a 3 anys, de serveis domiciliaris per a persones

amb discapacitats i gent gran, i altres serveis té també *un cost social important* al no facilitar que la dona s'integri al mercat de treball, podent compartir la responsabilitat en les tasques familiars amb les tasques professionals. Com a conseqüència, la noia jove retarda més i més la formació familiar tenint nens a una edat més avançada i tenint menys nens, explicant que Catalunya sigui un dels països europeus amb la fertilitat més baixa del món (1.2).

Una altra conseqüència d'aquest retard dels serveis de l'estat del benestar és la pròpia pobresa del nostre país basada, en part, en la taxa d'ocupació tan baixa, 42% comparat amb el 58% de la UE, que es deu, sobretot, a la baixa participació de la dona al mercat de treball.

Està clar que tenim un problema greu. La gran limitació de serveis d'ajut a la família té costos humans, socials i econòmics molt preocupants. Per a resoldre aquests problemes la Generalitat ha d'oferir un lideratge, establint com un dret de ciutadania i residència el dret d'accés als serveis d'ajut a la família, de manera tal que tots els nens de 0 a 3 anys tinguin el dret a una plaça d'escola bressol i totes les persones amb dependència i gent gran tinguin accés als serveis domiciliaris, entre altres que els permetin mantenir un nivell d'autonomia que faciliti la seva articulació i integració en el seu entorn social.

144

- Necessitem les escoles bressol per a millorar el desenvolupament infantil, per a facilitar la integració de la dona en el mercat de treball, per a augmentar la qualitat de vida de les famílies, per a disminuir l'edat de la primera maternitat, excessivament tardia a Catalunya (el 17% de primers naixements ocorren als 30-39 anys i el 40% entre els 30 i 34 anys), i per a crear ocupació (suggereixo establir 35.000 noves places d'escoles bressol, creant 13.803 nous llocs de treball, augmentant, a més, la qualitat i la taxa d'assistents per nen). Aquestes places haurien d'estar finançades un terç per la Generalitat, un terç pels Ajuntaments, i un terç pels usuaris, calculant que la mitjana per nen a les famílies seria de 1.202,02 a 1.803,04 € per any, amb beques per a les famílies que no poguessin pagar aquesta quantitat.
- Serveis d'ajut a domicili, que haurien d'arribar a cobrir la població per sobre de 65 anys mitjana de l'Europa Occidental, el 8% de la població major de 64 anys amb una intensitat mitjana d'atenció de 6 a 10 hores setmanals, creant-se 31.387 nous llocs de treball amb un cost que crec que hauria de ser repartit el 75% per les autoritats públiques (per la Seguretat Social (un 25%), la Generalitat (un 30%) i els municipis (un 20%)) i un 25% per l'usuari, amb un pagament per part d'aquest d'una

quantitat que variaria entre 46,88 i 78,13 € al mes segons la intensitat dels serveis (hores setmanals).

Aquestes serien propostes que ajudarien “en gran manera” a millorar la qualitat de vida de la ciutadania. I serien millors que les que s’han fet de proveir ajuts a les famílies a partir de desgravacions fiscals que són regressives i ajuden principalment a les famílies de renda mitjana alta i alta, sense ajudar seriosament a les famílies de rendes mitjanes i baixes. Tampoc fóra aconsellable que el gran dèficit de serveis domiciliaris per a persones dependents es fes a partir de l’assegurament privat que exclouria a grans sectors de la ciutadania, pel seu elevat cost, com ha estat el cas d’EEUU i altres països que han basat la seva cobertura d’aquests serveis a partir de l’assegurament privat.

Economia i família

Josep Oliver i Alonso

Des del punt de vista de les repercussions de l'activitat econòmica de les llars sobre l'economia probablement l'element més important és la relació família-mercat de treball. Aquest aspecte ha anat prenent importància en els darrers anys, a mesura que alguns efectes econòmicament no desitjables del funcionament de la nostra economia han començat a fer-se palesos. Bàsicament, i pel que aquí interessa, aquests tenen a veure amb els problemes d'oferta suficient i amb la qualificació necessària de la mà d'obra catalana. A més a més, un segon aspecte, vinculat al moment en el que les persones abandonen l'activitat, ha d'incorporar-se en una visió ample de les relacions economia i família.

Sinòpticament, hi ha consens en la definició de tres fets estilitzats de l'economia catalana que expressen aquestes relacions família-mercat de treball. El primer ha estat l'aparició i generalització de tensions en determinats mercats de treball catalans, bàsicament originada per la manca d'una mà d'obra suficient o qualificada de forma adequada. El segon té a veure amb l'stock formatiu del capital humà de Catalunya, inferior al d'altres regions com el País Basc i Madrid i, aspecte encara més preocupant, per l'existència d'una taxa d'escolarització post-obligatòria per sota, cosa que apunta al manteniment d'aquestes diferències. Finalment, el tercer indica que la nostra societat s'adreça de forma indefugible a un increment notable en el total de població jubilada, augment que tindrà conseqüències de tot tipus sobre la nostra economia.

Per ordenar les propostes que aquest paper incorpora, la relació família-mercat de treball s'articula al voltant de tres àmbits diferents, vinculats, respectivament, al moment en el que la família pot contribuir a la generació de l'oferta de treball que el país necessita, a aquell en el que aquesta oferta s'incorpora al mercat de treball i, finalment, al moment en el que s'ha sortit de l'activitat.

a) La imperiosa necessitat de recuperar la taxa de natalitat

Començant pel primer aspecte, l'element determinant és la intensa caiguda de la natalitat. Sense entrar en altres raons sociològiques i econòmiques d'aquest fenomen, sí cal destacar, pel seu caràcter estable, que en el cas espanyol i català una part de la responsabilitat d'aquest fenomen deriva de l'augment de la incertesa laboral del conjunt de la família, davant la qual les llars han respost amb un augment insòlit (per la seva intensitat i magnitud) de la incorporació femenina al mercat de treball. Ens trobem, en conseqüència, davant un canvi en el

comportament cultural que té una marcada tendència a la perpetuació, ja que es fa difícil pensar, tot i les possibles modificacions en el marc de relacions laborals, un retorn a pautes anteriors d'estabilitat i seguretat en el lloc de treball. Les conseqüències d'aquesta caiguda són de dos tipus: unes afecten ara ja al propi mercat de treball, deprimint-ne l'oferta total disponible i iniciant un procés, que tendirà a incrementar-se, d'escassetat de mà d'obra en els propers anys. Les altres tenen conseqüències en el llarg termini i afectaran a la sostenibilitat de l'actual sistema públic de pensions, fonamentat en les transferències intergeneracionals des dels avui actius als passius del sistema.

En conseqüència, cal dissenyar una política de suport a la família específicament adreçada a recuperar la taxa de natalitat, tot i que el seu impacte sobre la situació present del mercat de treball serà nul·la. Però cal tenir en compte que cada any que transcorre sense aquesta recuperació significa posposar un any més la solució de problemes en el mercat de treball que avui ja estan plantejats, que s'aguditzaran de forma intensa els propers anys i que, justament, vora el 2020 (quan haguessin d'incorporar-se al mercat de treball els que ara haurien de néixer) començaran a prendre una gravetat encara més preocupant, ja que començarà el moment de la jubilació de la generació més nombrosa de la història del país, els fills del baby boom, és a dir, els nascuts a partir de finals dels anys 50 del segle XX.

De no produir-se aquesta recuperació, l'economia catalana haurà de recórrer de forma molt important a la incorporació d'immigració, amb tots els problemes d'integració social que grans contingents generaran. A més a més, i des d'aquest punt de vista, el cost econòmic per a l'administració pública d'aquesta integració ha de ser, també, un element a comparar amb el d'una política que intenti incentivar la natalitat en el nostre país.

Finalment, cal començar a dissenyar les polítiques públiques necessàries per fer front al creixent envelliment de la nostra societat, ja que en les actuals circumstàncies, les conseqüències d'aquest procés indefugible prendran un impuls important en els propers anys.

b) La necessitat d'aconseguir la incorporació del màxim d'actius al mercat de treball amb la més elevada qualificació possible

Una segona font d'inquietuds sobre el creixement potencial de l'economia catalana deriva, en aquest context d'escassetat relativa i de qualificació més baixa, de les possibilitats d'augmentar ambdós aspectes amb els efectius avui disponibles. És a dir, possibilitats d'incrementar la taxa d'activitat i/o de millorar la qualificació dels nostres actius. Començant per aquest segon element, i pel que

fa al col·lectiu dels més joves, destaca tant l'elevada taxa de fracàs escolar (en l'ensenyament obligatori) com la relativament baixa taxa d'escolaritat post-obligatòria (entre 16 i 25 anys), situada vora el 50%, quan altres regions avançades d'Espanya situen la taxa vora el 60%. Ambdós fenòmens apunten a què la més baixa qualificació del nostre stock de capital humà tindrà dificultats per recuperar-se al ritme que fora necessari. Dit en altres paraules, en un país que, en relació a Espanya, ja presenta dèficits formatius (i no cal dir-ho quan la comparació s'efectua amb regions líders de països com Alemanya o França), constitueix un malbaratament de recursos humans tant el propi fracàs escolar com el contingent dels que, superant la primària, no continuen la seva formació.

En aquest aspecte, dues polítiques possibles destaquen que, a més a més, comparteixen la doble característica de recolzament a l'oferta potencial de qualificació de la mà d'obra i de redistribució de la renda. En efecte, aquests percentatges de fracàs escolar o de taxa d'escolarització post-obligatòria no es reparteixen uniformement ni en el territori ni d'acord amb la renda de les famílies. De fet, existeix una clara correlació entre nivell de renda i escolarització, de manera que les famílies amb rendes més baixes tenen una probabilitat molt més elevada que la mitjana de presentar tant fracàs escolar en els seus fills com no continuïtat en els estudis post-obligatoris. Per tant, una política que intenti abordar aquests dos problemes ha de centrar-se selectivament en aquells àmbits territorials més deprimits o en aquelles famílies de renda més baixa, tant per incrementar el suport als que estan a la primària com per incentivar la continuïtat dels estudis post-obligatoris. Això vol dir, necessàriament, un augment de la despesa pública adreçada a aquelles escoles o instituts ubicats en zones on la incidència del fracàs escolar sigui superior a la mitjana, i una política de beques competitiva amb el salari que un jove pugui rebre, en l'àmbit de l'escolarització post-obligatòria.

148

c) Els problemes de l'envelliment i la família

Finalment, el disseny d'una política de suport a la família ha de tenir en compte el procés de continuat envelliment de la nostra societat. I això per una triple raó. En primer lloc, perquè l'absència d'una oferta pública suficient de recolzament a les persones de més edat i, entre elles, a les que pateixen malalties cròniques obliga a un esforç addicional a la família, accentuant les dificultats per una recuperació de la natalitat. En segon terme, perquè el problema d'envelliment que s'està dibuixant per un horitzó no massa llunyà és de tal envergadura que no podrà ser absorbit per l'actual estructura familiar. Finalment, perquè la incidència de la pobresa és especialment acusada en aquest col·lectiu de persones velles.

Des d'aquest punt de vista, cal començar a plantejar polítiques públiques que recolzin de forma evident l'esforç de les llars en el suport dels seus grans (avui, probablement en forma de recursos econòmics), al mateix temps que definir una política d'acolliment públic per aquest col·lectiu que no deixarà de créixer en els propers anys.

Quadres comparatius

Comparació entre el “Plan integral de apoyo a la familia” i les “Políticas socialistas para el bienestar de las familias”

Quadre 1

Ajudes a les famílies i per fills a càrrec

1) Es crearà una prestació econòmica modulada de 500.000 ptes. pel cas de naixement del segon fill ; i de 1.000.000 ptes. pel tercer fill i cada un dels següents. En cas de part múltiple, s'aplicaran les mateixes quantitats.	1) Incrementar la quantitat de la prestació econòmica de pagament únic per naixement de fill.
--	--

1) Ampliar el límit d'edat pel cas de les prestacions per fills a càrrec no minusvàlids o amb minusvalideses inferiors al 33%, actualment fixat als 18 anys, fins assolir l'edat límit de 25 anys, tal i com succeeix en les deduccions per fills a càrrec recollides en l'Impost sobre la Renda. També, s'eleva l'edat límit fixada en les pensions d'orfandat, establerta en 22 anys, fins a arribar als 25 anys.	1) Ajuda especial a les famílies nombroses. Consistirà en una compensació addicional a partir del tercer fill .
---	--

2) Es procedirà a **eleva la prestació de les prestacions per fill a càrrec fins la quantitat fixada en les deduccions per fills a càrrec** establertes a l'IRPF, que en general, es situa en 200.000 ptes.

3) Pel que fa a les **deduccions per fills a càrrec** fixades a l'IRPF, i amb l'objectiu de millorar l'ajuda establerta a **les famílies nombroses, es crearà un tercer supòsit de deducció per als casos de famílies amb cinc fills o més**, de 400.000 ptes. Aquesta opció addicional serà també recollida en el cas de les prestacions monetàries per fill a càrrec.

1) Equiparació gradual del sostre de renda fixat per la percepció de la prestació al nivell d'ingressos establert per aquells contribuents que estan obligats a declarar a l'IRPF , i que normalment es situa en 3.500.000 de ptes. en declaració individual.	1) Ampliar el límit màxim d'ingressos anuals establerts per tenir dret a les prestacions econòmiques de pagament periòdic per fill a càrrec .
--	---

1) **Modificació de l'IRPF**, per incloure les **desgravacions per fill en la quota**. Així mateix es procedirà a la deflació de la tarifa de l'IRPF i elevació dels mínims personals i familiars, en funció del cost de vida.

1) **Compensar les declaracions de l'IRPF dels cònjuges** en els casos en què una sigui negativa i l'altra positiva.

1) Revalorització automàtica dels límits de renda establerts per a la percepció **de les prestacions monetàries, així com** revalorització automàtica de totes les prestacions existents, **en funció del cost de vida**.

1) Actualització de les quanties de les prestacions econòmiques de pagament periòdic per fill a càrrec.

1) Equiparació de les pensions mínimes de viduïtat amb les mínimes de jubilació.

2) Establiment de pensions contributives de jubilació per a persones que, per la seva responsabilitat familiar, treballen exclusivament en tasques de la seva pròpia llar i que cotitzin almenys quinze anys, a través d'un Conveni Especial voluntari amb la Seguretat Social, mitjançant cotitzacions assequibles.

1) Millorar les pensions de viduïtat i orfanat. Dins del marc de l'Acord per a la millora i el desenvolupament del sistema de protecció social, recentment aprovat, aquest Pla preveu impulsar l'increment de les prestacions socials per a aquest col·lectiu, incloent les pensions del SOVI.

Mesures de conciliació de la vida familiar i laboral

1) **Ampliació dels permisos retribuïts** als casos d'**adopció o acolliment, preadoptiu o permanent** de menors, així com en casos de defunció, accident o malaltia greu o hospitalització de la persona amb qui conviu en anàloga relació d'afectivitat a la conjugal.

2) **Aplicació** de reducció de jornada i excedència per la suposada cura de la persona amb qui es convisqui en anàloga relació d'afectivitat a la conjugal.

3) **Reserva del lloc de treball**, o d'un lloc de treball del mateix grup professional o de categoria equivalent durant tot **el període d'excedència**.

4) Es **consideraran com efectivament cotitzats** a la Seguretat Social els **tres anys d'excedència** per cura de fills, amb càrrec a la impositió general.

5) Es **crearà un quart any d'excedència**, amb els mateixos drets, per a la utilització exclusiva de l'altre progenitor en cas que així ho desitgi.

6) Si durant el transcurs **del permís parental**, el progenitor contractat a temps complet es reincorporés al lloc de treball amb contracte a temps parcial, se li abonarà, amb càrrec a la impositió general, la diferència de la cotització, fins i tot la jornada completa, el temps que li quedi de permís.

7) **Ampliació fins a vint setmanes** de les suspensions en els suposats d'**adopció i acolliment**, preadoptiu o permanent, de qualsevol menor d'edat.

8) **Incrementar el temps de permís obligatori**, passant de 16 setmanes a 18 setmanes. En cas de **part múltiple**, es sumaran al permís dues setmanes addicionals per cada fill nascut, a partir del segon.

1) Desenvolupament reglamentari de la Llei de Conciliació de Vida Familiar i Laboral de les persones treballadores. Amb la finalitat de millorar la cura dels fills i a la vegada oferir la possibilitat que els pares mantinguin la seva vinculació amb el seu lloc de treball.

2) Ampliar l'ajuda de la Seguretat Social perquè les **dones desocupades siguin contractades després de la seva maternitat**. La mesura suposa ampliar a totes les dones desocupades, suprimint el requisit de "parada de llarga duració", la **bonificació del 100% de la quota empresarial durant un any quan són contractades durant els 24 mesos després de la data del part**.

3) Establir una **bonificació de l'aportació empresarial a la Seguretat Social per a la contractació de pares i mares solters** en situació d'atur i amb fills a càrrec.

4) Establir una **bonificació del 100%** de l'aportació empresarial a la Seguretat Social per contingències comuns durant **un any en els supòsits de suspensió del contracte de treball per maternitat quan es produeixi la reincorporació de la dona al lloc de treball**.

5) **Ampliar el dret a les prestacions** familiars per naixement del tercer fill i següents i per part múltiple, als **supòsits d'adopció i acolliment** preadoptiu o permanent.

- 9) Establiment d'una **suspensió per paternitat** de **quatre setmanes a gaudir pel pare** amb caràcter exclusiu, fins a l'edat de nou mesos del fill.
- 10) **Ampliació fins a vint setmanes** de suspensió per **maternitat en els casos de famílies monoparentals**.
- 11) Així mateix, en el cas de l'adopció internacional, a les vint setmanes de **suspensió s'afegirà el temps que els adoptants hauran de quedar-se de manera obligatòria en el país d'origen del menor**.
- 12) Declaració de nul·litat **de l'acomiadament** de les treballadores embarassades, o quan el contracte s'hagi suspès per maternitat, paternitat, risc durant l'embaràs o lactància, adopció o acolliment.
- 13) Ampliació de l'acció protectora del sistema de la Seguretat Social amb prestacions econòmiques per als casos de paternitat, adopció o acolliment, lactància. De la mateixa manera s'estendrà la obligació de cotitzar a les situacions de lactància, paternitat i adopció o acolliment.
- 14) **No serà exigible període de carència de cap tipus** per tal de tenir dret a la prestació per maternitat durant les sis setmanes posteriors al part.

Responsabilitat Social de les Empreses

- 1) Promoure les accions necessàries per a facilitar la conciliació de la vida familiar i professional real dins de les empreses.
 - 2) Impulsar, des de l'Estat, la creació per part de les empreses de centres d'atenció per als fills o adults dependents dels seus treballadors, a través de campanyes públiques de sensibilització, tasques d'assessorament, acords de partenariat entre empreses i les administracions públiques i l'aplicació de beneficis fiscals.
 - 3) S'aplicaran beneficis fiscals a totes aquelles empreses que realitzin cursos de formació per als treballadors que, una vegada s'hagi complert el permís, es reincorporin al lloc de treball. D'aquesta manera es crearan beneficis fiscals per a aquelles empreses que realitzin tasques d'informació a tots aquells treballadors en permís.
 - 4) Impulsar un Acord entre els agents socials per a l'elaboració d'un codi de conducta per promoure la responsabilitat social i familiar de les empreses.
 - 5) Constitució d'un Fons per a la creació de llocs de treball destinats a discapacitats físics, psíquics i sensorials, com a instrument necessari d'inserció social.
-

- 1) Elaborar un "Codi de bones pràctiques" sobre conciliació de la vida familiar i laboral en les empreses, en col·laboració amb els Agents Socials.

Atenció a les dependències

1) Creació d'un subsidi, d'àmbit nacional, de 50.000 ptes. a l'any sotmès a prova de recursos i amb càrrec a impostos generals, per cures infantils a domicili per una tercera persona. A més a més es realitzarà el pagament de la cotització salarial corresponent al Salari Mínim Interprofessional per aquelles persones que realitzin la tasca esmentada i amb càrrec a imposició general. El pagament de la cotització serà del 100% quan el nen tingui menys de tres anys i del 50% en cas de fills entre 4 i 6 anys.	1) Ajuda fiscal a l'ocupació de famílies amb fills. Quan un treballador aturat deixi de percebre prestacions d'atur per la seva reincorporació al mercat de treball, serà compensat amb l'IRPF durant el temps que li correspongui rebre la prestació de l'atur.
1) Establiment d'una Llei bàsica d'atenció a les dependències. 2) Articulació de plans d'atenció social i sanitària entre el Sistema Nacional de Salut i els Serveis de Salut de les Comunitats Autònomes en els que es determinin els objectius mínims comuns en matèria de prevenció, protecció i assistència sanitària de les situacions de dependència. Ampliació y reforçament de la xarxa pública de Serveis Socials de manera que, en quatre anys, s'hagin assolit els següents nivells de cobertura: a) El Servei d'Ajuda a Domicili haurà d'haver assolit una cobertura de, com a mínim, el 60 per cent de la població dependent. Aquest servei podrà substituir-se per una prestació econòmica, sempre i quan l'usuari aportï la persona apropiada per a la seva cura. b) El Servei de Teleassistència, que funcionarà com a complement o alternativa al Servei d'Ajuda a Domicili en el supòsit de dependència moderada, oferirà una cobertura, com a mínim, del 10% de la població dependent. c) Les Residències tindran una dotació de places equivalents, almenys, al 80 per cent de la mitjana de les existents als països de la Unió Europea. d) Els centres de dia hauran de tenir una provisió de les places d'estada diürna suficients per a cobrir, amb la cobertura del Servei d'Ajuda a Domicili i de Residències, el 100% de les situacions de gran dependència i dependències greus i, al menys, el 65 per cent de les dependències moderades, assolint amb el seu conjunt una cobertura del 90% de les dependències de la gent major de 65 anys.	1) Incrementar els serveis d'atenció a la primera infància en col·laboració amb les Comunitats Autònomes i Entitats Locals, amb l'objectiu d'ampliar les xarxes de serveis que facilitin la conciliació i ampliar gradualment l'oferta de places públiques per a nens i nenes menors de 3 anys fins a cobrir la demanda existent. Incrementar, en col·laboració amb les Comunitats Autònomes i Ajuntaments, el desenvolupament de Serveis de: a) Ajuda a Domicili i Teleassistència per a l'atenció de persones grans i discapacitades amb autonomia funcional limitada. b) Estadades Diürnes i Estadades Temporals en Residències per a persones grans i discapacitades dependents, amb la finalitat de facilitar la conciliació de les tasques professionals i domèstiques a les seves famílies. c) Desenvolupament de noves propostes de Teleassistència destinada a malalts i a la gent gran. Es tracta d'utilitzar noves tecnologies per millorar les possibilitats d'atenció a persones necessitades d'atencions especials, com els malalts i la gent gran.
-

Mesures en matèria de habitatge

- 1) Construcció de 180.000 VPO/any. Aquest objectiu s'assignarà cada any per CCAA i per figures, d'acord amb indicadors objectius de potencial demandants d'habitatge, nivells d'ingressos, etc.
 - 2) Promoció de la participació de les CCAA en el disseny del nou Pla d'Habitatge.
 - 3) Actualització anual del preu màxim de la VPO d'acord amb un indicador objectiu, així com de les ajudes que garanteixin l'accessibilitat de les VPO, per evitar tant la impossibilitat de construir com la d'adquirir aquest tipus d'habitatges.
 - 4) Establir la possibilitat de cofinançament dels habitatges de promoció pública autonòmics, en condicions anàlogues a les que s'estableixen per les VPO destinades a les famílies de menors ingressos, i fomentar l'adquisició d'habitatges utilitzades a preu anàleg al de la VPO, així com la posada en lloguer d'habitatges tant nous com usats, optimitzant el parc immobiliari vacant i atorgant una prioritat efectiva a les VPO destinades a les famílies de menors ingressos.
 - 5) Reducció de l'IVA de la VPO de règim general.
 - 6) Aplicació gradual de la deducció per lloguer d'habitatge a tots els contribuents el nivell d'ingressos dels quals no excedeixi els 3.500.000 de pessetes en declaració individual, i els 5.000.000 en declaració conjunta.
 - 7) Foment del lloguer a través d'una revisió de la LAU.
 - 8) Utilització de sous públics estatals per a la construcció de VPO.
 - 9) Ampliació de la capacitat financera dels Ajuntaments per actuar en la política de sòl i habitatge.
- 1) Dirigir l'oferta d'habitatges de Protecció Oficial a les famílies amb menors nivells d'ingressos. En resposta a la demanda existent de vivendes de Protecció Oficial, s'incrementarà l'oferta existent. També es procedirà a una millor adequació de les seves característiques a les necessitats de les famílies.
 - 2) Augmentar la mida dels habitatges de Protecció Oficial per a les famílies nombroses i regular el canvi d'habitatge quan variïn les circumstàncies específiques de cada família.
 - 3) Afegir el nombre de fills com a criteri preferencial per optar a un Habitatge de Protecció Oficial.
 - 4) Buscar el compromís de les Comunitats Autònomes per orientar les polítiques d'habitatge des d'una òptica de respecte a la família: a través de les Conferències Sectorials corresponents, l'Estat buscarà la major coordinació possible entre les polítiques d'habitatge, urbanisme i sòl que desenvolupin les diferents Comunitats Autònomes.
 - 5) Millora del tractament fiscal del lloguer d'habitatges que permeti augmentar l'oferta i reduir el preu del lloguer estimulant l'arrendament de l'elevat nombre d'habitatges que es troben desocupades.
-

Mesures en matèria d'educació

- 1) Posada en marxa d'una xarxa d'Escoles Infantils, mantingudes amb fons públics, que atenguin els nens d'entre zero i tres anys fins a cobrir, en quatre anys, les necessitats de 250.000 famílies.
 - 2) Implantació gradual de la gratuïtat dels llibres de text.
 - 3) Els centres docents romandran oberts durant onze mesos a l'any, set dies a la setmana i dotze hores al dia, per a que cada Escola es converteixi, no només en el referent educatiu, sinó també en el social, cultural, esportiu, etc. del barri o localitat.
 - 4) Establiment d'un fons estatal perquè els Ajuntaments, en coordinació amb els centres, les APAS i els alumnes, puguin atendre els alumnes que ho necessitin abans i després de l'horari lectiu, i organitzin durant el temps no lectiu activitats diverses, relacionades amb l'ensenyament de les habilitats de comunicació, treball en equip, tallers de lectura, la informàtica, l'esport, les arts i la música.
 - 5) Garantir el compliment de l'obligació legal de tots els centres mantinguts amb fons públics d'escolaritzar de forma solidària i equivalent a alumnes procedents de minories ètniques o culturals, o que tinguin necessitats educatives especials.
 - 6) Establiment als centres de personal especialitzat i, com a mínim, d'un educador o treballador social que faci de pont entre el centre escolar i la família, per aquells casos en els quals es donin dificultats d'aprenentatge o quan ho aconselli la situació de la família.
- Adaptar la normativa que regula l'educació infantil a l'entorn europeu. En particular, seguint dues línies d'actuació:
 - 1) millorant la qualitat dels serveis i donant resposta a les necessitats assistencials i educatives dels nens i al benestar social de les famílies.
 - 2) adaptant l'organització, funcionament i atenció dels centres, així com la definició dels perfils del personal especialitzat que els atengui per a respondre a les necessitats de nens i famílies.
 - 3) Incrementar els serveis d'atenció a la primera infància en col·laboració amb les Comunitats Autònomes i Entitats Locals, amb la finalitat d'ampliar les xarxes de serveis que facilitin la conciliació i ampliar gradualment l'oferta de places públiques per a nens i nenes menors de 3 anys fins a cobrir la demanda existent.

155

Mesures respecte a l'Administració familiar i participació social

- 1) Creació d'una Secretaria d'Estat de Polítiques Familiars, depenent del Ministeri de Treball i Assumptes Socials, que dissenyarà i executarà, en col·laboració amb altres Ministeris, les polítiques de defensa i promoció de les famílies.
 - 2) Creació d'un Consell Estatal de Polítiques Familiars per assessorar al President del Govern, del qual formaran part diferents entitats de promoció i defensa de les famílies, experts independents i de la Universitat, així com representants de les CC.AA. S'encarregarà d'assessorar el President del Govern en tots aquells aspectes relacionats amb les polítiques de famílies, i proposarà, assessorarà i serà consultat per la Secretaria d'Estat de Polítiques Familiars en totes les matèries relacionades amb els seu camp d'actuació.
 - 3) Creació d'un grup de treball específic sobre la família dins del Consell Estatal de les ONGs.
 - 4) Utilitzar la Comissió Interministerial Tècnica sobre la Família com a espai de trobada i fòrum per la coordinació de les diferents iniciatives que puguin afectar a la família i estiguin a punt de ser adoptades pels diferents Ministeris. També se li atribuirà la responsabilitat del seguiment del Pla i el debat de noves propostes.
 - 5) Facilitar el suport financer i l'assessorament tècnic a les ONGs que treballen a favor de la família a través de les diferents convocatòries de subvencions.
 - 6) Impulsar la publicació d'estadístiques i investigacions científiques sobre la situació familiar. Aquesta mesura es concretarà en el millor i major aprofitament dels censos de població i de la nova enquesta sobre condicions de vida, així com amb un major suport a les investigacions que aborden els diferents àmbits que afecten a la família.
 - 7) Crear una pàgina web que contingui informació sobre les ajudes a les famílies i que en permeti recollir les suggerències.
-

**Quadre 2. QUADRE COMPARATIU DE LES POLÍTIQUES DE SUPORT
A LES FAMÍLIES DE CONVERGÈNCIA I UNIÓ I LES DEL PARTIT DELS SOCIALISTES
DE CATALUNYA-CIUTADANS PEL CANVI**

PARTIT POLÍTIC	PSC-CPC (Govern Alternatiu de Pasqual Maragall)	CIU (Govern de la Generalitat de Catalunya)
TÍTOL	Polítiques de suport a les famílies: “Més suport a les famílies”	Polítiques de suport a les famílies
FONTS	<p>Propostes polítiques de Pasqual Maragall de suport a les famílies, incloses en els seus compromisos:</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Més suport a les famílies” (17 compromisos per governar Catalunya al costat de la gent). • “Més ambició per la gent gran” (17 compromisos per governar Catalunya al costat de la gent). • “El compromís per uns barris dignes i per un habitatge accessible” (17 compromisos per governar Catalunya al costat de la gent). • “El compromís per la qualitat de vida de les persones amb discapacitat” (17 compromisos per governar Catalunya al costat de la gent). 	<ul style="list-style-type: none"> • Projecte de llei de suport a les unitats familiars. • ORDRE BEF/34/2003, de 28 de gener, per la qual s'obre convocatòria i s'aproven les bases per a la concessió d'ajuts de suport a les famílies amb infants menors de tres anys, i per a famílies nombroses amb infants menors de sis anys. • ORDRE BEF/9/2003, de 10 de gener, per la qual s'obre la convocatòria i s'aproven les bases per a la concessió dels ajuts de suport a les persones amb dependències, dins del marc d'actuacions del programa Viure en Família.
PRESENTACIÓ	<p>A partir de gener 2002.</p> <ul style="list-style-type: none"> - 22/01/2002 - Més suport a les famílies. - 19/02/2002 - Més ambició per la gent gran. - 14/10/2002 - El compromís per uns barris dignes i per un habitatge accessible. - 29/01/2003 - El compromís per a la qualitat de vida de les persones amb discapacitat. 	<p>El gener de 2003 el Govern de la Generalitat de Catalunya va presentar el Projecte de llei de suport a les famílies.</p> <p>El 22 de febrer de 2000 es va crear per decret (93/2000, de 22 de febrer), la Secretaria de la Família.</p>
CONCEPTE DE FAMÍLIA	<p>Entenen la família en totes les seves formes, no amb un caràcter reduccionista i exclouent. Hi inclouen els matrimonis, amb infants al seu càrrec o sense; les parelles estables de diferent o d'igual sexe, amb infants al seu càrrec o sense, progenitors sols amb infants al seu càrrec (famílies monoparentals), nuclis familiars amb persones dependents al seu càrrec, etc.</p>	<p>La família és un marc de referència jurídic. S'entén per unitat familiar la integrada pel pare i per la mare, o per qualsevol d'ells, i els seus fills i filles.</p> <p>També es consideren membres de la unitat familiar el cònjuge o la persona que convisqui maritalment amb el pare o la mare dels fills i filles, com també els fills i filles no comuns.</p>
RAONAMENT D'AQUESTA POLÍTIKA	<p>Són conscients que la família juga un paper cabdal en la societat i que, en els darrers anys, s'han produït modificacions en les estructures familiars i en les seves relacions. Pretenen dissenyar una política global i integral per a les famílies que inclogui paquets de mesures de suport real a totes les famílies catalanes, garantint que les unitats familiars més fràgils tinguin un suport major (universalització de les polítiques amb garanties de redistribució per les més febles). Ja que “invertir” en les famílies és invertir en la qualitat de vida de les persones i en la societat catalana.</p>	<p>Necessitat de reforçar la família, com a estructura bàsica de les relacions afectives interpersonals i factor de cohesió de la societat.</p> <p>La família és el nucli bàsic de la societat i és la base del benestar col·lectiu d'ara i del futur. La família és el primer espai on els infants aprenen a viure, a conviure i a créixer en el respecte, la responsabilitat i el civisme.</p>

OBJECTIUS	<ol style="list-style-type: none"> 1. Conciliar la vida laboral i la vida familiar, per donar valor a l'àmbit privat-familiar. 2. Facilitar la formació de noves famílies. 3. Reconèixer el valor individual i col·lectiu que tenen els infants. 4. Possibilitar que les famílies tinguin el nombre de fills que desitgin. 5. Corresponsabilitzar els pares i mares des de la primera infància en la vida familiar. 6. Assolir la igualtat d'oportunitats de les dones per accedir al mercat laboral. 7. Garantir els serveis de suport a les persones amb dependència. 8. Fomentar el paper de la família com a àmbit de relacions intergeneracionals i intrageneracionals. 9. Potenciar la solidaritat familiar. 10. Promoure la participació dels membres de la família en la comunitat. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Millorar el benestar de les famílies i la seva qualitat de vida, en relació amb les responsabilitats que s'adquireixen i els drets que se'n deriven: dret a l'habitatge, a la cultura, a l'educació, al medi ambient, al treball i a la salut. 2. Millorar la protecció dels membres de les famílies, des de la perspectiva del seu desenvolupament personal i social, tenint en compte el dret a la seva integritat física, la protecció dels infants, adolescents i joves, la promoció de la dona i el suport a la gent gran. 3. Afavorir la conciliació de la vida laboral i familiar. 4. Potenciar la solidaritat social amb les famílies amb fills menors a càrrec. 5. Donar suport a la natalitat i promoure la protecció econòmica de les famílies. 6. Donar suport, potenciar i fomentar la solidaritat familiar. 7. Potenciar la participació activa dels membres de la família en la comunitat.
DESTINATARIS	<p>Totes les famílies (matrimonis, parelles estables de diferent o d'igual sexe, etc). A més a més, reconeixen les dificultats de determinades famílies:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Famílies amb persones al seu càrrec: fills/es, infants acollits i/o persones dependents. • Famílies monoparentals. • Noves famílies (joves que volen emancipar-se i formar nous nuclis familiars). • Famílies amb pocs recursos econòmics. • Famílies nombroses. 	<p>Són destinataris de les mesures de suport a les famílies:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Els que es regulen mitjançant la Llei 9/1998, del Codi de família (matrimonis), i la Llei 10/1998, d'unions estables de parella. En qualsevol cas, es garanteix la no discriminació dels fills, amb independència de la seva relació de filiació. • Famílies nombroses. • Unitats monoparentals.

A) PRESTACIONS ECONÒMIQUES DIRECTES I DESGRAVACIONS FISCALS

PRESTACIONS ECONÒMIQUES DIRECTES I UNIVERSALS

PRESTACIÓ ECONÒMICA DIRECTA UNIVERSAL

- Assignació familiar per cada fill/a a càrrec (de 0 a 18 anys) d'un mínim de 50 € al mes (600 € anuals).
- Possibilitat de capitalitzar-la en tres anys.
- Assignació de 100 € per fill/a discapacitat (50 € més que pels fills/es sense discapacitat).
- Es podran incrementar en un 25% les prestacions econòmiques per a les **famílies monoparentals** i per a les famílies amb pocs recursos econòmics i infants al seu càrrec.

Amb les prestacions econòmiques es pretén reconèixer el valor individual i col·lectiu que tenen els infants. És concebuda com una mesura de justícia i solidaritat social.

PRESTACIÓ ECONÒMICA PER NAIXEMENT, ADOPCIÓ O ACOLLIMENT

- Prestació econòmica universal de 300 € per naixement, adopció o acolliment.

Aquestes prestacions econòmiques són compatibles entre si i amb altres prestacions econòmiques procedents de qualsevol administració, excepte que s'estableixi expressament la incompatibilitat.

PRESTACIÓ ECONÒMICA PER INFANT A CÀRREC

A partir de 2003 són ajuts universals (no sotmesos al nivell d'ingressos de la unitat familiar).

Ajuts a les famílies amb infants menors de 3 anys

Prestació econòmica universal per a totes les famílies amb infants a càrrec (de 0 a 3 anys).

- 525 € anuals (pagament únic) / infant.

Ajuts a les famílies nombroses amb infants menors de 6 anys.

Prestació econòmica universal per a totes les famílies nombroses amb infants a càrrec (de 0 a 6 anys).

- 600 € anuals (pagament únic) / infant.

Ambdues ajudes s'atorguen amb independència que els infants tinguin altres germans que també se'n puguin beneficiar.

PRESTACIÓ ECONÒMICA PER PART MÚLTIPLE

Prestació econòmica universal per part múltiple, de pagament únic i diferent segons el nombre de naixements (el procediment i les condicions encara s'han d'establir).

Amb les prestacions econòmiques es pretén elevar la taxa de fecunditat, facilitar la conciliació de la vida laboral i familiar i pal·liar la situació de pobresa dels infants i joves.

PRESTACIONS ECONÒMIQUES SEGONS NIVELL DE RENDA

AJUTS ECONÒMICS PELS SERVEIS I PROGRAMES DE LLEURE

ACOLLIMENT FAMILIAR

Desenvolupar i executar la Llei 11/2001, de 13 de juliol, d'Acolliment Familiar. I com a mesura proposen un programa pilot d'Acolliment Familiar de les persones grans com a servei social, amb la finalitat d'aconseguir un grau de benestar més alt per a les persones grans que necessiten aquest servei, tot mantenint-les en un ambient familiar i social, i evitant-los l'internament en institucions geriàtriques quan aquesta no sigui la solució adequada ni la que elles desitgen i impeding que quedin desarrelades del nucli de convivència i soles.

- Prestació econòmica anual d'entre 5.400 € anuals i 6.500 € anuals segons el grau de dependència.
- Arribar a les 375 places d'Acolliment Familiar en 4 anys.

AJUDES PER APLICACIÓ DE TÈCNiques DE REPRODUCCIÓ ASSISTIDA

Prestació econòmica de fins a un 50% de les despeses per a l'aplicació de tècniques de reproducció humana assistida (condicions, límit màxim d'ingressos i prioritats a reglamentar).

AJUDES PER ADOPCIÓ I ACOLLIMENT

Prestació econòmica de fins a un 50% per les despeses ocasionades pels tràmits d'adopció o acolliment d'un menor (condicions, límit màxim d'ingressos i prioritats a reglamentar).

AJUDES DEL PROGRAMA "VIURE EN FAMÍLIA"

- Prestació econòmica de 240 € al mes.

Hi poden accedir les famílies que tinguin persones amb dependència (ancianes o discapacitades) amb ingressos anuals inferiors als 36.036,73 €.

PROGRAMA “VIURE EN FAMÍLIA”

Desenvolupar el programa “Viure en família”, oferint a les famílies que reuneixin les condicions necessàries un suport econòmic, si opten per tenir a casa una persona dependent (de la seva família).

- Prestació econòmica anual d’entre 5.400 € i 6.500 € segons el grau de dependència; per a famílies amb rendes de fins a 21.000 € bruts anuals.
- Crear 4.000 places per “Viure en família” en el període de 4 anys (a raó de 1.000 places anuals).

AJUTS PER A L’HABITATGE SOCIAL (Pla Català de l’Habitatge).

- **Fomentar l’habitatge de lloguer.**
 - 600 € anuals d’ajut directe a fons perdut, per despeses de lloguer de l’habitatge principal, al qual podran acollir-se totes les famílies amb ingressos inferiors a 21.000 € anuals en declaració individual i 30.000 en declaració conjunta.
- **Impulsar l’habitatge protegit.**
 - Programes específics de préstecs subsidiats per l’accés a l’habitatge protegit (en l’adquisició) per a joves, persones grans, llars monoparentals, nous residents, persones amb discapacitat i persones que viuen en condicions d’infrahabitatge.
 - Bonificació de l’ITP per a les famílies nombroses en l’adquisició del primer habitatge sempre i quan la renda no superi els 36.000 € anuals.
- **Rehabilitar el parc construït.**
 - Adaptació de les característiques de l’habitatge a noves necessitats de la demanda (joves, famílies monoparentals, persones o famílies amb persones dependents al seu càrrec).
 - **Arranjament d’habitatges:** millorar una mitjana de 100 habitatges cada any (400 habitatges en 4 anys), 20 dels quals hauran de ser habitatges “d’acolliment familiar”. L’ajuda per arreglar els habitatges serà de 6.000 € per a persones amb rendes baixes.
 - Aplicació de noves mesures de control de les condicions d’habitabilitat i seguretat de l’habitatge existent.
 - Programes específics per a l’erradicació de l’infrahabitatge.

AJUDES PER A L’ADQUISICIÓ, REHABILITACIÓ I PROMOCIÓ D’HABITATGES (a desenvolupar reglamentàriament).

AJUDES PER A LLOGATERS –segons nivell de renda– (condicions d’accés -nivell de renda, superfície del pis i el nombre de membres de la família- per determinar).

DEDUCCIONS FISCALS

Deduccions fiscals en els impostos propis i els cedits a la Generalitat de Catalunya.

- S'estableixen les següents deduccions fiscals en cada un dels impostos que s'indiquen:

- Part autònoma de l'impost sobre la renda de les persones físiques*
Deducció incrementada en la quota per l'adquisició d'habitatge habitual per part d'una família nombrosa o de joves.
- Impost de transmissions patrimonials*
Aplicació de tipus reduït quan es tracti d'un immoble que hagi de constituir l'habitatge habitual d'una família nombrosa o de joves.
- Impost sobre successions i donacions*
Tipus reduït quan es tracti de la transmissió de l'habitatge habitual a un membre de la família immediata.

En l'aplicació d'aquestes deduccions es podrà tenir en consideració el nivell de renda dels afectats.

TAXES I PREUS PÚBLICS

Aplicació de tarifes diferenciades en funció de les característiques familiars en el conjunt de taxes i preus públics de la Generalitat de Catalunya.

- Preveure en l'ordenació de les taxes i preus públics de la Generalitat la regulació de les tarifes corresponents segons els criteris següents:
 - Nombre de fills/es de la família.
 - Existència o no de fills discapacitats.
 - Caràcter monoparental de la família.
 - Distància del lloc de residència al punt de prestació del servei, quan aquest es produeixi de forma relativament centralitzada.

En tot cas sempre es tindrà en compte el nivell de renda per avaluar l'aplicació de les tarifes anteriors.

EN L'IRPF

- Deduccions en la quota pel naixement, adopció i acolliment d'un infant.
- Deduccions per facilitar l'accés a l'habitatge de fills i de famílies nombroses en règim de propietat o lloguer.

L'import de les deduccions i les quanties dels límits econòmics en relació amb la base imposable podran modificar-se per la llei de pressupostos o de mesures fiscals de la Generalitat.

EN L'IMPOST DE SUCCESSIONS I DONACIONS:

- Reduccions en funció del grau de parentesc amb el causant o donant, en especial per als fills menors.

EN L'IMPOST DE TRANSMISSIONS PATRIMONIALS ONEROSES:

- Tipus reduït aplicable en la transmissió d'un immoble que hagi de constituir l'habitatge habitual d'una família nombrosa o de joves.

TAXES I PREUS PÚBLICS

- Preveure en la normativa reguladora dels preus públics la inclusió de beneficis fiscals com a mesures de suport a les famílies.

B) SERVEIS DIRIGITS A LES FAMÍLIES

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">PER INFANTS DE 0 A 3 ANYS</p>	<p>ESCOLES BRESSOL I SERVEIS COMPLEMENTARIS A LA PETITA INFÀNCIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Crear la xarxa pública d'Escoles Bressol, donant suport econòmic als Municipis. • Tendència a la universalització dels Serveis: tots els infants de 0 a 3 anys tindran dret als serveis socioeducatius. • Crear 30.000 noves places públiques en el període de 5 anys (sumades a les 12.000 ja existents). • Garantir beques per a famílies amb pocs recursos econòmics. • Es reservaran places d'escola bressol públiques o de finançament públic o privat pels nens/es amb discapacitat. 	<p>SERVEIS D'ATENCIÓ A INFANTS MENORS DE 3 ANYS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Crear 30.000 places de llars d'infants. • Crear centres amb funcions de guarda temporal. • Fomentar la creació de serveis d'atenció a infants menors de 3 anys en el lloc de treball (en les pròpies empreses) o propers al lloc de treball. • Facilitar ajudes per a l'accés a places de serveis d'atenció a infants.
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">LLEURE I ACTIVITATS EXTRAESCOLARS</p>	<p>SERVEI I PROGRAMES DE LLEURE</p> <ul style="list-style-type: none"> • El lleure ha de ser un dret de tots els infants. • Potenciar l'associacionisme educatiu del lleure. • Garantir ajuts econòmics per a famílies amb pocs recursos econòmics, pel lleure i les activitats extraescolars. • Ampliar l'horari d'obertura de les escoles amb activitats no lectives. 	<p>LLEURE I CULTURA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promoure ajudes per facilitar estades de lleure durant els períodes de vacances, tenint en compte el nombre de membres de la família i el seu nivell d'ingressos. • Adopció de les mesures necessàries destinades a tractar i prevenir els efectes nocius que puguin produir les activitats d'oci nocturn en els adolescents. • Regular els establiments destinats al lleure infantil per tal de garantir-ne la qualitat i la seguretat.
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">ALTRES SERVEIS DIRIGITS A LES FAMÍLIES</p>	<p>SERVEIS D'ASSESSORAMENT, MEDIACIÓ I TERÀPIA FAMILIAR</p> <ul style="list-style-type: none"> • Garantir en 4 anys la creació del servei d'assessorament, mediació i teràpia familiar en l'àmbit dels Serveis Socials del món local i en tot el territori català. 	<p>PROGRAMES I SERVEIS D'ATENCIÓ A LES FAMÍLIES</p> <ul style="list-style-type: none"> • Establir un conjunt de programes i actuacions destinades a potenciar el paper de les famílies com a educadores i transmissores de valors humans i cívics. • Oferir atenció personalitzada a les famílies amb problemàtiques específiques, com també informació i orientació de caràcter general per promoure el seu benestar, tot i afavorint el diàleg i l'intercanvi d'experiències entre aquestes.
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">PENSIONS ALIMENTÀRIES</p>	<p>PENSIONS ALIMENTÀRIES</p> <ul style="list-style-type: none"> • Garantir el pagament de les pensions als fills (fons de reserva previst a la Llei d'Acompanyament dels Pressupostos de 2003). 	<p>FONS DE GARANTIA PER IMPAGAMENT DE PENSIONS ALIMENTÀRIES</p> <ul style="list-style-type: none"> • Es constituirà un fons de garantia per fer front preferentment a les pensions alimentàries i, addicionalment, a les compensatòries (límits i condicions a reglamentar). • Creació d'un ens destinat a gestionar el fons de garantia per fer front a les pensions alimentàries o compensatòries.

SERVEIS D'AJUT A DOMICILI PER PERSONES AMB DEPENDÈNCIA

- Considerar com a dret universal els serveis de suport a totes les persones amb dependència.
- Servei dirigit a totes les persones dependents i a les famílies per diferents motius (malalties, maternitat...)
- Prioritzar l'atenció a domicili:
 - Augmentar la cobertura d'assistència a domicili fins arribar a 255 hores anuals; augmentar el nombre d'atesos per arribar a 48.000 atesos anuals; i garantir una cobertura mínima d'ajut a domicili del 6% per a persones grans.
- Garantir els serveis d'ajuda a domicili a totes les persones amb discapacitat que ho requereixin (ampliar a un mínim de 20.000 persones l'atenció a domicili).
- Dret individual a la **prestació social de dependència**.

AJUDES DEL PROGRAMA "VIURE EN FAMÍLIA"

- **Veure apartat anterior:** PRESTACIONS ECONÒMIQUES SEGONS NIVELL DE RENDA

MESURES DESTINADES A LES FAMÍLIES AMB PERSONES EN SITUACIÓ DE DEPENDÈNCIA

- Mesures de prestació de serveis per a les persones en situació de dependència amb la finalitat de minvar l'increment de les càrregues econòmiques familiars que aquesta situació genera (a desenvolupar reglamentàriament).
- Mesures per promoure l'accés a l'habitatge adequat, adaptació dels habitatges familiars a les necessitats que genera la situació de dependència.
- Formació i suport tècnic als cuidadors.
- Mesures que possibilitin el descans de les persones que cuiden les persones en situació de dependència.
- Programes d'intervenció integral que prevegin accions destinades a la persona dependent, al familiar cuidador i a l'adequació de l'entorn.
- Mesures de suport i foment a les associacions familiars.

C) MESURES DE CONCILIACIÓ DE LA VIDA FAMILIAR I LA LABORAL**PERMÍS DE MATERNITAT**

- Revisió del permís de maternitat (a nivell d'Estat).

PERMÍS ADDICIONAL DE PATERNITAT

- Permís addicional de paternitat de 4 setmanes. Excluiu dels pares.

PERMÍS ADDICIONAL PER A FAMÍLIES MONOPARENTALS

- Permís addicional de 4 setmanes per a les famílies monoparentals (progenitors sols).

FLEXIBILITZACIÓ DE L'HORARI LABORAL

- Flexibilització de l'horari laboral pels pares i mares de família a través de:
 - Incentivar els còmputos anuals dels horaris de treball.
 - Incentivar el treball a temps parcial fix, de caràcter temporal, reversible i no precari.

MESURES DIRIGIDES A LES EMPRESES I ALS AGENTS SOCIALS

- Sensibilització de les empreses i dels agents socials de la importància de la conciliació.

Fa una distinció entre treballadors d'empreses privades i els de les Institucions i Administracions Públiques de Catalunya.

EN L'ÀMBIT DE LES INSTITUCIONS I ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES DE CATALUNYA

- Mecanismes per garantir més flexibilitat i disponibilitat horària per al personal que tingui persones al seu càrrec (menors de 6 anys, persones amb discapacitat o majors de 65 anys) i que en depenguin i requereixin una dedicació especial.
- Ampliació de la reserva del mateix lloc de treball, en supòsits d'excedència voluntària per tenir cura d'un fill/a, fins a 3 anys.
- Introducció de mesures per afavorir la cura de menors de 6 anys o discapacitats que depenguin del personal de les administracions públiques catalanes, en cas de malaltia.

EN L'ÀMBIT DEL SECTOR PRIVAT

- Realització de Plans territorials de conciliació.
- Promoure campanyes de sensibilització adreçades a les empreses perquè apliquin mesures de conciliació de la vida familiar i laboral.

		<ul style="list-style-type: none"> • Fomentar l'adopció, per part de les empreses, de mesures per a la conciliació de la vida familiar i laboral, com: <ul style="list-style-type: none"> • Flexibilitzar la jornada laboral i implantar la reducció de jornada per als treballadors i treballadores amb infants menors de 6 anys o amb persones dependents a càrrec. • Ampliar el permís de maternitat o paternitat. • Fomentar la formació de personal especialitzat en la prestació de serveis familiars i la creació de noves empreses especialitzades en la prestació de serveis familiars. • Promoure el reconeixement públic d'empreses familiarment responsables.
ALTRES MESURES	<p>ALTRES MESURES DIRIGIDES A LES EMPRESES I ALS AGENTS SOCIALS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mesures per lluitar contra la precarietat laboral. • Impulsar incentius per crear condicions d'accés i promoció de les dones en el mercat de treball. <p>El PSC-CPC ha formulat altres polítiques (Infància i adolescència en dificultat social, Salut Mental, Pobresa, etc) que no han estat incloses en aquest quadre perquè malgrat estar relacionades amb les polítiques de suport a les famílies, per les seves especificitats, consideren que requereixen un tractament diferenciat.</p> <p>El PSC-CpC es compromet a arribar a un acord per a concretar, determinar i coordinar la participació dels diferents nivells de l'administració en les polítiques de suport a les famílies, i evitar així la superposició de les actuacions públiques en aquesta matèria.</p>	<p>MESURES DESTINADES A INFANTS I ADOLESCENTS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Serveis d'Atenció Precoç, de caràcter universal. • Potenciar l'escola com a marc d'aprenentatge. <p>MESURES DESTINADES A FAMÍLIES AMB MEMBRES AMB RISC D'EXCLUSIÓ SOCIAL</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prevenció de la violència familiar. • Prestació de serveis residencials de caràcter universal en supòsits de violència familiar. • Drogaaddicció, alcoholisme i altres conductes que generen addicció.
TERMINIS D'APLICACIÓ	<p>Implantació gradual durant els 4 anys (una legislatura).</p>	<p>Un cop aprovat el Projecte de Llei de suport a les unitats familiars, entrarà en vigor als sis mesos de la seva publicació. No obstant algunes previsions entraran en vigor segons el que estableixin les Lleis, les disposicions reglamentàries, els convenis, els plans o els programes, que les estableixin i desenvolupin.</p>

AGRAÏMENTS

Des de la Fundació Rafael Campalans agraïm la participació dels membres del Grup de Reflexió:

Judith Astelarra
Pia Bosch
Martí Carnicer
Antoni Castells
Gösta Esping-Andersen
Lluís Flaquer
Marina Geli
Pilar Malla
Vicenç Navarro
Josep Oliver

Agraïm la col·laboració de Mònica Badia i Laura Brunet.